

EGZAMIN MATURALNY

HISTORIA

Poziom rozszerzony

ZBIÓR ZADAŃ

Materiały pomocnicze dla uczniów i nauczycieli

Centralna Komisja Egzaminacyjna

2015

Publikacja opracowana przez zespół koordynowany przez **Wandę Królikowską** działającą w ramach projektu *Budowa banków zadań* realizowanego przez Centralną Komisję Egzaminacyjną pod kierunkiem Janiny Grzegorek.

Wanda Królikowska – kierownik zespołu przedmiotowego

Autorzy

Barbara Andrzejewska
Kamil Frejlich
Elwira Górczak-Ulman
Agnieszka Izdebska
Tytus Izdebski
Dorota Jasik
Krzysztof Jurek
Honorata Michalak
Lech Moryksiewicz
Iwona Szymańska-Jasińska
Urszula Wysocka
Katarzyna Zielińska

Komentatorzy

Jerzy Bracisiewicz
prof. dr hab. Dariusz Jarosz

Opracowanie redakcyjne

Robert Tocha

Redaktor naczelny

Julia Konkołowicz-Pniewska

Zbiory zadań opracowano w ramach projektu *Budowa banków zadań*,
Działanie 3.2 Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych,
Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty,
Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Spis treści

Wprowadzenie.....	4
1. Zadania testowe.....	6
1.1. Starożytność.....	6
1.2. Średniowiecze.....	29
1.3. Dzieje nowożytne.....	65
1.4. Wiek XIX.....	93
1.5. Wiek XX.....	126
2. Zadania rozszerzonej odpowiedzi.....	186
3. Wskazówki do rozwiązania zadań.....	220
4. Odpowiedzi.....	267
5. Wykaz umiejętności ogólnych i szczegółowych sprawdzanych zadaniami.....	334

Wprowadzenie

Zbiór zadań z historii stanowi materiał ćwiczeniowy dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, którzy zamierzają zdawać egzamin maturalny z tego przedmiotu na poziomie rozszerzonym (w formule obowiązującej od 2015 r. – „nowa matura”), może też być wykorzystany przez nauczycieli wiedzy o społeczeństwie w procesie sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów.

Podstawowym celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie materiału ćwiczeniowego zróżnicowanego pod względem typów zadań, formy poleceń, sposobu udzielania odpowiedzi, a także sprawdzanych umiejętności oraz rodzajów materiałów źródłowych.

Opracowanie składa się z pięciu rozdziałów – w pierwszym zamieszczono zadania testowe, w drugim zadania rozszerzonej odpowiedzi, a w kolejnych wskazówki do ich rozwiązania i przykłady poprawnych odpowiedzi, oraz wymagania obowiązującej podstawy programowej sprawdzane poszczególnymi zadaniami.

Zbiór zawiera 216 zadań – w tym zadania pojedyncze oraz zadania składające się z kilku poleceń. Zakres treści i umiejętności sprawdzany zadaniami jest zgodny z zapisem w podstawie programowej historii dla IV etapu edukacyjnego (szkoła ponadgimnazjalna). Zadania zgrupowano w pięciu działach tematycznych: Starożytność, Średniowiecze, Dzieje nowożytne, Wiek XIX, Wiek XX.

Wszystkie zadania wyposażone są w różnorodny materiał źródłowy, np.: *tekst naukowy, akt normatywny, rysunek (w tym satyryczny), schemat, wykres, mapa, tabela z danymi statystycznymi*. Przy konstruowaniu poleceń autorzy wykorzystywali czasowniki operacyjne, wymienione i objaśnione w *Informatorze maturalnym z historii*, określające dokładnie czynność, którą należy wykonać rozwiązując zadanie, np.: *podaj, scharakteryzuj, rozważ, przedstaw, wyjaśnij, sformułuj wnioski, porównaj, uzasadnij*.

W zbiorze znajdują się przede wszystkim zadania wymagające udzielenia krótkiej odpowiedzi (podania terminu, nazwania zjawiska, rozpoznania postaci, sformułowania zdania lub kilku zdań), a także różne typy zadań zamkniętych.

Aby ułatwić uczniom korzystanie ze zbioru zadań testowych na początku każdego z działów tematycznych zamieszczono zadania, w których każde z poleceń opatrzone jest wskazówką do jego rozwiązania, ułatwiającą pokonanie ewentualnych trudności powstałych w czasie rozwiązywania zadania. Do każdego z tych poleceń zamieszczone są również przykładowe odpowiedzi, które umożliwiają sprawdzenie poprawności ich rozwiązania. W dalszej części poszczególnych działów tematycznych znajdują się zadania, w których każde z poleceń opatrzone jest tylko wskazówką ukierunkowującą sformułowanie samodzielnej odpowiedzi przez ucznia (poprawność odpowiedzi można sprawdzić w czwartym rozdziale zbioru). Trzecią część każdego z działów tematycznych stanowią zadania nieopatrzone wskazówkami do rozwiązania i przykładowymi odpowiedziami. Te zadania wymagają od ucznia samodzielnej pracy, umożliwiają mu samokontrolę i samoocenę poziomu przygotowania do egzaminu. Jeżeli jednak pojawią się trudności w czasie rozwiązywania tych zadań, to jest możliwość skorzystania w pierwszej kolejności ze wskazówek zamieszczonych w trzecim rozdziale zbioru, a następnie sprawdzenie przykładowej odpowiedzi zawartej w rozdziale czwartym.

Na szczególną uwagę zasługują zadania sprawdzające umiejętność konstruowania rozszerzonej odpowiedzi – wypracowania. W rozdziale drugim zgrupowano jedenastce tematów wypracowań wraz z przykładami ich realizacji oraz podaniem wymagań ogólnych i szczegółowych z podstawy programowej, które te zadania sprawdzają. Wszystkie tematy wypracowań zostały wyposażone w materiał źródłowy, który należy wykorzystać konstruując

wypowiedź spójnej, zgodną z tematem, merytorycznie poprawną, zawierającą własne wnioski i ocenę prezentowanego zjawiska. Należy podkreślić, że wszystkie tematy są tak sformułowane, aby skłonić ucznia do samodzielnych przemyśleń, konfrontowania informacji uzyskanych z kilku źródeł, porównywania, podejmowania decyzji.

Mamy nadzieję, że proponowany zbiór zadań będzie pomocny uczniom w przygotowaniu się do egzaminu maturalnego z historii, a nauczycielom w monitorowaniu zgodności przebiegu procesu nauczania z obowiązującą podstawą programową przedmiotu historia. Warto pamiętać, że znajomość historii daje społeczeństwu siłę do świadomego kształtowania teraźniejszości i przyszłości.

1. Zadania testowe

1.1. Starożytność

Zadanie 1.

Źródło 1. Horacy, *Listy* [fragment]

Podbita Grecja dzikich zwycięzców podbiła
I wieśniaczemu Lacjum przyniosła nauki:
Tak zniknął saturnijski wiersz¹ pozbawion sztuki,
A polor² starł prostactwo; długi czas atoli
Były i dzisiaj są wsi ślady... Boć powoli
Rzymianin, z Punijczykiem ukończywszy wojny,
Zwrócił umysł na greckie pisma i spokojny
Jął myśleć, na co zdadzą się Sofokla³ dzieła,
Tespisa⁴ i Ajschyla⁵ – i chętna go wzięła
Spróbować, czy je godnie przełoży...

¹ saturnijski wiersz – rodzima forma wiersza, używana w najstarszych poematach łacińskich.

² polor – dobre maniere.

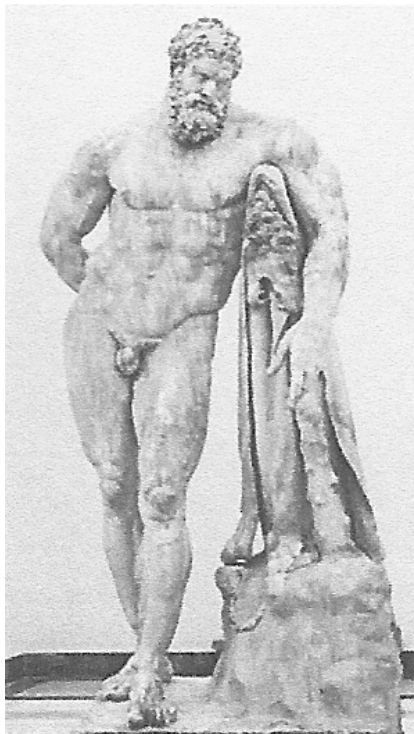
³ Sofokles – dramaturg grecki żyjący w V w. p.n.e.

⁴ Tespis – twórca greckiej tragedii, żyjący w VI w. p.n.e.

⁵ Ajschylos – dramaturg grecki żyjący na przełomie VI/V w. p.n.e.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, t. 9, Kraków 1923, s. 31.

Źródło 2. Fotografia. Rzymska kopia greckiej rzeźby przedstawiającej Heraklesa

Na podstawie: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ad/Herakles_Farnese_MAN_Napoli_Inv6001_n01.jpg/240px-Herakles_Farnese_MAN_Napoli_Inv6001_n01.jpg [dostęp: 11.11.2014].

Wyjaśnij, na czym polegało zjawisko, które dokumentują źródła 1. i 2.

Wskazówki do rozwiązania zadania

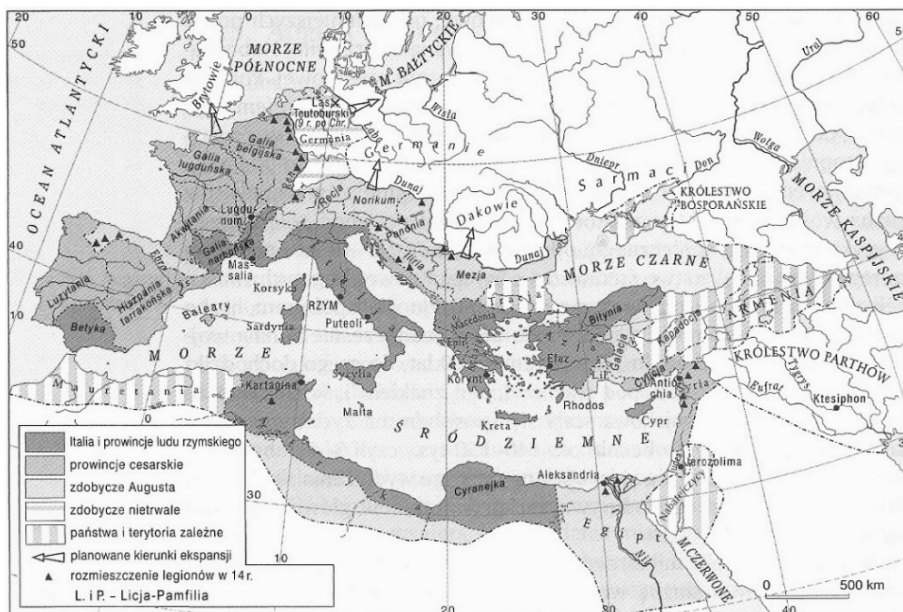
Poszukaj w obu źródłach elementów wspólnych. Zwróć uwagę na to, że zarówno w tekście, jak i w tytule fotografii zawarte są informacje o tym, że Rzymianie odwzorowywali greckie dzieła. Zastanów się, o czym to świadczy.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Źródła 1. i 2. pokazują uleganie przez Rzymian wpływom kultury greckiej (zauroczenie Rzymian kulturą grecką; naśladowanie Greków w literaturze i sztuce; przejmowanie greckich wzorców kulturowych).

Zadanie 2.

Źródło 1. Mapa. Imperium rzymskie za Oktawiana Augusta

Na podstawie: A. Ziółkowski, *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 2012, s. 796.

Źródło 2. Rewersy monet rzymskich

1

Napis na monecie: *Egipt zdobyty*

2

Napis na monecie: *Dacja zdo[byta]*

Na podstawie: http://www.dartmouth.edu/~yaleart/wp-content/uploads/2001.87.885-Denarius-of-Octavian_reverse289x300.jpg; [http://www.beastcoins.com/RomanImperial/II/\[...\]/Z5011TN.jpg](http://www.beastcoins.com/RomanImperial/II/[...]/Z5011TN.jpg) [dostęp: 15.12.2014].

Rozstrzygnij, czy obie monety mogły być wybite w okresie, którego dotyczy mapa. Odpowiedź uzasadnij.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Odczytaj z monet nazwy krajów, których zdobycie upamiętniają. Następnie odszukaj te kraje na mapie. Zauważ, że Egipt zaznaczono kolorem symbolizującym według legendy mapy zdobycze Augusta, podczas gdy obszar Dacji, na którym umieszczono jedynie nazwę plemienia Daków, leży wyraźnie poza granicami imperium. Co więcej, w jej kierunku biegnie strzałka, która zgodnie z objaśnieniami w legendzie wskazuje planowany, a więc niezrealizowany kierunek ataku. Spostrzeżenia te pozwolą Ci wybrać monetę wyemitowaną w okresie, którego dotyczy mapa.

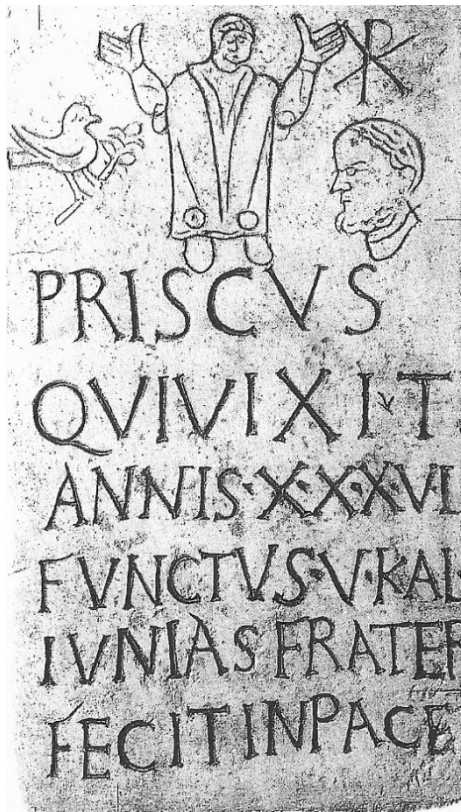
Przykłady poprawnych odpowiedzi

Tylko moneta oznaczona numerem 1 mogła być wybita w okresie, którego dotyczy mapa, ponieważ na mapie Egipt został umieszczony w granicach imperium Oktawiana Augusta, a Dacja zaznaczona tylko jako planowany, a nie osiągnięty cel aneksji.

Nie. Na mapie tylko Egipt zaznaczono jako zdobycz cesarza Augusta, Dacja pozostała poza granicami imperium.

Zadanie 3.

Fotografia. Rzymska płyta nagrobkowa, IV w.

Napis na nagrobku: *Priscus, który żył 36 lat, zmarł w piątym dniu przed kalendami czerwcowymi. Nagrobek ten postawił brat. Niech spoczywa w pokoju.*

Źródło: A. Gabucci, *Rzym*, Warszawa 2010, s. 145.

Podaj nazwę religii wyznawanej przez osobę, której dotyczy napis na płycie nagrobnej. Odpowiedź uzasadnij.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zwróć uwagę na rysunki znajdujące się na nagrobku. Są wśród nich gołębek, który jest symbolem Ducha Św., oraz znak ✠, będący monogramem Chrystusa. Oba symbole są związane z religią chrześcijańską i na ich podstawie możesz ustalić, którą religię wyznawał zmarły.

Zadanie 4.

Andrzej Le Brun i Jakub Monaldi, Medalion z podobizną Stanisława Augusta Poniatowskiego zamieszczony w sali balowej Zamku Królewskiego, 1777–1781

Źródło: <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Zamek-Krolewski-w-Warszawie;4000160.html> [dostęp: 21.01.2015].

Wyjaśnij symboliczną treść dekoracji rzeźbiarskiej z sali balowej Zamku Królewskiego w Warszawie.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zwróć uwagę na elementy dekoracji rzeźbiarskiej. W środku zobaczysz medal z podobizną króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Po obu jego stronach znajdują się postacie kobiece. Zidentyfikuj je, interpretując symboliczne znaczenie trzymanych przez nie atrybutów: wagi i miecza (postać z prawej strony) oraz gałązki palmowej (postać z lewej). Po rozpoznaniu bogiń zastanów się, jakie cechy panowania króla Stanisława Augusta w ten sposób zostały podkreślone.

Zadanie 5.

Źródło 1. Fragment artykułu prasowego

W tym roku, podczas trwających kilka tygodni [...] wykopalisk [...] badacze natknęli się na dwie półziemianki związane z ludnością kultury łużyckiej oraz dwa domostwa z paleniskami, które datowane są na okres wczesnośredniowieczny. W paleniskach domostw z IX i X wieku naukowcy znaleźli węgiel drzewny i przepalone kamienie. „Udało nam się znaleźć w ziemi wiele interesujących artefaktów¹. Wśród nich są m.in. brązowa szpila kultury łużyckiej i sprzączka do pasa. Ponadto natknęliśmy się na wczesnośredniowieczną prażnicę, która służyła do suszenia zboża” – powiedział PAP kierownik działu archeologii Muzeum Częstochowskiego, Maciej Kosiński.

¹ artefakt – znalezisko archeologiczne.

Na podstawie: http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10203259,Czestochowa__Odkrycia_archeologiczne_w_grodzisku_Gaszczyk.html [dostęp: 20.12.2014].

Źródło 2. Fragment artykułu prasowego

Zespół archeologów pod kierunkiem Guan Yinga, paleoantropologa z Chińskiej Akademii Nauk, odkrył na stanowisku ponad 2000 artefaktów [...] świadczących o wczesnej obecności grup ludzkich, żyjących [...] na brzegach rzeki Sanggan. Wśród znalezisk znajdują się kamienne narzędzia, ozdoby ze skorup jaj prehistorycznego strusia, fragmenty kości różnych ssaków, a także pozostałości trzech palenisk i spalonych kości.

Źródło: [http://nauka.money.pl/artukul/znaleziska-z-okresu-\[-\]-w-chinach,10,0,1634570.html](http://nauka.money.pl/artukul/znaleziska-z-okresu-[-]-w-chinach,10,0,1634570.html) [dostęp: 20.12.2014].

Źródło 3. Malowidło egipskie z czasów XVIII dynastii, ok. 1390 r. p.n.e.

Źródło: <http://www.sofiatopia.org/maat/imenena.jpg> [dostęp: 20.12.2014].

Rozstrzygnij, które ze źródeł dotyczą społeczności ludzkich po wystąpieniu procesu rewolucji neolitycznej. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 6.**Malowidło greckie. Sceny z życia codziennego greckich kobiet**

Źródło: S. Sprawski, G. Chomicki, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, il. 12.

Źródło ukazuje typowe formy aktywności kobiet w starożytnej Grecji. Czy na podstawie treści tego malowidła można sądzić, że kobiety w starożytnej Grecji zajmowały się polityką? Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 7.**Tyrteusz¹, *Praworządność* [fragment]**

Od Apollina [...] przynieśli do kraju naszego
Słowa wyroczni, a treść miała się spełnić tych słów,
Łuk bowiem srebrny dzierżący, daleko rażący Apollo,
Strojny w złocący się włos, w świętym przybytku² rzekł tak:
W radzie niech mają pierwszeństwo królowie przez bogów uczczeni,
W których opiece jest gród [...],
Potem zaś starcy sędziwi, następnie wybrańcy narodu
Niech uchwalają ton praw w ciągłej wymianie swych zdań.
Wszystko, co piękne, niech mówią, i co sprawiedliwe, niech czynią,
Niechaj tak radzą, by krzywd nigdy nie doznał ten gród.

¹ Tyrteusz – poeta grecki żyjący w VII w. p.n.e.

² w *świętym przybytku* – w wyroczni Apollina w Delfach.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, Warszawa 1960, nr 2, s. 12.

Podaj dwa argumenty świadczące, że krajem naszym nazwano w wierszu polis spartańską.

Zadanie 8.

Tabela. Mieszkańcy Aten, Sparty oraz polis wchodzących w skład tzw. Związku Beockiego¹ w V w. p.n.e. [dane szacunkowe w tysiącach nie sumują się]

Ateny ok. 480 p.n.e.	
obywatele	25–35
obywatele z rodzinami	80–100
metojkowie	4–5
metojkowie z rodzinami	9–12
niewolnicy	30–40
ogólne zaludnienie	120–150
Sparta ok. 480 p.n.e.	
spartiacy	4–5
spartiacy z rodzinami	12–15
periojkowie	40–60
heloci	140–200
ogólne zaludnienie	190–270
Związek Beocki w V w. p.n.e.	
obywatele	28–30
obywatele z rodzinami	85–95
metojkowie z rodzinami	5–10
niewolnicy	20
ogólne zaludnienie	110–125

¹ Związek Beocki – w jego skład wchodziły prawie wszystkie poleis leżące w Beocji, m.in. Teby, Cheroneja, Tespie. Na podstawie: L. Winniczuk, *Ludzie, zwyczaje, obyczaje starożytnej Grecji i Rzymu*, t. 1, Warszawa 1983, s. 15.

Rozstrzygnij, czy w V w. p.n.e. Związek Beocki pod względem liczby mieszkańców uprawnionych do decydowania o losach państwa był podobny do Aten, czy do Sparty. Odpowiedź uzasadnij, odnosząc się do danych dotyczących zarówno Aten, jak i Sparty.

Zadanie 9.

Ksenofont¹, *Historia grecka* [fragment]

Gdy eforowie spytali, jak według Kinadona zamach ma się odbyć, donosiciel opowiadał, że Kinadon, przywiódłszy go na skraj placu zgromadzeń, kazał mu policzyć, ilu jest na placu spartiatów; „A ja – opowiadał on – policzywszy króla, eforów, gerontów i innych, razem około czterdziestu, spytałem go: Po co, Kinadonie, kazałeś mi ich policzyć; on zaś rzekł: „Tych tylko uważaj za twych wrogów, wszystkich zaś innych, znajdujących się na placu, w liczbie więcej niż cztery tysiące – za swych sojuszników”. Wskazywał on także na ulicach to jednego, to znów dwóch wrogów, całą zaś resztę uważał za sojuszników. Co do spartiatów, znajdujących się na wsi, to według słów jego w każdej wsi jest tylko jeden wróg – gospodarz, sojuszników zaś całe mnóstwo.

¹ Ksenofont (430 p.n.e.–ok. 355 p.n.e.) – historyk grecki.

Źródło: Ksenofont, *Historia grecka*, edycja komputerowa 2002, s. 78.

Podaj nazwy grup społecznych, na których poparcie liczył Kinadon.

Zadanie 10.**Źródło 1.**

Odkrywca pałacu, Artur Evans, widział w słowie *Minos* tytuł władcy. Był on także zdania, że król rezydujący w pałacu mógł być przyrównany do króla-kapłana religijnych ośrodków z terenu Azji Mniejszej. Król reprezentował bóstwo na ziemi, nosił jego szaty, często także i imię, zasiadał na jego tronie i w jego imieniu dzierżył władzę.

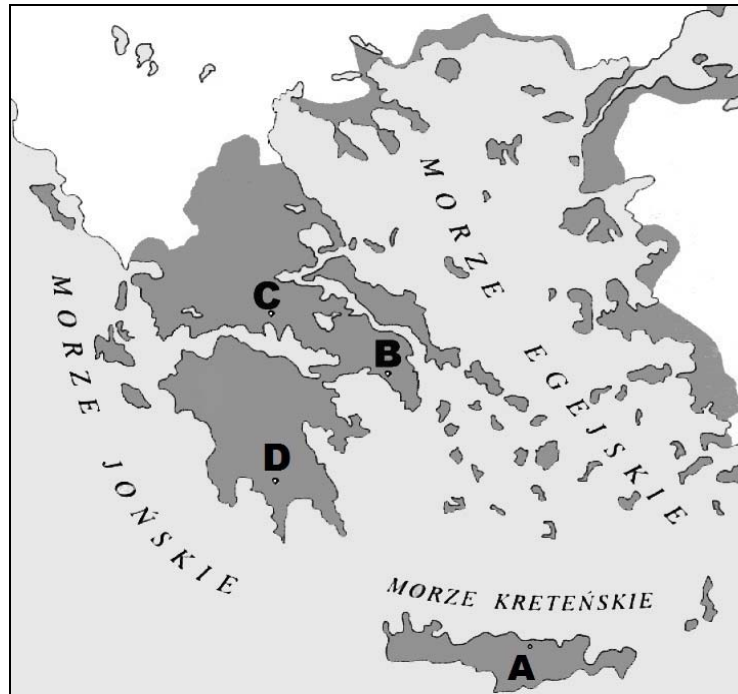
Źródło 2.

Rządziło tu dwóch królów należących do dwóch rodzin, wywodzących swój początek od Heraklesa. Królowie odgrywali istotną rolę. Dowodzili wojskami w czasie wojen, mieli prawo do gwardii osobistej, składającej się z wybranych hoplitów. Ważkie miejsce zajmowali w kulcie, pełnili funkcje kapłanów Zeusa, mieli zapewnione pierwsze miejsce przy ofiarach. Królowie, a później i eforzy mieli prawo zwoływać Zgromadzenie.

Źródło 3.

Rada Pięciuset była kluczową instytucją systemu politycznego stworzonego przez Klejstenesa. Do jej podstawowych zadań należało przygotowanie obrad Zgromadzenia, które nie mogło przystąpić do głosowania nad uchwałą, jeśli wcześniej nad tą sprawą nie deliberowała Rada. Jej członkowie przewodniczyli obradom Zgromadzenia, zajmowali się kontrolowaniem urzędników, pociąganiem ich do odpowiedzialności i określali kary dla winnych.

Na podstawie: B. Bravo, E. Wipszycka, *Historia starożytnych Greków*, t. 1, Warszawa 1988, s. 64, 225–226, 255.

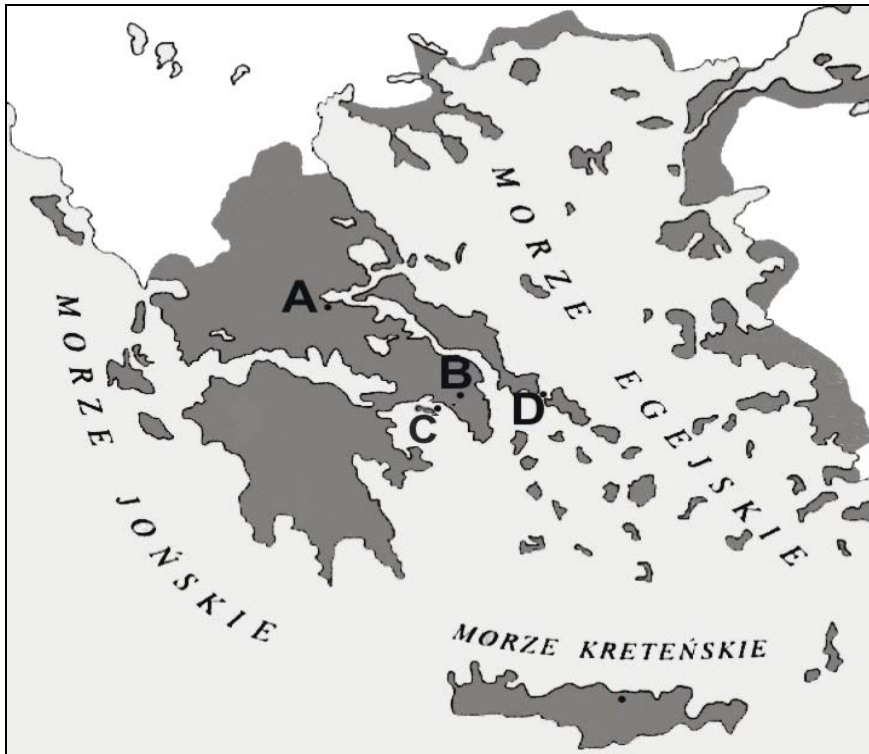
Źródło 4. Schemat kartograficzny

Na podstawie: B. Bravo, M. Węcowski, E. Wipszycka, A. Wolicki, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009, s. 154.

Podanym opisom miejsc (1–3) przyporządkuj litery umieszczone na schemacie kartograficznym (A–D).

Zadanie 11.

Źródło 1. Schemat kartograficzny

Na podstawie: B. Bravo, M. Węcowski, E. Wipszycka, A. Wolicki, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009, s. 154.

Źródło 2. Plutarch, *Żywoty sławnych mężów* [fragment]

[...] Temistokles wypatrzył nie mniej właściwy moment do stoczenia bitwy, jak i korzystne dla Greków miejsce. Baczył na to, aby nie wcześniej obrócić swe triery przodami do okrętów nieprzyjacielskich i rozpocząć walkę, aż przyjdzie godzina, w której zawsze wzmaga się wiatr od morza i pędzi przez cieśninę wysoką falę. [...] Flota grecka, dorównując liczebnie nieprzyjacielowi, który w cieśninie mógł występować przeciw niej tylko partiami i przy tym sobie wzajemnie przeszkadzał, starała się go zmusić do ucieczki [...]. Grecy odnieśli [...] piękne i głośnie na cały świat zwycięstwo [...].

Źródło: S. Sprawski, G. Chomicki, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 116.

Źródło 3. Herodot, *Dzieje*, ks. VII [fragment]

[...] Barbarzyńcy więc z Kserksesem nadchodzili, a Hellenowie z Leonidasem, ponieważ wyruszyli na śmierć, już o wiele bardziej niż z początku wysunęli się ku szerszej części wąwozu [...]. Lacedemończycy bowiem, wiedząc, że czeka ich śmierć ze strony tych, co obeszlą górę, okazywali największą, jaką posiadali, siłę przeciw barbarzyńcom, lekceważąc sobie życie i będąc odważnymi do szaleństwa.

Źródło: S. Sprawski, G. Chomicki, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 114.

Podaj litery, którymi na schemacie kartograficznym oznaczono miejsca bitew opisanych w źródłach 2. i 3.

Zadanie 12.

Ilustracje. Rzeźby

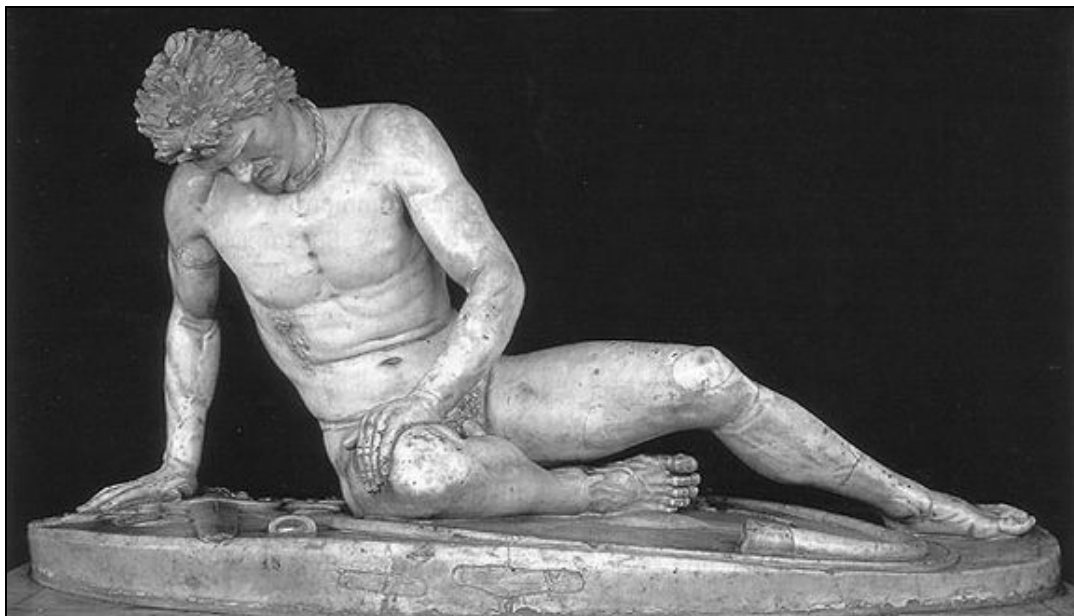
1.

2.

3.

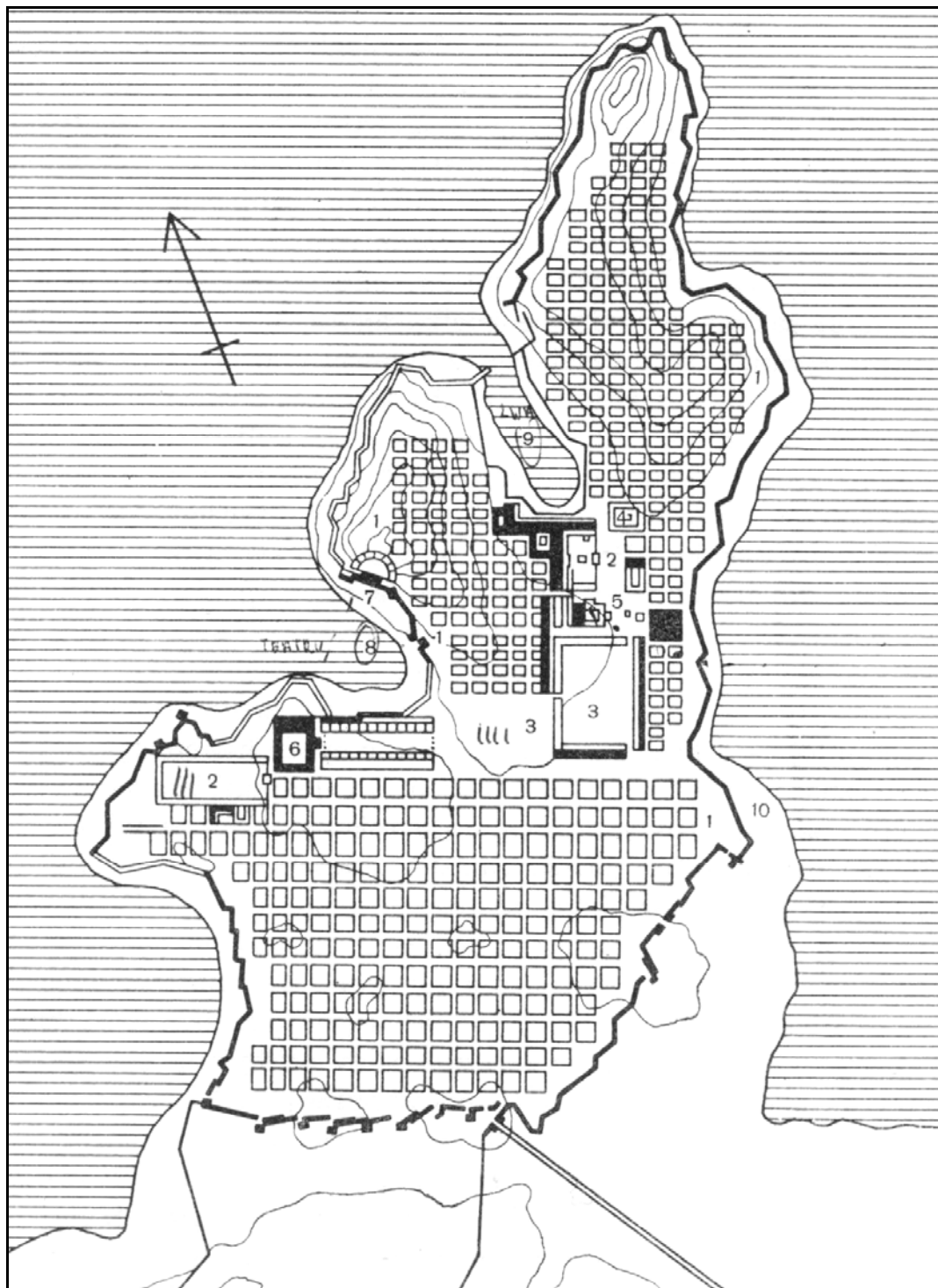

Źródła: <http://forum.pl.grepolis.com/showthread.php?9849-Cudy-%C5%9Bwiata> [dostęp: 21.01.2013];
<http://www.lous.trzyki.edu.pl/przedmioty/sztuka/album/05> [dostęp: 21.01.2015];
M. Pietrzykowski, *Mitologia starożytnej Grecji*, Warszawa 1985, s. 277.

Spośród ilustracji przedstawiających rzeźby wybierz tę, która jest charakterystyczna dla okresu hellenistycznego w kulturze. Podaj dwa argumenty potwierdzające Twój wybór.

Zadanie 13.

Źródło 1. Plan Miletu przebudowanego według wskazówek Hippodamosa¹, V–IV w. p.n.e.

1 – dzielnice mieszkaniowe, 2 i 3 – agory, 4 – sanktuarium Apollina, 5 – buleuterion (budynek Rady), 6 – sanktuarium Ateny, 7 – teatr, 8 i 9 – porty, 10 – mury obronne, częściowo w miejscu dawniejszych z VI i V w. p.n.e.

¹ Hippodamos z Miletu (1. poł. V w. p.n.e.) – grecki architekt i urbanista; jako pierwszy przeniósł jońskie doświadczenia w planowaniu miast do Hellady; ta koncepcja miasta uwzględniała warunki naturalne, perspektywiczny rozwój oraz funkcjonalność całego założenia.

Źródło: http://mailgrupowy.pl/files/html/262306,index_html_3a701a95.jpg [dostęp: 13.12.2014].

Źródło 2. Plan miasta znajdującego się w północnej Afryce w I w. p.n.e.

Na podstawie: <http://www.wiw.pl/kulturaantyczna/twardecki/pict/zoom/Aegyptan.gif> [dostęp: 15.01.2015].

13.1. Podaj nazwę przyjętą dla określenia epoki w historii kultury greckiej, z którą wiąże się powstanie miasta przywołanego w źródle 2.

13.2. Podaj argument potwierdzający, że miasto, którego plan znajduje się w źródle 2., powstało zgodnie z zasadami opracowanymi przez Hippodamosa.

Zadanie 14.

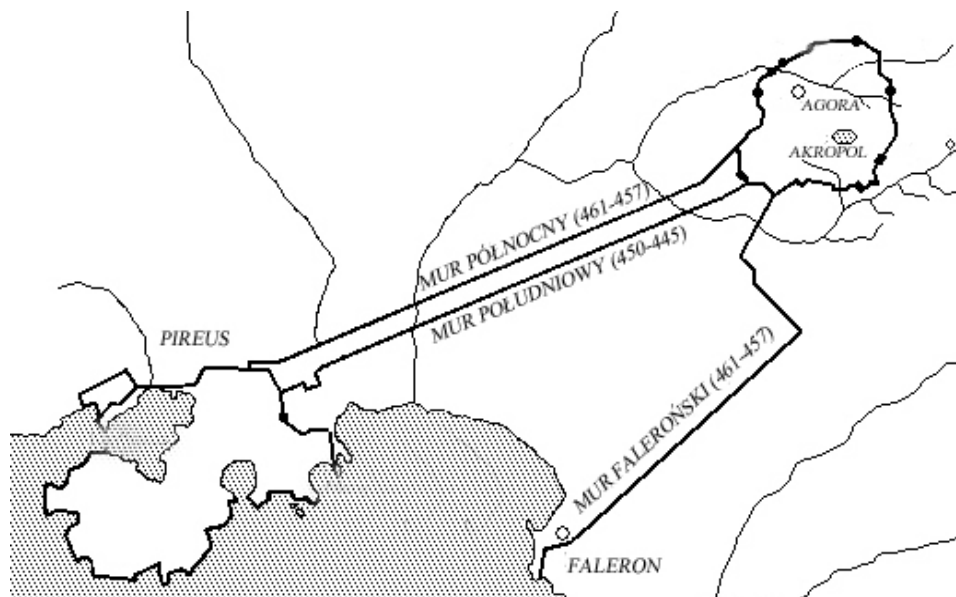
Źródło 1. Fragment dzieła Ksenofonta¹ *O dochodach państwowych*

Gdyby istniał podstawowy kapitał, dobrze by było i korzystnie pobudować dookoła portów gospody dla właścicieli okrętów; oprócz już istniejących dobrze by było i dla kupców pobudować państwowe zajazdy w mieście, nadające się do kupna i sprzedaży. Gdyby i dla przekupniów zbudowano mieszkania i sklepy w Pireusie i w mieście, byłyby to również ozdoba dla miasta i dużo by z tego było dochodu. Dobrze by też było, moim zdaniem, spróbować, czyby się nie dało, tak jak miasto posiada państwowe trójrzędowce, mieć również państwowe okręty handlowe i wynajmować je za poręczeniem, tak jak się wynajmuje inną własność państwową.

¹ Ksenofont (ok. 430 p.n.e.–ok. 355 p.n.e.) – grecki historyk.

Źródło: L. Winniczuk, *Słowo jest cieniem czynu, czyli starożytni Grecy i Rzymianie o sobie*, Warszawa 1972, s. 119.

Źródło 2. Plan

Źródło: http://archive.worldhistoria.com/uploads/20060828_085017_athens.gif [dostęp: 10.11.2013].

Rozstrzygnij, czy źródło 2. dostarcza argumentów potwierdzających ocenę znaczenia portu zawartą w źródle 1. Uzasadnij odpowiedź.

Zadanie 15.

Appian z Aleksandrii¹, *Historia rzymska* [fragmenty]

Tekst 1.

[...] patrząc na miasto, które przez 700 lat od swego założenia wielkim się cieszyło rozkwitem, panowało nad wielkimi obszarami lądu, wielu wyspami i na morzu, które z największymi państwami równać się mogło [...] które [teraz] pozbawione zupełnie okrętów i broni przez trzy lata jednak wytrzymało taką groźbę wojny i głodu, widząc teraz to miasto ginące, w zupełnej pogrążone ruinie, łzami miał się zalać, otwarcie płacząc nad losem nieprzyjaciół.

¹ Appian z Aleksandrii (ok. 95–ok. 180) – grecki historyk, urodzony w egipskiej Aleksandrii, gdzie pełnił wysokie stanowiska urzędnicze.

Źródło: Appian z Aleksandrii, *Historia rzymska*, księgi I–XII, 2004, s. 199.

Tekst 2.

Po uporządkowaniu tych spraw odpłynął Scypion z Afryki do Italii z całym wojskiem i odbył wjazd do Rzymu we wspaniałym triumfie [...] Pochód otwierają trębacze i wozy z łupami. Z kolei niosą wieże przedstawiające zdobyte miasta, malowidła i obrazy wydarzeń, następnie złoto i srebro w stanie surowym [...] Przed samym wodzem kroczą liktorowie [...] Za nimi ciągnie wojsko [...] Taki był koniec [...] wojny Rzymian przeciw Kartagińczykom, która zaczęła się w Hiszpanii, a zakończyła się w Afryce [...].

Źródło: M. Węcowski, *Starożytność klasyczna. Ćwiczenia źródłowe z historii dla szkół średnich*, t. 1, Warszawa 1999, s. 102–103.

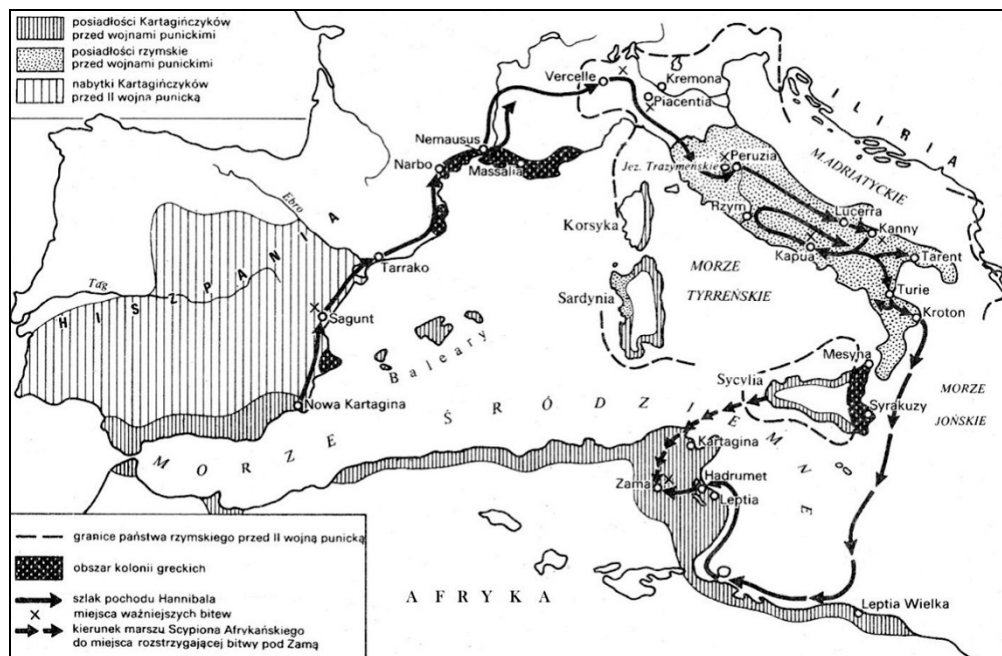
Rozstrzygnij, czy wydarzenie, którego dotyczy tekst 2. było konsekwencją wydarzeń opisanych w tekście 1. Odpowiedź uzasadnij w odniesieniu do obu źródeł.

Zadanie 16.**Źródło 1. Florus¹, *Zarys dziejów rzymskich*, ks. I [fragment]**

[...] pod wodzą konsula Mancynusa oblężenie od strony lądu i morza przybrało na sile. Zablokowano porty, ogołoco z obrońców pierwszy, drugi, a nawet trzeci mur [...]. Choć zaga Kartaginy dobiegła końca, wydawało się jednak, że dla Afryki zgubne jest wyłącznie imię Scypionów. Przewołała rzeczpospolita, zwróciwszy się do innego Scypiona, żądała położenia kresu wojnie. Tegoż Scypiona, syna Paulusa Macedońskiego, adoptował na chwałę swego rodu syn owego wielkiego Afrykańczyka pod wpływem przeznaczenia, które chciało, by jak dziadek osłabił miasto, tak jego wnuk całkowicie je zniszczył.

¹ Lucjusz Anneusz Florus – rzymski historyk piszący w czasach cesarza Hadriana.

Źródło: S. Sprawski, G. Chomicki, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 210.

Źródło 2. Mapa

Źródło: J. Dowitz, *Historia 1*, Warszawa 1977, s. 120.

Czy wydarzenia opisane w tekście źródłowym zostały przedstawione na mapie? Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 17.**Swetoniusz, *Żywoty cesarów. Boski Juliusz* [fragment]**

Cezar wszelkimi uprzejmościami usiłował zjednać sobie Gnejusza Pompejusza. [...] Pogodził Pompejusza na nowo z Markiem Krassusem. [...] Wreszcie z obydwojma zawarł porozumienie, w myśl którego nic nie miało się dziać odtąd w państwie, co mogłoby się nie podobać jednemu z trzech.

Źródło: S. Sprawski, G. Chomicki, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 253.

17.1. Napisz, jakim terminem określano porozumienie, opisane w tekście.

17.2. Wyjaśnij, o jakich przemianach politycznych w starożytnym Rzymie świadczy zawarcie porozumienia, o którym mowa w tekście.

17.3. Wybierz właściwe zakończenie zdania.

Zacytowane w *Żywotach*... porozumienie zostało zawarte

- A. przed wybuchem III wojny punickiej.
- B. po zdławieniu powstania Spartakusa.
- C. po nadaniu Oktawianowi tytułu Augusta przez senat.
- D. po podboju Brytanii przez Rzymian.

Zadanie 18.

Źródło 1. Fragment utworu Juliusza Cezara

10. [...] wiele względów przynaglało Cezara do [tej wojny]: krzywda zatrzymanych ekwitów rzymskich, bunt wzniecony po poddaniu się, wiarołomstwo po wydaniu zakładników, zmowa [...] plemion, a przede wszystkim to, żeby w razie zlekceważenia sytuacji w tej części kraju pozostałym ludom nie zdawało się, że one też mogą sobie na coś takiego pozwolić. A ponieważ wiedział, że niemal wszyscy Gallowie są radzi zmianom istniejących stosunków, a także że łatwo i szybko dają się nakłonić do wojny, wszyscy bowiem ludzie z natury dążą do wolności i nienawidzą niewoli, uznał, że należy wojsko podzielić i rozmieścić na rozleglejszym obszarze, zanim większa ilość plemion przyłączy się do sprzysiężenia.

Źródło: Gajusz Juliusz Cezar, *O wojnie* [...], Wrocław 2004, s. 37.

Źródło 2. Plutarch¹, *Żywotów sławnych mężów* [fragment]

Co prawda, Pompejusz i bez tego przewyższał [go] liczbą wojsk. Ale nikt nie pozwolił mu działać według własnego planu. Powoli zaś i on sam zaczął dawać posłuch wszelakim wieściom, kłamstwom i strachom, jakoby nieprzyjaciel zbliżał się już pod bramy miasta i wszystko miał w swoich rękach, aż w końcu dał się porwać ogólnemu prądowi [...]. Ostatecznie więc opuścił stolicę, wzywając senat, by szedł w jego ślady, i oświadczając, że ani jeden obywatel, któremu tylko Rzeczpospolita i wolność jest droższa niż tyrania, nie może obojętnie pozostać na miejscu.

¹ Plutarch z Cheronai (ok. 50–ok. 125) – grecki historyk, filozof, orator.

Źródło: L. Winniczuk, *Słowo jest cieniem czynu, czyli starożytni Grecy i Rzymianie o sobie*, Warszawa 1972, s. 53.

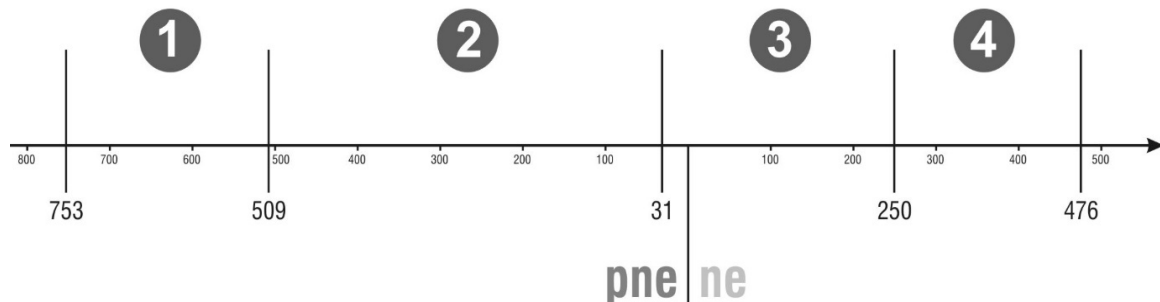
18.1. Rozstrzygnij, czy obydwa źródła dotyczą tej samej wojny toczonej przez Juliusza Cezara. Odpowiedź uzasadnij.

18.2. Wybierz właściwe zakończenie zdania.

Do wydarzeń, o których mowa w źródle 2., doszło

- A. przed bitwą pod Kannami.
- B. przed powstaniem Spartakusa.
- C. po przekroczeniu Rubikonu przez Cezara.
- D. po bitwie pod Akcjum.

18.3. Jakie konsekwencje dla życia politycznego Rzymu przyniósł rezultat walk, o których mowa w źródle 2.?

Zadanie 19.**Źródło 1. Oś czasu****Źródło 2. Swetoniusz¹, *Żywoty Cezarów* [fragment]**

Następnie zajął się uporządkowaniem spraw państwowych. Poprawił kalendarz, już od dawna pozostający z winy kapłanów, przesuwających samowolnie miesiące przestępne, w stanie bezładu. [...]

Uzupełnił senat, wprowadził nowych patrycjuszów, powiększył liczbę pretorów, edylów, kwestorów, a także niższych urzędników.

¹ Swetoniusz (ok. 69–po 122) – historyk rzymski.

Źródło: Gajusz Swetoniusz Trankwillus, *Żywoty Cezarów*, Wrocław 1987, s. 48.

Wybierz właściwe zakończenie zdania. Podaj jeden argument, uzasadniający dokonany wybór.

Działalność postaci, o której mowa w źródle 2., przypadała na okres oznaczony na osi czasu numerem

- A. 1.
- B. 2.
- C. 3.
- D. 4.

Zadanie 20.**Źródło 1. Swetoniusz, *Żywoty Cezarów* [fragment dotyczący Juliusza Cezara]**

Zgoła nie było urzędu, którego by sobie wedle zachcianki nie nadał czy komu nie przyznał. [...] Gdy [...] umarł nagle konsul i urząd został bez obsady przez kilka godzin, nadał go temu, który o to prosił. Równie samowolnie [...] przyjął w poczet senatorów ludzi zaledwie obywatelstwem obdarzonych oraz niektórych spośród na wpół dzikich Galów. Oprócz tego dozór nad mennicą i dochodami państwowymi powierzył swym własnym niewolnikom. Dowództwo i pieczę nad trzema legionami [...] oddał [...] synowi swego wyzwolenca.

Źródło: Gajus Swetoniusz Trankwillus, *Żywoty Cezarów*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987, s. 64.

Źródło 2. Plutarch z Cheronei¹, *Żywoty sławnych mężów* [fragment]

Gdy Cezar wracał [...] do Rzymu, ośmielili się [pewni] ludzie przywitać go wprost tytułem króla. Wtedy jednak Cezar widząc, że lud jest tym niemile zaskoczony, odparł z niezadowoleniem, że imię jego to nie król, lecz Cezar. Na to zapanowało wśród zebranych ogólne milczenie, a on przeszedł między tłumami z wyraźnie gniewną i niełaskawą miną.

¹ Plutarch z Cheronei (ok. 50–ok. 125) – grecki historyk, filozof, orator.

Źródło: Plutarch z Cheronei, *Żywoty sławnych mężów*, Wrocław 1955, s. 753–754.

Rozstrzygnij, czy postępowanie Juliusza Cezara świadczyło o tym, że dążył on do zachowania ustroju republikańskiego. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 21.**Tytus Liwiusz, *Dzieje od założenia miasta Rzymu* [fragment]**

24. [...] Nadbiegają jeźdźcy łatyńscy z groźną wiadomością, że nadciąga wojsko [nieprzyjacielskie], aby uderzyć na miasto. Te wiadomości wywarły zupełnie inne wrażenie na senatorach, a inne na ludzie – do tego stopnia niezgoda rozbiła państwo na dwa obozy. [...] Jeden zachęcał drugiego, by nie stawali do poboru [...]. „Niech wojnę prowadzą sami senatorowie, [...] by niebezpieczeństwa wojny wzięli na siebie ci, którzy z niej korzystają!” [...].

32. [...] Lud [...] bez rozkazu konsulów [przeniósł] się na Świętą Górę¹ [...]. Bez żadnego dowództwa obwarowali obóz wałem i rowem i siedzieli tam przez kilka dni w spokoju [...]. W mieście powstało ogromne przerażenie [...] Pytano, jak długo zostanie w spokoju ten lud, który odszedł, i co będzie później, jeżeli w międzyczasie wybuchnie jakaś wojna zewnętrzna?

33. Następnie zaczęto układy [...] i przyjęto warunki takie, by lud miał własnych, nietykalnych urzędników: mieli oni mieć prawo niesienia pomocy przeciw konsulom, a żadnemu z patrycjuszów nie wolno było piastować tego urzędu.

¹ Święta Góra – stosowane przez Rzymian określenie Awentynu.

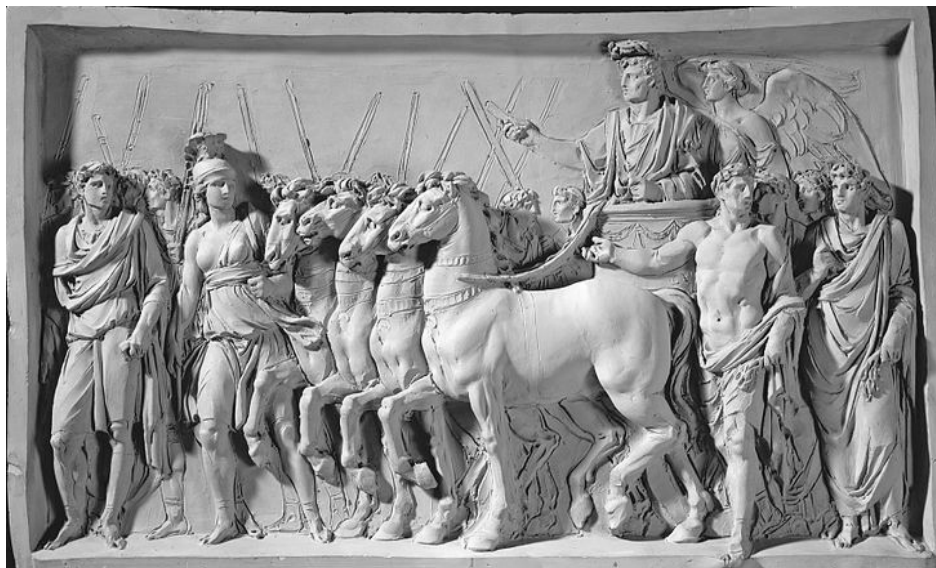
Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, Warszawa 1964, nr 3, s. 8–9.

Które z poniższych zadań jest prawdziwe, a które fałszywe? Wstaw X w odpowiednie miejsca w tabeli.

Lp.	Zdanie	Prawda	Falsz
1.	Z treści źródła wynika, że ówczesna armia rzymska miała charakter pospolitego ruszenia.		
2.	W okresie, którego dotyczy źródło, plebejusze mieli prawo piastowania funkcji senatorskich.		
3.	W rezultacie opisanych wydarzeń zgromadzeni na Awentynie zyskali reprezentantów w postaci trybunów plebejskich.		

Zadanie 22.

Źródło 1. Relief z Łuku Tytusa

Źródło: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jean-Guillaume_Moitte_-_Scene_from_the_Arch_of_Titus.jpg [dostęp: 13.02.2015].

Źródło 2. Szesnastowieczny obraz przedstawiający triumfalny wjazd rzymskiego wodza

Tłumaczenie napisu: *PRZYBYŁEM, ZOBACZYŁEM, ZWYCIĘŻYŁEM.*

Źródło: [http://pl.wikipedia.org/wiki/Triumf#mediaviewer/File:\[...\]_plate_9_-_Andreani.jpg](http://pl.wikipedia.org/wiki/Triumf#mediaviewer/File:[...]_plate_9_-_Andreani.jpg) [dostęp: 18.02.2015].

Źródło 3. Appian z Aleksandrii¹, *Historia rzymska* [fragment]

[...] Odpłynął Scypion² z Afryki do Italii z całym wojskiem i odbył wjazd do Rzymu [...]. Obyczaje, jakich się przy tym nieprzerwanie do dziś dnia przestrzega, są następujące. Wszyscy są przybrani w wieńce. Pochód otwierają trębacze i wozy z łupami. Z kolei niosą wieże przedstawiające zdobyte miasta, malowidła i obrazy wydarzeń, następnie złoto i srebro w stanie surowym oraz przebite na pieniądze tudzież inne rzeczy tego rodzaju, dalej wieńce, którymi za męstwo obdarzają wodza czy to miasta, czy sprzymierzeńcy, czy wreszcie podwładne mu wojsko [...]. Za nimi [podąża] [...] wódz na rydwanie pomalowanym na różnymi barwami, mając na głowie wieniec [...]. Za nimi ciągnie wojsko [...].

¹ Appian z Aleksandrii (ok. 95–ok. 180) – grecki historyk, urodzony w egipskiej Aleksandrii, gdzie pełnił wysokie stanowiska urzędnicze.

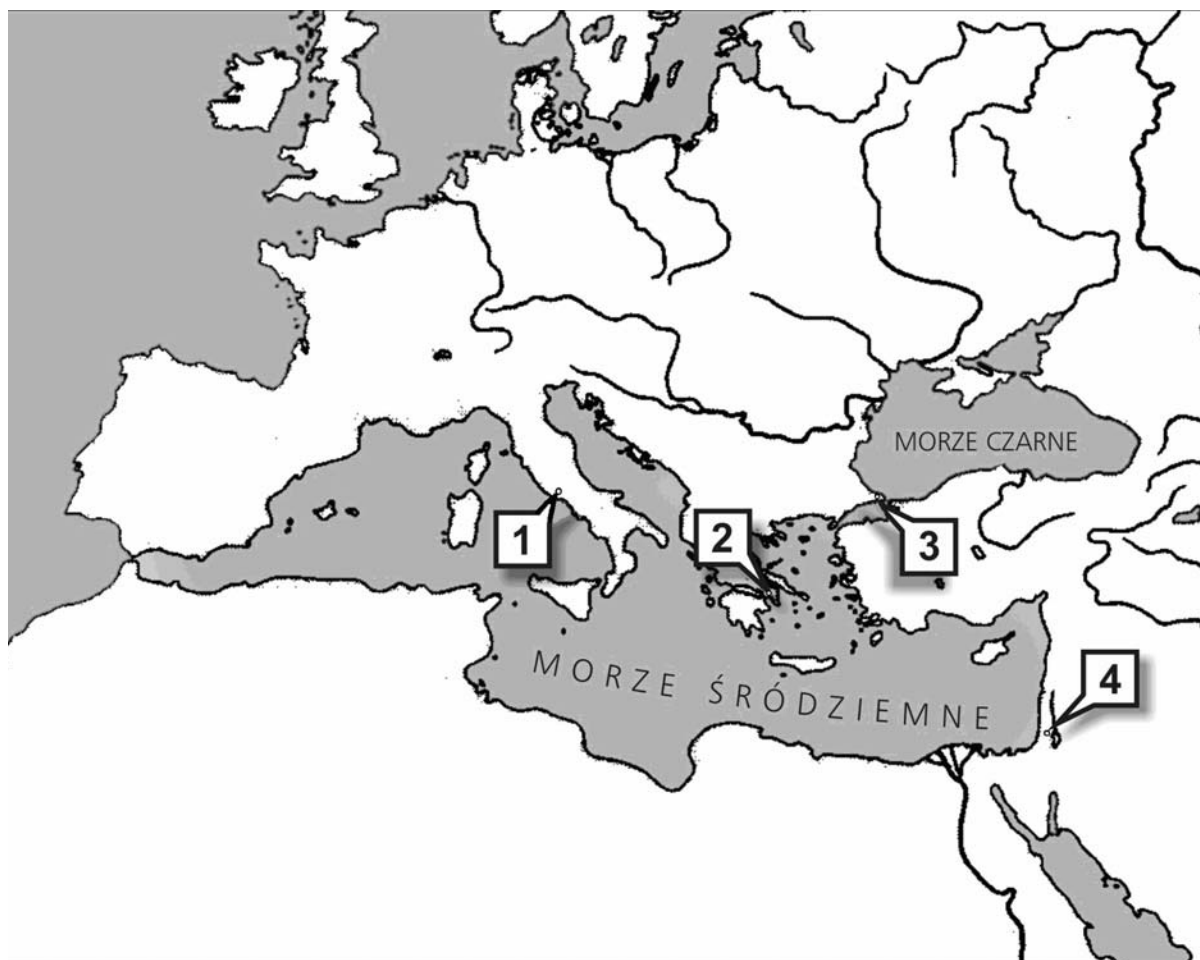
² Publiusz Korneliusz Scypion Afrykański Starszy.

Źródło: S. Sprawski, G. Chomicki, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 238–239.

Do którego z wydarzeń upamiętnionych w źródłach doszło najwcześniej, a które miało miejsce najpóźniej? Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 23.

Źródło 1. Schemat kartograficzny

Źródło 2. Dzieje Apostolskie [fragment]

Paweł burzył się wewnątrz na widok miasta pełnego bożków. Rozmawiał też w synagodze z Żydami i z „bojącymi się Boga” i codziennie na agorze z tymi, których tam spotykał. Niektórzy z filozofów epikurejskich i stoickich rozmawiali z nim: „Cóż chce powiedzieć ten nowinkarz” mówili jedni, a drudzy: „Zdaje się, że jest zwiastunem nowych bogów” – bo głosił Jezusa i zmartwychwstanie. Zabrali go i zaprowadzili na Areopag, i zapytali: „Czy moglibyśmy się dowiedzieć, jaką to nową naukę głosisz?”.

Źródło: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych opr. zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich*, Poznań–Warszawa 1990, s. 1260, 1261.

Wybierz właściwe zakończenie zdania. Podaj jeden argument uzasadniający dokonany wybór.

Do wydarzeń opisanych w źródle 2. doszło w mieście zaznaczonym na schemacie numerem

- A. 1.
- B. 2.
- C. 3.
- D. 4.

Zadanie 24.**Źródło 1. Fragment dzieła Lukiana¹**

Nerona wiodła do Achai namiętność śpiewacza i głęboka wiara, że nawet Muzy słodziej od niego nie zagrają. Pragnął nawet śpiewem zdobyć wieniec na [igrzyskach w Olimpii], choć są to igrzyska całkowicie związane z ćwiczeniami cielesnymi. Bo co się tyczy [igrzysk] pytyjskich, to mniemał, że ma do nich większe prawo niż Apollon; wszak nawet ten bóg nie mógłby z nim współzawodniczyć w grze na lutni i w śpiewie. Zamiar przekopania przesmyku zrodził się u niego nie gdzieś z dala, ale dopiero wtedy, kiedy bezpośrednio zetknął się z budową tego miejsca [...]. Kiedy namiestnik Grecji podał mu złotą łopatę, Neron poderwał się do kopania wśród oklasków i śpiewów. Trzy razy, jak sądzę, wbił łopatę w ziemię, dostojnikom kazał energicznie brać się do dzieła i zawrócił do Koryntu, rojąc, że prześcignął wszystkie czyny Heraklesa.

¹ Lukian z Samosat (ok. 120–ok. 190) – rzymski retor piszący po grecku.

Na podstawie: L. Winniczuk, *Słowo jest cieniem czynu, czyli starożytni Grecy i Rzymianie o sobie*, Warszawa 1972, s. 120–121.

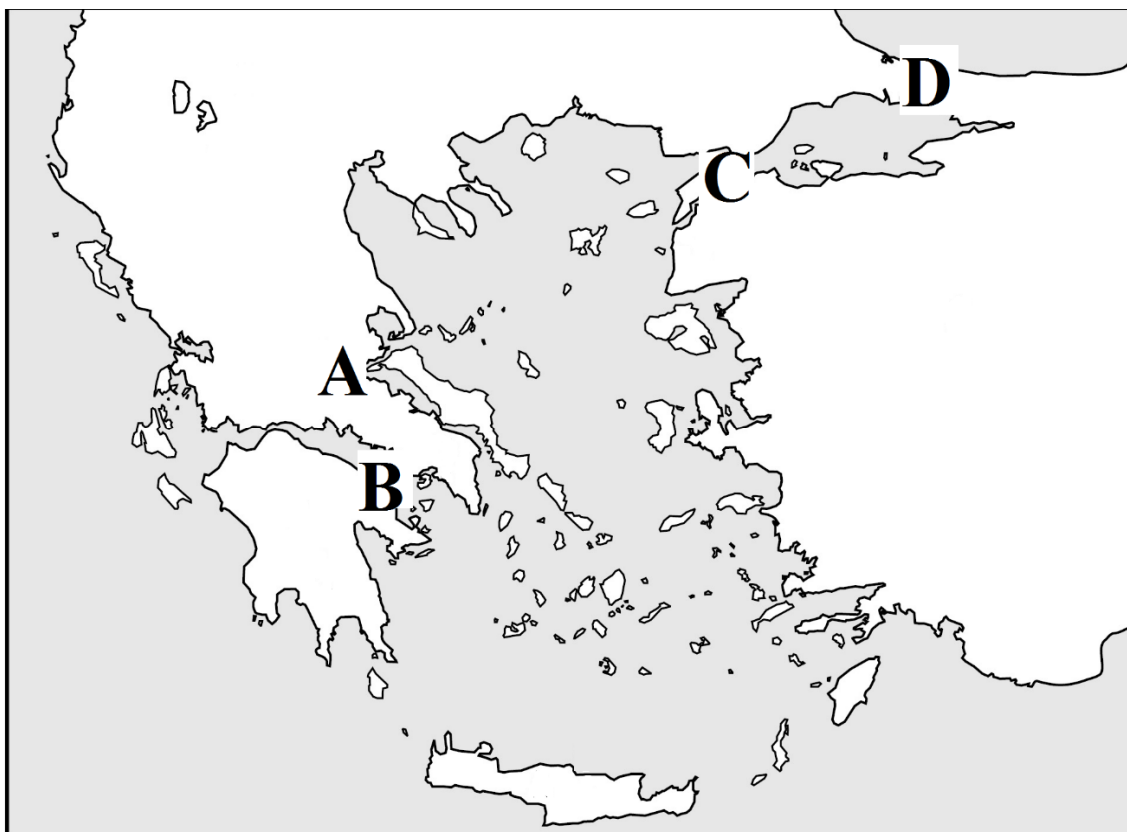
Źródło 2. Fragment Listów Horacego¹

Podbita Grecja wzięła do niewoli dzikiego zwycięzcę i wniosła sztuki do wieśniaczego Lacjum.

¹ Horacy (65 p.n.e.–8 p.n.e.) – poeta rzymski.

Na podstawie: J. Korpanty, *Rzeczpospolita potomków Romulusa*, Warszawa 1979, s. 57.

Źródło 3. Schemat kartograficzny

Na podstawie: <http://staff.harrisonburg.k12.va.us/~cwalton/walton/SOLPics/mapquizaegean.JPG>
[dostęp: 11.01.2015].

24.1. Jaką literą zaznaczono na schemacie kartograficznym miejsce, gdzie znajdował się obiekt, którego powstanie opisuje źródło 1.?

24.2. Rozstrzygnij, czy treść źródła 1. potwierdza opinię wyrażoną w źródle 2. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 25.

Źródło 1. Appian z Aleksandrii¹, *Historia rzymska*

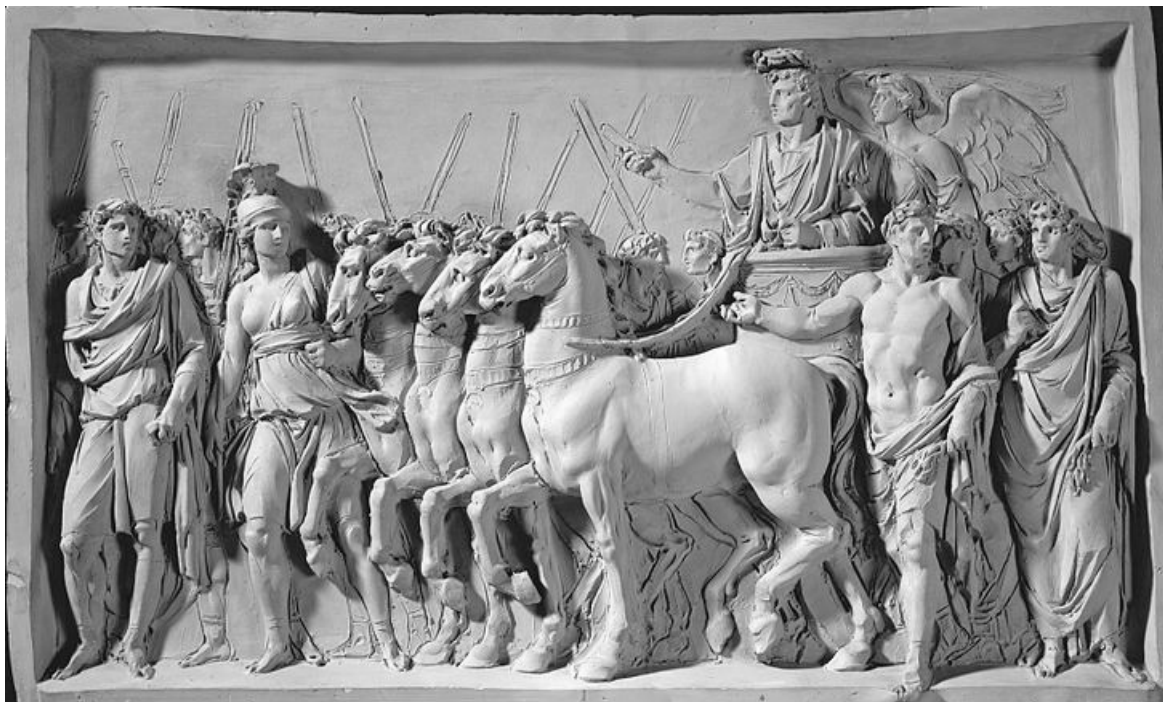
[...] Odpłynął Scypion² z Afryki do Italii z całym wojskiem i odbył wjazd do Rzymu [...]. Obyczaje, jakich się przy tym nieprzerwanie do dziś dnia przestrzega, są następujące. Wszyscy są przybrani w wieńce. Pochód otwierają trębacze i wozy z łupami. Z kolei niosą wieże przedstawiające zdobyte miasta, malowidła i obrazy wydarzeń, następnie złoto i srebro w stanie surowym oraz przebite na pieniądze tudzież inne rzeczy tego rodzaju, dalej wieńce, którymi za męstwo obdarzają wodza czy to miasta, czy sprzymierzeńcy, czy wreszcie podwładne mu wojsko [...]. Za nimi [podąża] [...] wódz na rydwanie pomalowanym różnymi barwami, mając na głowie wieniec [...]. Za nimi ciągnie wojsko [...].

¹ Appian z Aleksandrii (ok. 95–ok. 180) – grecki historyk, urodzony w egipskiej Aleksandrii, gdzie pełnił wysokie stanowiska urzędnicze.

² Publiusz Korneliusz Scypion Afrykański Starszy.

Źródło: S. Sprawski, G. Chomiccki, *Starożytność. Teksty źródłowe, komentarze i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 1999, s. 238–239.

Źródło 2. Relief z Łuku Tytusa

Źródło: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jean-Guillaume_Moitte_-_Scene_from_the_Arch_of_Titus.jpg [dostęp: 13.02.2015].

Czy w obu źródłach przedstawiono ten sam rzymski obyczaj? Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 26.

Źródło 1. Moneta rzymska, I w. n.e.

Napisy:

Z lewej, awers: *Klaudiusz, Cezar, August, Imperator.*

Z prawej, rewers: *Triumf nad Brytami.*

Źródło: <http://www.bbc.co.uk/schools/primaryhistory/romans/invasion/> [dostęp: 16.12.2014].

Źródło 2. Tacyt¹ o rządach wodza rzymskiego Agrykoli w Brytanii

Następną zimą (78–79 r. n.e.) obrócono na najbardziej zbawienne zarządzenia. Chcąc bowiem, żeby ludność, rozproszona, nieokrzesa i dlatego do wojen pochopna, przyzwyczała się drogą rozrywek do pokoju i bezczynności, napomina ich Agrykola osobiście, wspiera oficjalnie, aby budowali świątynie, rynki i domy, chwając ochoczych, a ganiąc opiesziałych; tak rywalizacja w zaszczytce zastępowała przymus. Nadto synów naczelników kazał kształcić w sztukach wyzwolonych i prznosił talent Brytańczyków nad pilność Gallów, tak że oni, którzy dopiero co odrzucali język Rzymian, zapragnęli jego wymowy. Potem też nabrał szacunku nasz strój i częsta stała się toga. Powoli doszli do przynęt występków: portyków, łaźni i wykwinnych uczt, a nazywało się to u tych głupców cywilizacją, kiedy w rzeczywistości było udziałem niewoli.

¹ Tacyt (ok. 55–120) – historyk rzymski.

Źródło: Tacyt, *Żywot Juliusza Agrykoli*, XXI, [w:] Tacyt, *Dzieła*, t. 2, Warszawa 2004, s. 67.

Na podstawie analizy źródła 2. nazwij przemiany społeczne i kulturowe zapoczątkowane przez wydarzenie, którego dotyczy źródło 1.

Zadanie 27.

Ammianus Marcellinus¹, *Dzieje rzymskie* [fragment]

Posiew totalnego zniszczenia i początek najrozmaitszych nieszczęść [...] miały [...] następującą przyczynę. Oto plemię Hunów. [...] Są niesamowicie szpetni i tak pochyleni, iż można ich uważać za dwunożne zwierzęta lub jakieś kloce [...]. Mając jednak ludzką, chociaż brzydką postać, w kwestii jedzenia są do tego stopnia prymitywni, że gdy przygotowują pokarm, nie korzystają ani z ognia, ani z przypraw. Żywią się korzonkami dziko rosnących roślin i na wpół surowym mięsem wszelkiego rodzaju zwierząt; jego kawałki umieszczają pomiędzy udami a grzbietem końskim i w takim ciepłe ogrzewają przez krótki czas. Nigdzie nie budują domów [...], zgoła im zresztą nieznanych z powszechnej praktyki. [...] Nie wkładają innego ubrania w domu, a innego poza domem, lecz raz założywszy na grzbiet tunikę ciemnego koloru, nie zdejmą jej ani nie zmienią wcześniej, dopóki nie porwie się na strzępy od długotrwałego brudu i gnicia.

¹ Ammianus Marcellinus (ok. 330–po 391) – historyk rzymski.

Źródło: Ammianus Marcellinus, *Dzieje rzymskie*, t. 2, Warszawa 2002, s. 219–220.

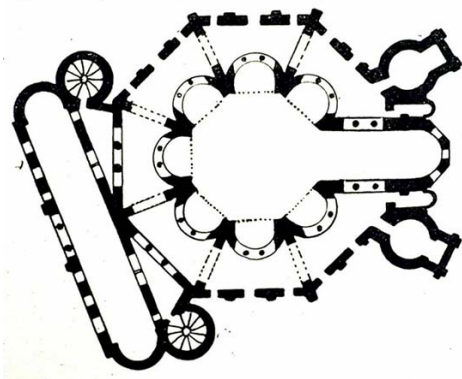
27.1. Określ, jaki tryb życia prowadził lud, którego charakterystyki dokonał Ammianus Marcellinus.

27.2. Określ stosunek autora tekstu do opisywanego przez niego ludu. Uzasadnij odpowiedź.

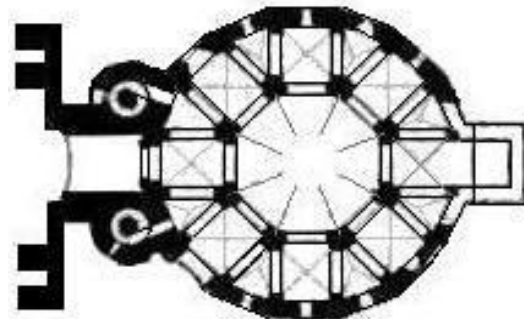
1.2. Średniowiecze

Zadanie 28.

Źródło 1. Plany budowli

Plan kościoła św. Witalisa w Rawennie ufundowanego przez Justyniana Wielkiego, ok. 527 r.

Plan kaplicy pałacowej w Akwizgranie ufundowanej przez Karola Wielkiego, ok. 800 r.

Źródła: https://bucks.instructure.com/courses/200544/files/2585954?module_item_id=1474388 [dostęp: 20.12.2014];
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c0/Ahenska_kapela_rekonstrukcija_osnove.jpg [dostęp: 10.01.2015].

Źródło 2. Moneta Karola Wielkiego wybita po 800 r.

Napis na otoku: *Karol Imperator August.*

Źródło: <http://www.nieznanahistoria.pl/w-panstwie-karola-wielkiego/moneta-karola-wielkiego/> [dostęp: 20.12.2014].

Na podstawie analizy obu źródeł podaj wzorce kulturowe, do których nawiązywał Karol Wielki, propagując ideę cesarstwa. Odpowiedź uzasadnij.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zanalizuj plany ze źródła 1. Zwróć uwagę na ich podobieństwo, wyjaśnij, na czym ono polega i wyciągnij wniosek na temat możliwości wzajemnego oddziaływania budowli, biorąc pod uwagę czas ich powstania. Wyjaśnij, do którego kręgu kulturowego należy starszy z budynków. Analizując źródło 2., zwróć uwagę na sposób przedstawienia postaci (zwłaszcza atrybut umieszczony na jej głowie) oraz treść napisów. Postaraj się powiązać te elementy z konkretnym kręgiem kulturowym. Sformułuj odpowiedź na podstawie informacji uzyskanych z obydwu źródeł.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Karol Wielki nawiązywał do idei cesarstwa rzymskiego w starożytności oraz cesarstwa rzymskiego (bizantyjskiego) w czasach Justyniana. Świadczą o tym:

- przebudowa kaplicy na wzór bizantyjski (zgodnie z założeniami planu centralnego architektury kościoła chrześcijańskiego); wzór stanowił znajdujący się w Italii kościół św. Witalisa w Rawennie ufundowany przez Justyniana Wielkiego,
- umieszczenie na monecie wizerunku cesarza w wieńcu laurowym (symbol władzy cesarskiej),
- umieszczenie na monecie określenia „imperator” i „August”.

Zadanie 29.

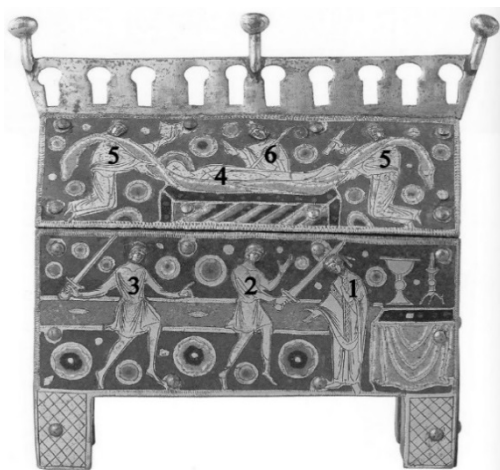
Źródło 1. Wincenty Kadłubek, *Kronika polska* [fragment]

Prześwięty biskup krakowski Stanisław [...] wpierv groził mu [królowi] zagładą królestwa, wreszcie wyciągnął przeciw niemu miecz kławy. [...] Rozkazał więc [król] przy ołtarzu i w infule¹, nie okazując uszanowania ani dla stanu, ani dla miejsca, ani dla chwili – porwać biskupa. Ilekroć wszak okrutni słuźalcy próbują rzucić się na niego, tylekroć skruszeni, tylekroć na ziemię powaleni łagodnieją. Tyran sam, lżąc ich z wielkim oburzeniem, sam podnosi świętokradzkie ręce, sam odrywa [...] pasterza od owczarni [...]. Świętego bezbożnik, miłosiernego zbrodniarz, biskupa niewinnego najokrutniejszy świętokradca rozszarpuje [...]. Ujrzano, że z czterech stron świata nadleciały cztery orły, które krążąc dosyć wysoko nad miejscem męczeństwa, odpędzały sępy i inne krwiożercze ptaki, żeby nie tknęły męczennika.

¹ Nakrycie głowy dostojników kościelnych (np. biskupów).

Źródło: Mistrz Wincenty zwany Kadłubkiem, *Kronika polska*, przeł. i oprac. B. Kürbis, Warszawa–Wrocław–Kraków 1992, s. 76.

Źródło 2. Relikwiarz św. Tomasza Becketa wykonany w Limoges we Francji ok. 1190 r.

Objaśnienia:

Dolny panel:

1 – arcybiskup Canterbury celebrujący nabożeństwo przy katedralnym ołtarzu
2 i 3 – rycerze atakujący arcybiskupa

Górny panel:

4 – ciało zmarłego przygotowane do pogrzebu
5 – księża podtrzymujący całun
6 – biskup celebrujący uroczystości pogrzebowe.

Źródło: Musée de Cluny. Musée National du Moyen Age. *A Guide*, Paryż 2009, s. 66.

Rozstrzygnij, czy źródła 1. i 2. w podobny sposób ukazują okoliczności śmierci wymienionych duchownych. Odpowiedź uzasadnij.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zwróć uwagę, że oba źródła są świadectwami rozwijającego się kultu świętych Stanisława ze Szczepanowa i Tomasza Becketa. Zanalizuj sposób przedstawienia okoliczności śmierci

obu duchownych (miejsce dokonania zbrodni, osoby ofiar i sprawców). Źródła informują o zabójstwach dokonanych w świątyni, przy ołtarzu. Ustal, kim byli sprawcy. Zauważ, że sposób przedstawienia ofiar wskazuje na ich bezbronność oraz okrucieństwo napastników. W źródle 1. występują określenia *miejsce męczeństwa*, *męczennik*. Z kolei źródło 2. jest relikwiarzem zawierającym relikwie świętego.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Tak, oba źródła w podobny sposób ukazują okoliczności śmierci wymienionych duchownych. (Tak, oba źródła nadają okolicznościom śmierci obu duchownych charakter męczeństwa).

Uzasadnienie:

- dolny panel w źródle 2. przedstawia scenę ataku na arcybiskupa (podczas sprawowania liturgii, przy ołtarzu) dokonanego przez rycerzy. Natomiast w kronice [źródło 1.] podano, że biskup został zamordowany przy ołtarzu,
- oba źródła odnoszą się do kultu świętych (św. Stanisława ze Szczepanowa i św. Tomasza Becketa),
- oba źródła akcentują męczeński charakter śmierci obu świętych. W źródle 1. użyto sformułowań „miejsce męczeństwa”; „męczennik”. Źródło 2. przedstawia relikwiarz powstały dla przechowania relikwii związanych z osobą świętego.

Zadanie 30.

Źródło 1. Fragment opracowania historycznego

Instytucje kościelne w pierwszym okresie ich egzystencji utrzymywał [...] książę: najprawdopodobniej uczestniczyły one po prostu na ustalonych zasadach w dochodach książęcych, otrzymując na przykład dziesiątą część tego, co należało się księciu z danego grodu. [...]. Pamiętać trzeba, że potrzeby [organizacji kościelnej] były ogromne, obejmowały bowiem utrzymanie ludzi Kościoła, budowę świątyń, ich wyposażenie, choćby w niezwykle wówczas drogie księgi liturgiczne itd. Podstawę stanowiły nadania księcia [...].

Źródło: J. Kłoczowski, *Dzieje chrześcijaństwa polskiego*, Warszawa 2000, s. 37.

Źródło 2. Tympanony z ziem polskich z XII i XIII w.

Tympanon fundacyjny kościoła kanoników regularnych we Wrocławiu uposażonego przez komesa Piotra Włostowica. Z lewej strony żona komesa, Maria, ofiarująca kościół, z prawej syn komesa, Świętosław.

Tympanon fundacyjny kościoła św. Prokopa w Strzelnie uposażonego przez komesa Krystyna Piotrowica. Z lewej strony komes ofiarujący kościół, z prawej jego żona lub córka.

30.1 Dokończ poniższe zdanie, wpisując nazwę stylu architektonicznego.

Tympanony prezentowane w źródle 2. są charakterystyczne dla stylu

30.2. Wyjaśnij, na czym polegał proces społeczny, który spowodował powiększenie kręgu fundatorów instytucji kościelnych pomiędzy okresem opisanym przez historyka w źródle 1. a okresem reprezentowanym przez tympanony w źródle 2.

Wskazówki do rozwiązania zadania

30.1.

Zwróć uwagę na półkolisty kształt tympanonu, który wyraźnie różni się od ostrołukowych rozwiązań gotyku. Zauważ też, że komes trzyma model ofiarowanego kościoła o bryle i oknach charakterystycznych dla stylu romańskiego. Dodatkową informację daje tytuł ilustracji wymieniający stulecie.

30.2.

Zauważ, że oba źródła zawierają informacje o tym, kto fundował i utrzymywał instytucje kościelne. Tekst dotyczy okresu najwcześniejszego – X/XI w. – i wskazuje na wyłączną rolę księcia, podpisy wyjaśniające treść tympanonów z XII i XIII w. wskazują na komesów. Rozwiązując zadanie, wskaż najpierw na zauważony dystans czasowy, a następnie wyjaśnij proces społeczny, który polegał na wykształceniu się grupy możnowładztwa, czerpiącego bogactwo z władania ziemią nadaną przez książąt i królów.

Zadanie 31.

Źródło 1. Moneta bita w Gdańsku pomiędzy rokiem 1441 a 1449

Napis na awersie: *mistrz Konrad piąty*¹.

Napis na rewersie: *moneta panów pruskich*.

¹ mistrz Konrad – wielki mistrz krzyżacki Konrad von Erlichshausen.

Na podstawie: http://www.nummus.republika.pl/zakon_krzyzacki/8777.jpg [dostęp: 20.12.2014].

Źródło 2. Moneta bita w Gdańsku po 1457 r.

Napis na awersie: *Kazimierz K[ról] Polsk[i]*.

Napis na rewersie: *moneta miasta Gdańska*.

Na podstawie: http://wcn.pl/foto/22/high/22_0101a.jpg [dostęp: 16.12.2014];

http://wcn.pl/foto/22/high/22_0101r.jpg [dostęp: 16.12.2014].

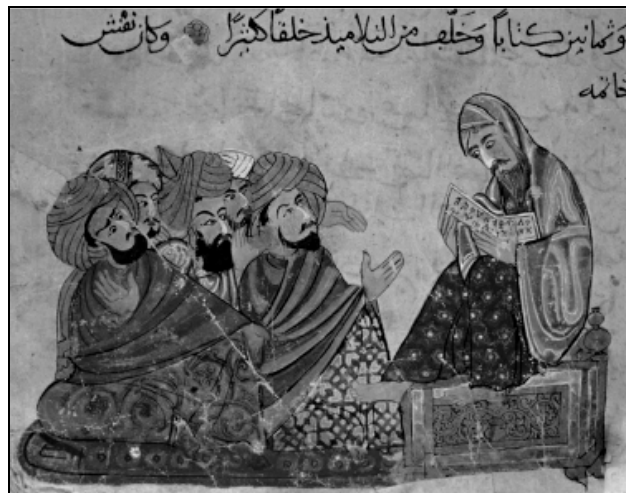
Wyjaśnij polityczną przyczynę różnic w ikonografii monet przedstawionych w źródłach 1. i 2.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Porównaj napisy i ikonografię obu źródeł. Zauważ, że na pierwszej monecie napis wskazuje na to, że wybito ją w państwie krzyżackim. Zwróć uwagę, że na drugiej monecie pojawił się rysunek orła i herb Gdańska, co oznacza, że miasto to uwolniło się spod panowania krzyżackiego. Dodatkowo na otoku monety umieszczone zostało imię króla Kazimierza. Podpis nad monetą informuje o tym, że została ona wybita po 1457 r., czyli w XV w. Przypomnij sobie, że w tym okresie tylko jeden z polskich monarchów nosił imię Kazimierz. Był to Kazimierz Jagiellończyk. Zarówno datacja drugiej monety, jak i wyryte na niej imię króla wskazują na wojnę trzynastoletnią jako polityczną przyczynę zmiany ikonografii monet. Przypomnij sobie, że wojnę rozpoczęła inkorporacja Prus, a co za tym idzie i Gdańska do Polski.

Zadanie 32.

Źródło 1. Miniatura *Sokrates dyskutujący o filozofii ze swymi uczniami*, powstała w XIII w. na terenie dzisiejszej Turcji.

Źródło: <http://www.art.com/products/p27986872226-sa-i8450732/13th-century-turkey-miniature-depicting-socrates-discussing-philosophy-with-his-disciples.htm> [dostęp: 20.12.2014].

Źródło 2. Fragment opracowania historycznego

Chrześcijański Zachód mógł zapomnieć sporo z dziedzictwa *mare nostrum*¹, ono jednak nie przepadło. Wspaniałe biblioteki [...] od Kordoby po Bagdad, przechowały wiele filozoficznych i naukowych traktatów antyku – przetłumaczonych [...] i opatrzonych komentarzami takich erudyków, jak Awicenna [...], Pers, który żył w X wieku, czy Awerroes [...] Andaluzyjczyk, który żył w XII wieku. [...] Gdy Alfons² opanował Toledo, mimowolnie uchylił okno na śródziemnomorską przeszłość, czas przed pojawieniem się chrześcijańskiego i muzułmańskiego Boga. [...] W XII wieku [...] miejscowi i przyjezdni uczeni z całego niemal ówczesnego świata pracowali [w Toledo] nad przekładami arabskich dokumentów na hebrajski, łacinę i dialekty romańskie [...].

¹ mare nostrum – łac. „nasze morze” – stosowane przez Rzymian określenie Morza Śródziemnego.

² Alfons VI Mężny – król Leonu, Kastylii i Galicji panujący w XI w. W 1085 roku ostatecznie podporządkował sobie pozostające dotychczas pod arabskim panowaniem Toledo.

Źródło: S. O’Shea, *Morze wiary*. [...], Poznań 2009, s. 151.

Rozstrzygnij, czy informacje zawarte w źródłach 1. i 2. odnoszą się do tego samego zjawiska kulturowego. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 33.**Źródło 1. Fragment opracowania historycznego dotyczący pełnego średniowiecza**

Arabowie wprawdzie poznali dzieła Galena¹ i innych lekarzy antycznych, lecz bynajmniej na nich nie poprzestali. [...] Rozwój ich medycyny opiera się na empirii. U Arabów funkcjonowały państwowe szpitale i wyspecjalizowane kliniki. Dokonywano tam skomplikowanych operacji chirurgicznych [...], kruszenia kamieni w pęcherzu moczowym i zabiegów ginekologicznych. Przy złamaniach kości stosowano opatrunek gipsowy, a przy zapaleniach migdałków – pleśnie zawierające penicylinę. Co więcej, nabyte w trakcie tych czynności doświadczenia dokumentowano w medycznych kompendiach.

¹ Galen (129–ok. 200/216) – rzymski lekarz, jeden z najważniejszych autorytetów medycznych starożytności.

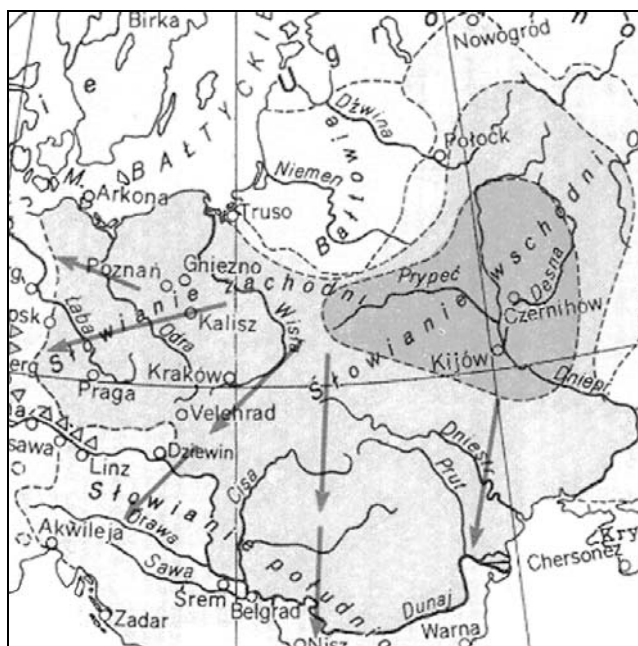
Źródło: S. Kwiatkowski, *Średniowieczne dzieje Europy*, Warszawa 2006, s. 101.

Źródło 2. Fragment opracowania historycznego dotyczący pełnego średniowiecza

Uniwersytet średniowieczny nie posiadał żadnych zakładów, w których badano by przyrodę albo chorych. Istniały tylko trzy metody nauczania: wykład oparty na czytaniu jakiegoś autora-autorytetu [np. Galena] z objaśnieniami, ćwiczenia scholastyczne i dysputy. Wykłady były przez długi czas wyłącznie książkowe, nie poparte żadną demonstracją ani ćwiczeniami. Średniowieczne ilustracje pokazują, że lektor, wykładając anatomię, miał co najwyżej czasem przed sobą osoby rozebrane do naga, na których powierzchownie mógł pokazywać to, o czym mówił. Zasada wykonywania sekcji bardzo powoli zyskiwała sobie uznanie.

Na podstawie: W. Szumowski, *Historia medycyny filozoficznie ujęta*, Kęty 2008, s. 244–245, 247.

Wyjaśnij, na czym polegała różnica w podejściu do medycyny w świecie muzułmańskim i w świecie zachodniego chrześcijaństwa w okresie, którego dotyczą oba teksty.

Zadanie 34.**Źródło 1. Mapa. Rozprzestrzenianie się Słowian do VIII w.**

Na podstawie: *Atlas historyczny świata*, Warszawa–Wrocław 1998, s. 29.

Źródło 2. Fragment opracowania historycznego

Polemika w sprawie praojczyzny Słowian osiągnęła punkt szczytowy w okresie między pierwszą a drugą wojną światową, kiedy poglądy i koncepcje głoszone przez znaczną większość historyków, językoznawców, a w szczególności zaś antropologów i prahistoryków niemieckich [...] stały się w sposób otwarty narzędziem rasizmu i imperializmu niemieckiego oraz elementem ideologii nazistowskiej. W niewątpliwym związku z tym w latach międzywojennych i bezpośrednio powojennych doszło do najpełniejszego sformułowania i rozkwitu koncepcji polskiej tzw. autochtonicznej szkoły, lokalizującej praojczyznę Słowian w dorzeczu Wisły i Odry oraz przyjmującej obecność na tym terenie Prasłowian w okresie rozkwitu kultury łużyckiej [...].

Na podstawie: *Narodziny średniowiecznej Europy*, pod red. H. Samsonowicz, Warszawa 1999, s. 57–58.

**Czy treść mapy jest zgodna z koncepcją, o której sformułowaniu informuje źródło 2.?
Odpowiedź uzasadnij.**

Zadanie 35.

Źródło 1. Ilustracja z Latopisu Radziwiłłowskiego¹. Zaprzysiężenie traktatu handlowego z Bizancjum przez księcia kijowskiego Igora i jego poddanych w 944 lub 945 r.

¹ Latopis Radziwiłłowski – sporządzona w XV w. bogato ilustrowana kopia trzynastowiecznej kroniki obejmującej historię Rusi Kijowskiej.

Źródło: <http://radzivilovskaya-letopis.ru/index.php?id=62#sel> [dostęp: 30.12.2014].

Źródło 2. Latopis Radziwiłłowski [fragment dotyczący wydarzeń przedstawionych w źródle 1.]

Na następny dzień przyzwał Igor posłów i przyszedł na wzgórze, gdzie stał Perun; i złożyli broń swoją i tarcze, i złoto, i przysięgali Igor i ludzie jego [...]. A [innych] przyprowadzili ku przysiędze do cerkwi świętego Eliasza.

Źródło: <http://radzivilovskaya-letopis.ru/index.php?id=62#sel> [dostęp: 26.01.2015], tłumaczenie własne.

Wyjaśnij, jakich informacji o życiu religijnym na Rusi Kijowskiej dostarczają źródła.

Zadanie 36.

Źródło 1. Fragment opracowania historycznego

Określenie „zrodzony w purpurze” [po grecku *porphyrogenetos*] pochodzi od [...] specjalnej komnaty wyłożonej porfirem, purpurowym kamieniem, lub obitej purpurowym jedwabiem, którą wzniesiono w Wielkim Pałacu przed rokiem 750. [...] W tej sali cesarzowe rodziły dzieci, wszystkie obdarzone przydomkiem „zrodzonych w purpurze”. [...] [Konstantyn V¹] odstępując od rzymskiej zasady elekcji, w której główną rolę odgrywały senat i wojsko, próbował narzucić zasadę dynastycznego przekazywania władzy z ojca na syna. Purpurowa Komnata, która stała się jednym z narzędzi tej nowej, średniowiecznej metody wyznaczania prawowitego następcy tronu, usunęła także w cień senatorskie rody i wodzów. [...] Specjalna komnata [...] pomogła Konstantynowi znaleźć sposób na tych, którzy kwestionowali rządy jego rodu.

¹ Konstantyn V – cesarz bizantyjski panujący w latach 741–775.

Źródło: J. Herrin, *Bizancjum. Niezwykłe dziedzictwo średniowiecznego imperium*, Poznań 2010, s. 225–226.

Źródło 2. Solid¹ wybity w latach 776–778

Awers

Rewers

Objaśnienia:

Awers: wizerunki cesarzy Leona IV² i Konstantyna VI³

Rewers: wizerunki cesarzy Leona III⁴ i Konstantyna V

¹ solid – złota moneta bita w cesarstwie rzymskim i Bizancjum.

² Leon IV – syn Konstantyna V, cesarz bizantyjski panujący w latach 775–780.

³ Konstantyn VI – syn Leona IV, cesarz bizantyjski panujący w latach 780–802.

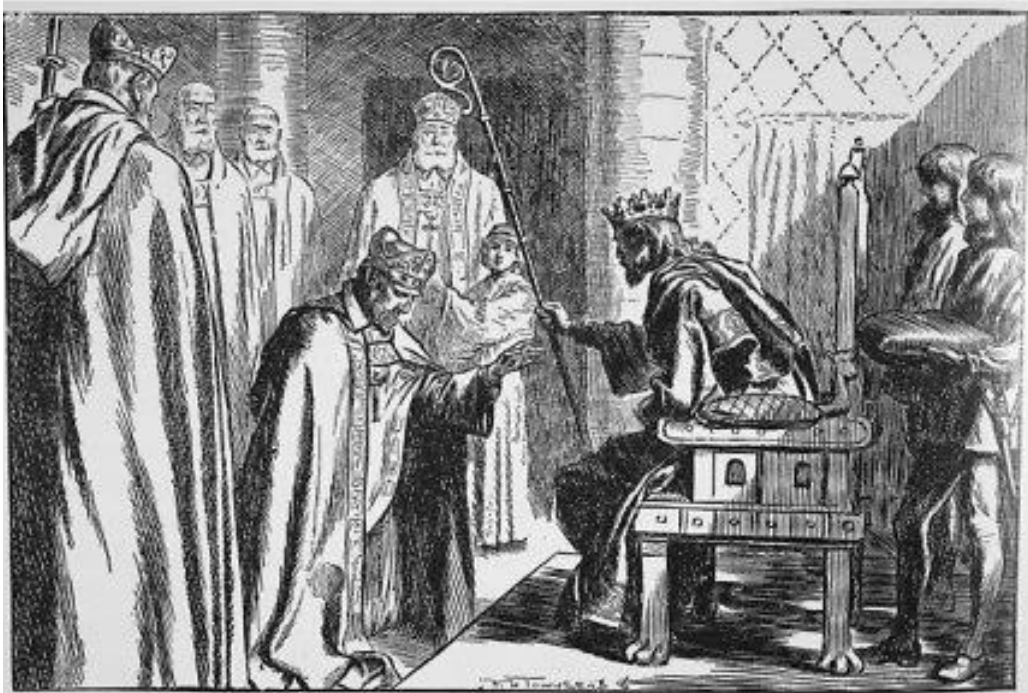
⁴ Leon III – ojciec Konstantyna V, cesarz bizantyjski panujący w latach 717–741.

Źródło: <http://www.cngcoins.com/Coin.aspx?CoinID=109967> [dostęp: 20.12.2014].

Rozstrzygnij, czy źródło 2. potwierdza skuteczność zamierzeń cesarza, o których mowa w źródle 1. Odpowiedź uzasadnij w odniesieniu do obu źródeł.

Zadanie 37.

Rycina *Inwestytura saskiego biskupa*, 1910 r.

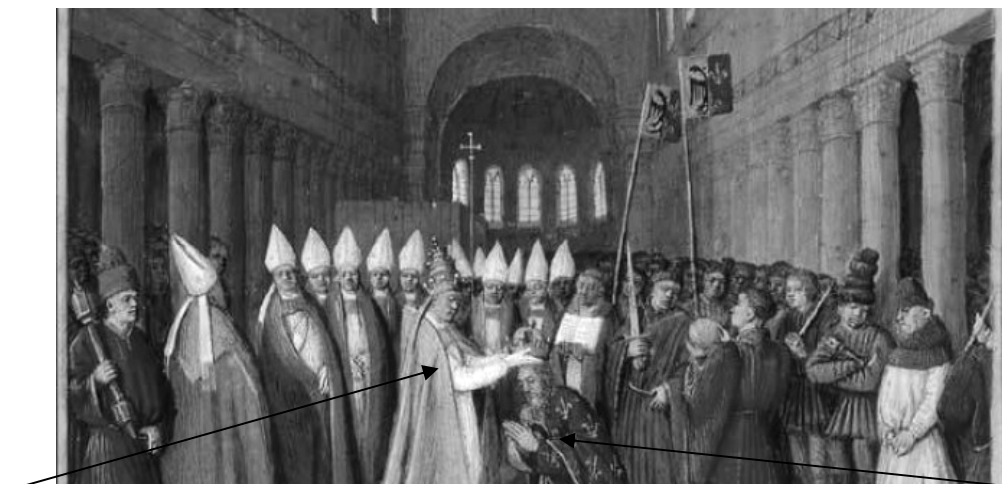

Źródło: http://www.allposters.com/-sp/Investiture-of-a-Saxon-Bishop-Posters_i7687119_.htm
[dostęp: 15.01.2015].

Wyjaśnij, jaką ceremonię przedstawiono na rycinie.

Zadanie 38.

Źródło 1. Miniatura Jeana Fouqueta¹ przedstawiająca wydarzenie z 800 r. w Bazylice Świętego Piotra w Rzymie

Leon III

Karol Wielki

¹ Jean Fouquet (ur. ok. 1415/1420 r.–1481 r.) – malarz tablicowy, miniaturzysta i portrecista, nadworny malarz Karola VII i Ludwika XI.

Źródło: [http://historykon.pl/\[...\]](http://historykon.pl/[...]) [dostęp: 13.02.2015].

Źródło 2. Fragment dzieła Reinharda

Z początku tak to mu było przykre, że zapewniał, iż w tym dniu, chociaż to było wielkie święto, nie byłby wszedł do kościoła, gdyby wcześniej znał zamiary papieża. Wielką jednak cierpliwością znosił zawiść, która szła za tym tytułem, spotęgowana zwłaszcza oburzeniem cesarzy rzymskich. Pokonał ich zaciętość wielkodusznością, w czym ich bez wątpienia znacznie przewyższał; wyprawiał do nich częste poselstwa i w listach nazywał ich braćmi.

Źródło: Einhard, *Żywot Karola Wielkiego*, przekład J. Parandowski, Wrocław 1950, s. 51–52.

Wyjaśnij, dlaczego wydarzenie ukazane w źródle 1. spotkało się z zawiścią i oburzeniem cesarzy rzymskich.

Zadanie 39.

Źródło 1. Thietmar, *Kronika* [fragment]

Ponieważ nie miał pewności, gdzie spoczywają zwłoki cesarza Karola, przeto w miejscu, w którym przypuszczał, iż się znajdować powinny, kazał zerwać w tajemnicy posadzkę i kopać, aż je znaleziono w pozycji siedzącej na tronie królewskim. Następnie zabrał złoty krzyż, który wisiał na szyi zmarłego wraz z częścią szat jeszcze nie zbutwiałych, resztę zaś włożył z wielkim szacunkiem z powrotem do grobu.

Źródło: *Kronika biskupa merseburskiego Thietmara*, edycja komputerowa 2002, s. 209.

Źródło 2. Fragment opracowania historycznego

W zamierzeniu Ottona III *inventio* (odnalezienie) ciała Karola Wielkiego miało być zapewne etapem na drodze do jego *translatio* (przeniesienia w godniejsze miejsce) i *elevatio* (wyniesienia). [...] Rysował się „sakralny trójkąt” na trzech krańcach odnawianego *Imperium Romanum*: Rzym–Akwizgran–Gniezno. [...] Akwizgran miał być drugim – po Rzymie – ośrodkiem cesarstwa.

Źródło: J. Strzelczyk, *Zjazd gnieźnieński*, Poznań 2000, s. 107.

Wyjaśnij, w jaki sposób opisane w tekstach działania podejmowane przez Ottona III służyły realizacji jego planów politycznych.

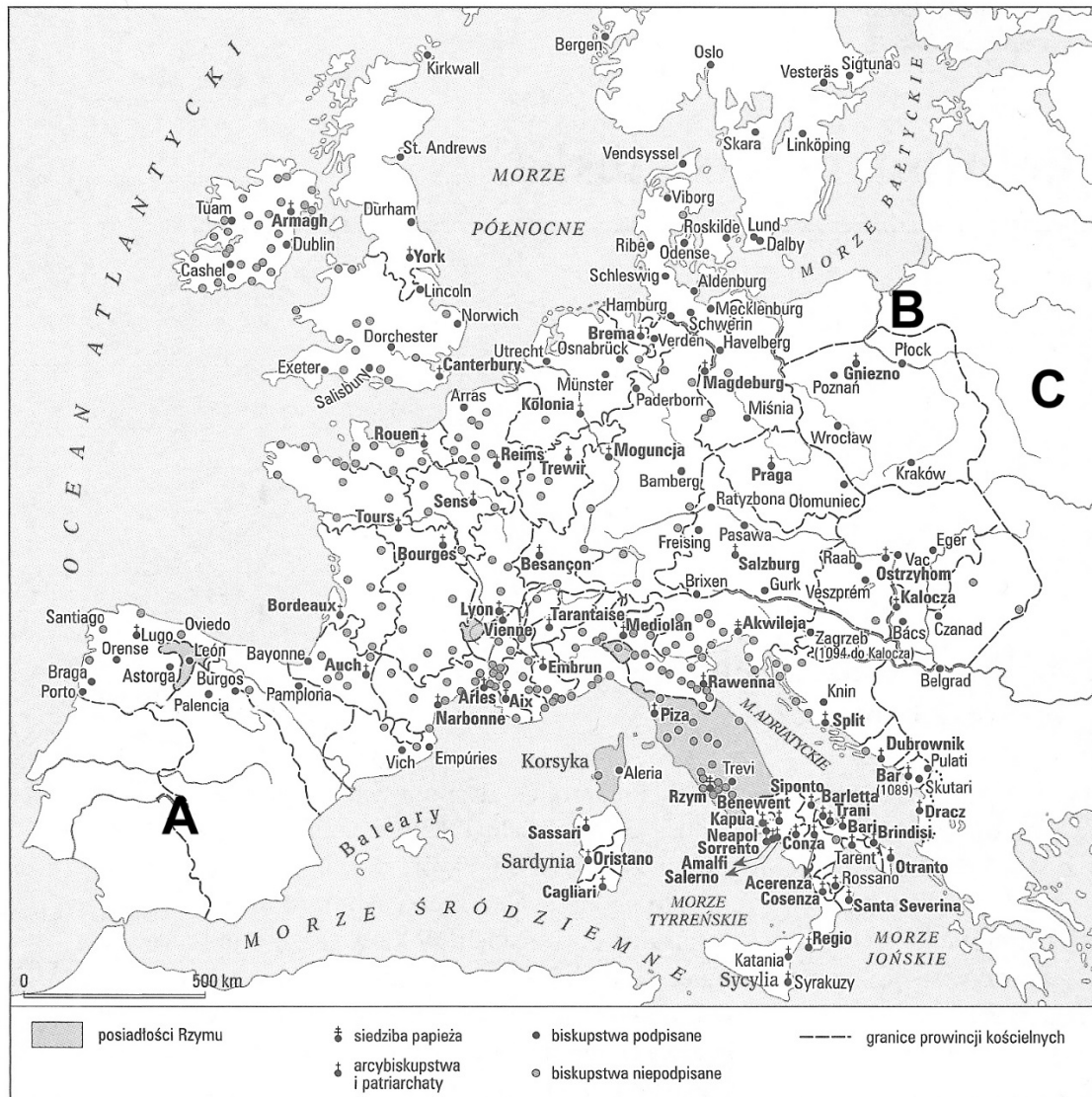
Zadanie 40.

Tekst klątwy pochodzący z II połowy XI w. [fragment]

Piotrze święty, książę apostołów, nachyl uszu Twoich i wysłuchaj mię, sługę Twego [...]. Wsparty tym zaufaniem, za cześć i w obronie Kościoła Twego, w imieniu Wszechmogącego Boga Ojca i Syna i Ducha Św. mocą Twej władzy i powagi, zabraniam królowi Henrykowi, synowi cesarza Henryka, występującemu z niesłychaną zuchwałością przeciw Twemu Kościołowi, sprawowania rządów w królestwie niemieckim i we Włoszech, a wszystkich chrześcijan zwalniam z więzów przysięgi, którą mu złożyli [...]. A ponieważ wzgardził posłuszeństwem chrześcijanina i do Boga, którego porzucił, nie wrócił [...], przeto nakładam na niego w Twoim zastępstwie pęta klątwy.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, nr 6, Warszawa 1959, s. 19.

Wyjaśnij, dlaczego sformułowania zawarte w cytowanym dokumencie były niebezpieczne dla władzy monarchy.

Zadanie 41.**Mapa. Organizacja Kościoła łacińskiego ok. 1075 r.**

Na podstawie: R. Michałowski, *Historia powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 2012, s. 208.

Wyjaśnij, dlaczego na obszarach oznaczonych literami A, B i C nie zaznaczono żadnych biskupstw i arcybiskupstw Kościoła łacińskiego.

Zadanie 42.**Źródło 1. Relacja na temat zdobycia Jerozolimy w 1099 r. przez krzyżowców [fragment]**

Wkroczywszy tedy do miasta, nasi pielgrzymi ścigali i zabijali Saracenów aż do świątyni Salomona, w której oni skupiwszy się, wydali naszym wielką bitwę całodzienną, tak, że krew ich zalewała całą świątynię. Wreszcie nasi, pokonawszy pogan, pojmali w świątyni sporo mężczyzn i kobiet, mordowali kogo chcieli, a kogo chcieli zatrzymali przy życiu. [...] Wojska nasze wkrótce rozbiegły się po całym mieście, zabierając złoto i srebro, konie i muły, oraz zajmując domy, pełne wszelakich rzeczy.

Źródło: Anonim, *Czyny Franków*, [w:] W. Semkowicz, *Europa w okresie wypraw krzyżowych, Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, z. 17, Kraków 1925, s. 6.

Źródło 2. Relacja na temat zdobycia Jerozolimy przez Saladyna w 1187 r. [fragment]

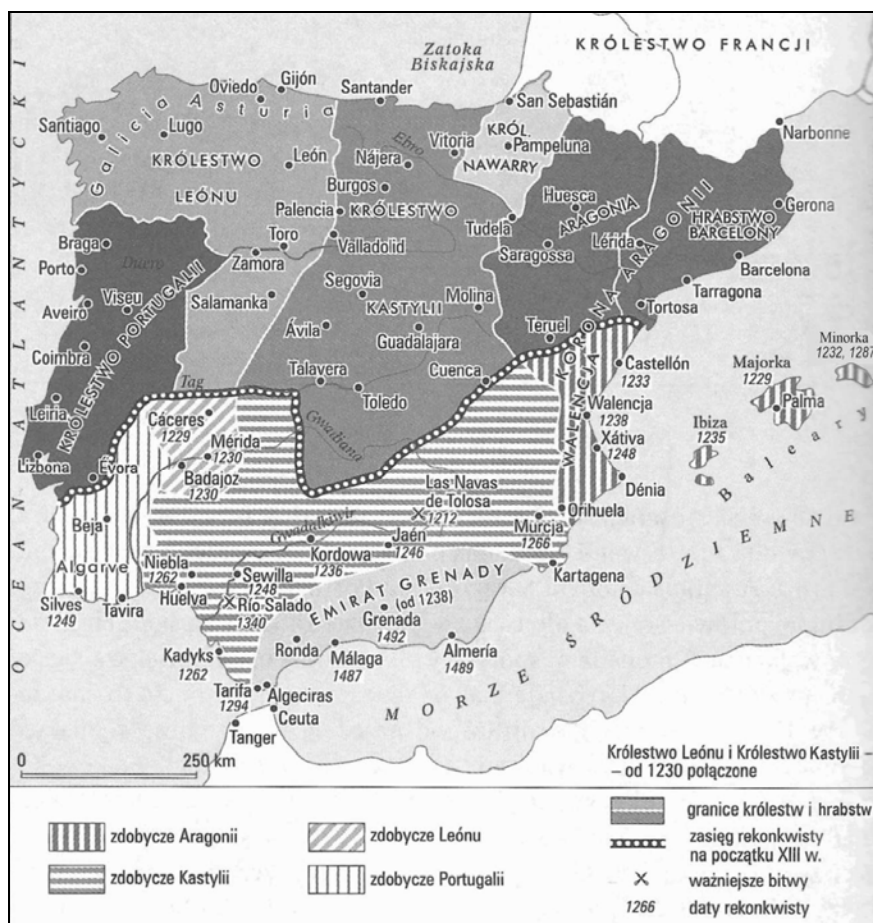
W międzyczasie wysłano poselstwo do króla Syrii [Saladyna], błagając go, aby odmienił swój gniew i przyjął ich jak sprzymierzeńców, tak jak robił z innymi [...] Saladyn naradził się z doradcami i oznajmił swe żądania w stosunku do mieszkańców Jeruzalem: każdy mężczyzna powyżej 10 roku życia miał zapłacić 10 bezantów¹ za wykupienie siebie, kobiety – 5 bezantów, chłopcy w wieku 7 lat i mniej – 1. Ci, którzy sobie tego życzyli, po spełnieniu powyższych warunków, mogli odejść z miasta wraz ze swym dobytkiem. Ci, którzy nie zaakceptowałyby warunków lub nie mieli pieniędzy na okup, mieli zostać zabici. To postanowienie zadowolilo Pana Patriarchę² i wszystkich tych, których stać było na wykupienie siebie [...]. W piątek 2 października to żądanie zostało rozesłane po mieście, by każdy w ciągu 40 dni zdołał zgromadzić potrzebną sumę, by się wykupić.

¹ bezant – złota moneta używana w Królestwie Jerozolimskim.

² patriarcha Jerozolimy – dostojnik chrześcijaństwa łacińskiego.

Źródło: Anonim, *Zdobycie Ziemi Świętej przez Saladyna*, przekł. Michał Baranowski i Piotr Trojza dla www.zrodla.historyczne.prv.pl [dostęp: 20.10.2010].

Rozstrzygnij, czy oba źródła potwierdzają istnienie ekonomicznego podłoża konfliktu między krzyżowcami a państwami islamskimi. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 43.**Źródło 1. Mapa. Półwysep Iberyjski w XIII–XV w.**

Na podstawie: R. Michałowski, *Historia powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 2012, s. 406.

Źródło 2. Fragment opracowania historycznego

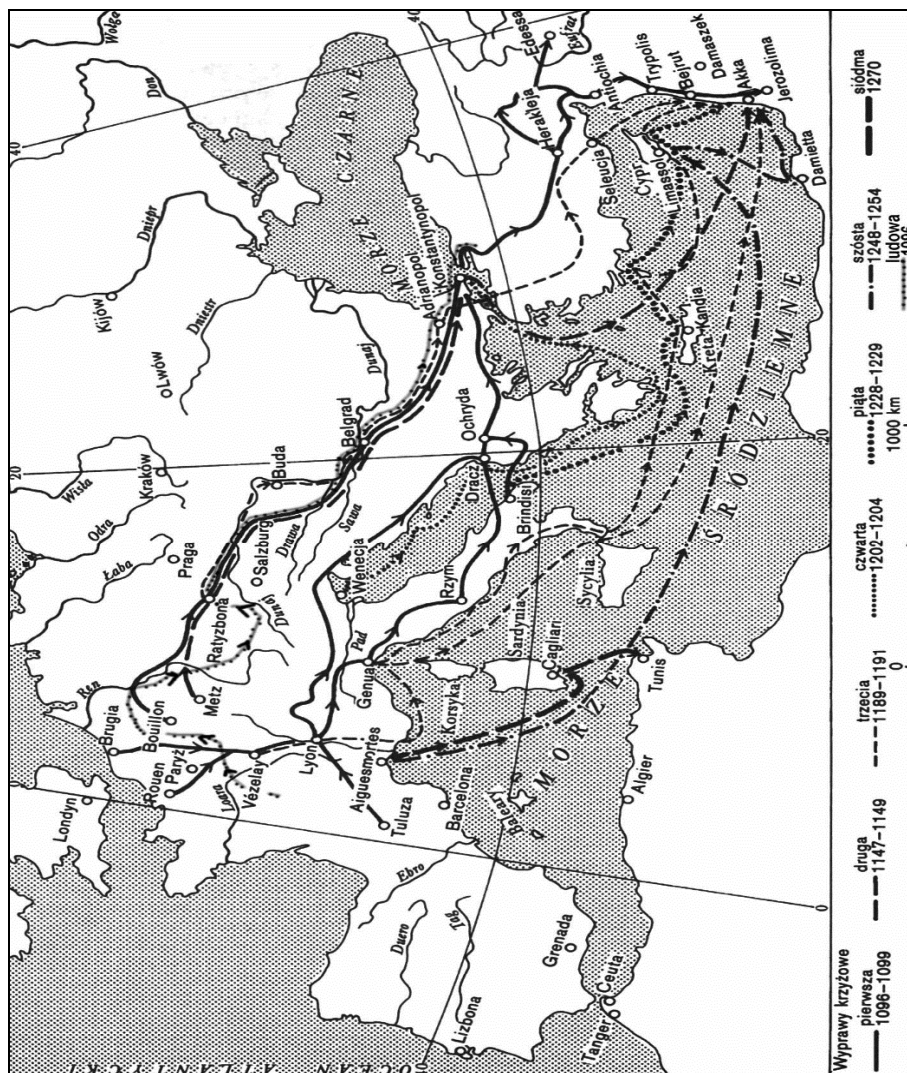
[...] podbój muzułmańskiego południa przez chrześcijańskich królów stał się kwestią czasu [...]. Ofensywą kierował Ferdynand III kastylijski, zdobywając Kordowę (1236), Kartagenę (1245) i Sewillę (1248). Ekspansja ta dokonywała się do pewnego stopnia w konkurencji, chciałoby się powiedzieć – na wyścigi z Aragonią, której w 1238 r. udało się przyłączyć Walencję [...]. Natomiast od zachodu atakowali Portugalczycy. Uwieńczeniem ich starań było zagarnięcie w 1242 r. Tawiry na południowym wybrzeżu Atlantyku. W rękach muzułmanów pozostała tylko Grenada, południowy skrawek Półwyspu Iberyjskiego. Dla Aragonii i Portugalii rekonkwista zakończyła się [...].

Źródło: R. Michałowski, *Historia powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 2012, s. 405–406.

Na podstawie mapy wyjaśnij, dlaczego dla dwóch z wymienionych w tekście chrześcijańskich państw Półwyspu Iberyjskiego rekonkwista zakończyła się w połowie XIII w.

Zadanie 44.

Źródło 1. Mapa. Wyprawy krzyżowe

Na podstawie: T. Manteuffel, *Historia powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 1990, s. 198.

Źródło 2. List papieża Innocentego III do markiza Bonifacego z Montferratu [fragment]

Wy, nie mający względem Greków żadnych praw, jak i też władzy, [dążyliście] do zajęcia Konstantynopola, przedkładając dobra doczesne nad bogactwo niebieskie. A winę waszą potęguje niezmiernie to, że niektórzy [spośród was], nie bacząc na stan duchowny ani na wiek, ani też na płeć, na oczach ludzkich uprawiając [...] cudzołóstwo i nieprawość, nie tylko żony i wdowy, ale również matrony i dziewice powierzone Bogu wystawili na pohańbienie [...]. I nie wystarczyło wam wyczerpanie bogactw cesarskich, jako też złupienie zarówno bogatych, jak i biednych, lecz wyciągnęliście ręce po skarby Kościoła, a co gorsze, po majątki kościelne, ściągając z ołtarzy tablice, zaś po sprofanowaniu kościelnego sanktuarium grabiąc ikony, krzyże i relikwie.

Źródło: Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1997, s. 156.

44.1. Wykorzystując źródło 1., podaj, której krucjaty dotyczy źródło 2.

44.2. Wyjaśnij, dlaczego wydarzenia, o których mowa w tekście, stanowiły zaprzeczenie celów stawianych krucjatom.

44.3. Wykorzystując treść mapy, udowodnij, że krucjaty mogły mieć wpływ na życie gospodarcze miast włoskich.

Zadanie 45.

Wielka Karta Swobód [fragment]

Jan, z łaski bożej król Anglii, pan Irlandii, książę Normandii, Akwitanii, hrabia andegaweński.

1. [...] Nadaliśmy również wszystkim wolnym ludziom królestwa naszego w imieniu naszym i dziedziców naszych wieczyste wszystkie poniżej spisane wolności, jakie mają przysługiwać im, ich dziedzicom z naszej strony i od naszych dziedziców [...].

39. Żaden wolny człowiek nie ma być pojmany ani uwięziony albo wyrzucony z posiadłości, albo proskrybowany, ani wygnany lub innym sposobem pognębiony; i ani sami na niego nie wyruszymy, ani nikogo innego przeciw niemu nie wyślemy, jak tylko na podstawie legalnego wyroku równych jemu, albo na podstawie prawa ziemskiego [...].

Źródło: Teksty źródłowe do nauki historii w szkole, nr 10, opr. Z. Dąbrowska, Warszawa 1959, s. 3.

45.1. Rozstrzygnij, czy treść tego dokumentu świadczy o tym, że w Anglii dokonywała się przemiana ustrojowa. Odpowiedź uzasadnij.

45.2. Wybierz właściwe zakończenie zdania.

Zacytowany dokument został wydany po

- A. bitwie pod Hastings.
- B. zwołaniu pierwszego parlamentu w Anglii.
- C. wybuchu wojny stuletniej.
- D. rozpoczęciu panowania Henryka VIII.

Zadanie 46.**Źródło 1. Najazd Brzetysława**

W końcu zaś zarówno od obcych, jak i od własnych mieszkańców Polska doznała takiego spustoszenia, że w zupełności niemal obraną została z bogactw i ludzi. Wtedy to Czesi zniszczyli Gniezno i Poznań i zabrali ciało św. Wojciecha. Ci zaś, co uszli z rąk wrogów lub którzy uciekali przed buntem swoich poddanych, uchodzili za rzekę Wisłę na Mazowsze. A wspomniane miasta tak długo pozostały w opuszczeniu, że w kościele św. Wojciecha męczennika i św. Piotra Apostoła dzikie zwierzęta założyły swe legowiska. Klęska ta zaś dlatego tak powszechnie miała dotknąć całą ziemię [polską], że podobno Gaudenty, brat i następca św. Wojciecha, z nieznaney mi przyczyny obłożył ją klątwą. To, co [tu] powiedziano o zniszczeniu Polski, niechaj wystarczy i niech posłuży ku poprawie tym, którzy przyrodzonym panom nie dochowali wiary.

Źródło: Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przeł. Roman Grodecki, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 46–47.

Źródło 2. Mapa

Źródło: <http://wlpaczpolske.pl/index.php?etap=10&i=1242&nomenu=1&oe=UTF> [dostęp: 13.02.2015].

Rozstrzygnij, czy informacje zawarte w tekście źródłowym dotyczą przyczyny przeniesienia siedziby władcy. Odpowiedź uzasadnij, wykorzystując informacje z obu źródeł.

Zadanie 47.

Wincenty z Kielczy¹, *Żywoł św. Stanisława*, połowa XIII w.

Jak on [Bolesław Śmiały] ciało męczennika porąbał na wiele części i rozrzucił na wszystkie wiatry, tak Bóg królestwo jego podzielił i dopuścił, aby kilku naczelników nim władało [...]. Lecz jak Pan władzą swą boską sprawił, iż owo błogosławione ciało kapłana i męczennika bez śladu się zrosło i świętość jego znakami i cudami zaznaczyło, tak stanie się, iż przez zasługi Stanisława [...] uwieńczy sławą i czią.

¹ Wincenty z Kielczy (ok. 1200–po 1262), dominikanin, hagiograf biskupa Stanisława, autor hymnu *Gaude Mater Polonia*.

Źródło: *Średniowieczne żywoty i cuda patronów Polski*, oprac. M. Plezia, Warszawa 1987, s. 273–279.

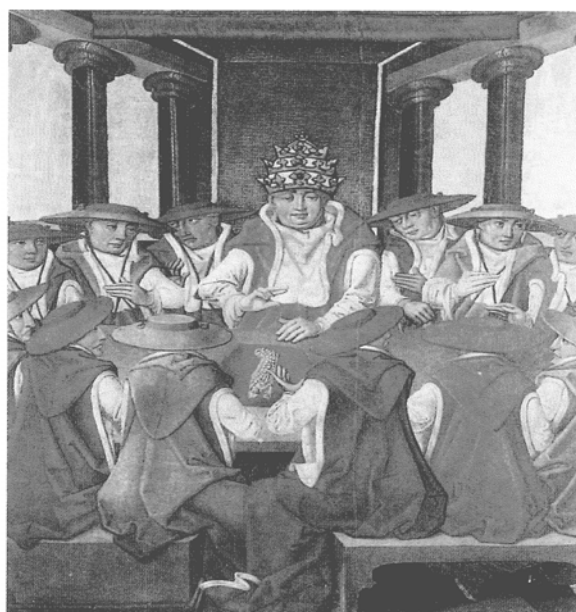
Wyjaśnij, propagowaniu jakiej idei politycznej w Polsce służył cytowany fragment *Żywota św. Stanisława*.

Zadanie 48.

Dwie kwatery ołtarza przedstawiającego sceny z życia, męczeńskiej śmierci i kanonizacji jednego z patronów Polski, pocz. XVI w., Kraków¹

Scena 1. Śmierć świętego

Scena 2. Kanonizacja świętego

¹ Ołtarz pierwotnie znajdował się prawdopodobnie w kościele św. Stanisława na Skałce pod Krakowem, obecnie w Państwowych Zbiorach Sztuki na Wawelu.

Źródło: K. Kowalewski, *Zdrójca czy święty*, „Szkolne Mówią Wieki” 2002, nr 10, s. 6–7.

48.1. Rozpoznaj postać świętego, któremu poświęcono ołtarz, i władcę widocznego w scenie 1.

48.2. Wybierz właściwe zakończenie zdania.

Do wydarzenia przedstawionego w scenie 2. doszło

- A. przed śmiercią Bolesława Śmiałego.
- B. przed ogłoszeniem testamentu Bolesława Krzywoustego.
- C. przed koronacją Władysława Łokietka.
- D. po śmierci Kazimierza Wielkiego.

Zadanie 49.

Źródło 1. Kwaterna ołtarza przedstawiającego sceny z życia, męczeńskiej śmierci i kanonizacji jednego z patronów Polski, pocz. XVI w., Kraków¹

¹ Ołtarz pierwotnie znajdował się prawdopodobnie w kościele św. Stanisława na Skałce pod Krakowem, obecnie w Państwowych Zbiorach Sztuki na Wawelu.

Źródło: K. Kowalewski, *Zdrójca czy święty*, „Szkolne Mówią Wieki” 2002, nr 10, s. 6–7.

Źródło 2. Kronika Wincentego Kadłubka [fragment]

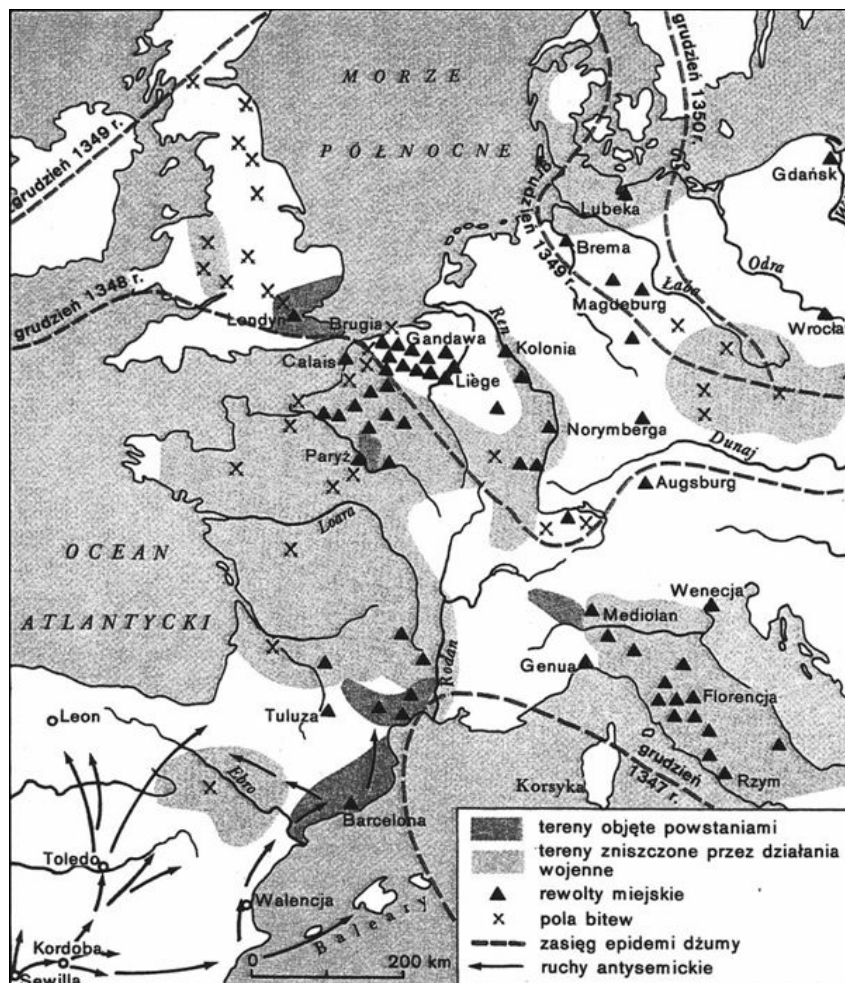
[Król] rozkazuje więc przy ołtarzu, pośród inułów, nie okazując uszanowania ani dla stanu, ani dla miejsca, ani dla chwili – porwać biskupa! Ilekroć okrutni służalcy próbują rzucić się na niego, tylekroć skruszeni, tylekroć na ziemię powaleni łagodnieją. Wszak tyran, łącząc ich z wielkim oburzeniem, sam podnosi świętokradzkie ręce, sam odrywa oblubieńca od łona oblubienicy, pasterza od owczarni. Sam zabija ojca w objęciach córki i syna w matki wnętrznościach. O żalosne, najżałobniejsze śmiertelne widowisko! Świętego bezbożnik, miłosiernego zbrodniarz, biskupa niewinnego najokrutniejszy świętokradca rozszarpuje, poszczególne członki na najdrobniejsze cząstki rozsiekuje [...].

Źródło: Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), *Kronika Polska*, Warszawa 2003, s. 75.

Rozstrzygnij, czy oba źródła jednakowo przedstawiają rolę władcy w ukazany wydarzeniu. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 50.

Źródło 1. Mapa. Europa Zachodnia w XIV–XV w.

Źródło: H. Manikowska, J. Tazbirowa, *Historia. Średniowiecze. Podręcznik dla szkół średnich*, Warszawa 1996, s. 153.

Źródło 2. Fragment opracowania historycznego

Trudności ekonomiczne XIV w. znalazły odbicie w walkach społecznych [...]. Stary patrycjat kupiecki, niepodzielnie rządzący miastami [...], został zaatakowany przez bardziej prężne grupy świeżo wzbogaconych kupców, domagających się udziału we władzy i szukających oparcia w rzemieślnikach, którzy również pozbawieni byli jakiegokolwiek wpływu na rządy. [...] W miastach hanzeatyckich szeroko kolportowane pogłoski o okradaniu finansów miejskich przez rodziny patrycjuszowskie wzbudzały pospólstwo [...]. [...] wyłączenie mieszczan „zbuntowanych” ośrodków z przywilejów Hanzy we wszystkich kantorach – okazało się skuteczną bronią. Przyjęte w 1418 r. [...] statuty ustalały zasady polityki miast hanzeatyckich mające zapobiec wszelkim zamachom na władzę patrycjatu.

Źródło: B. Zientara, *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 1994, s. 371.

50.1. Czy w treści mapy znajdują potwierdzenie informacje dotyczące konfliktów społecznych, o których mowa w tekście? Odpowiedź uzasadnij.

50.2. Czy decyzje Hanzy świadczyły o solidarności patrycjatu miast należących do związku? Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 51.**Źródło 1. Ulryk von Liechtenstein¹, *Służba damom* [fragment]**

Każdego rycerza, który stanie przeciw niej [Pani Wenus] i złamie w pojedynku kopię, nagrodzi złotym pierścieniem wysłanym do damy, którą ów najbardziej miłuje. [...] Jeżeli Pani Wenus wysadzi z siodła rycerza, będzie on zobowiązany oddać honor damie, kłaniając się w cztery strony świata. Natomiast jeśli ona zostanie zrzuciona z konia przez rycerza, ów zatrzyma dla siebie wszystkie jej wierzchowce.

¹ Ulryk von Lichtenstein (1198–1275) – niemiecki rycerz, autor poematów i pieśni. W 1226 r. zorganizował „podróż Wenus” – rodzaj rycerskiej maskarady, której celem było stoczenie jak największej liczby rycerskich potyczek. Podczas wyprawy rycerz staczał pojedynki w przebraniu „pani Wenus” – alegorii Miłości.

² Treviso – miejscowość w północnych Włoszech, na Nizinie Weneckiej.

Źródło: D. Piwowarczyk, *Słynni rycerze Europy* [...], Warszawa 2009, s. 334.

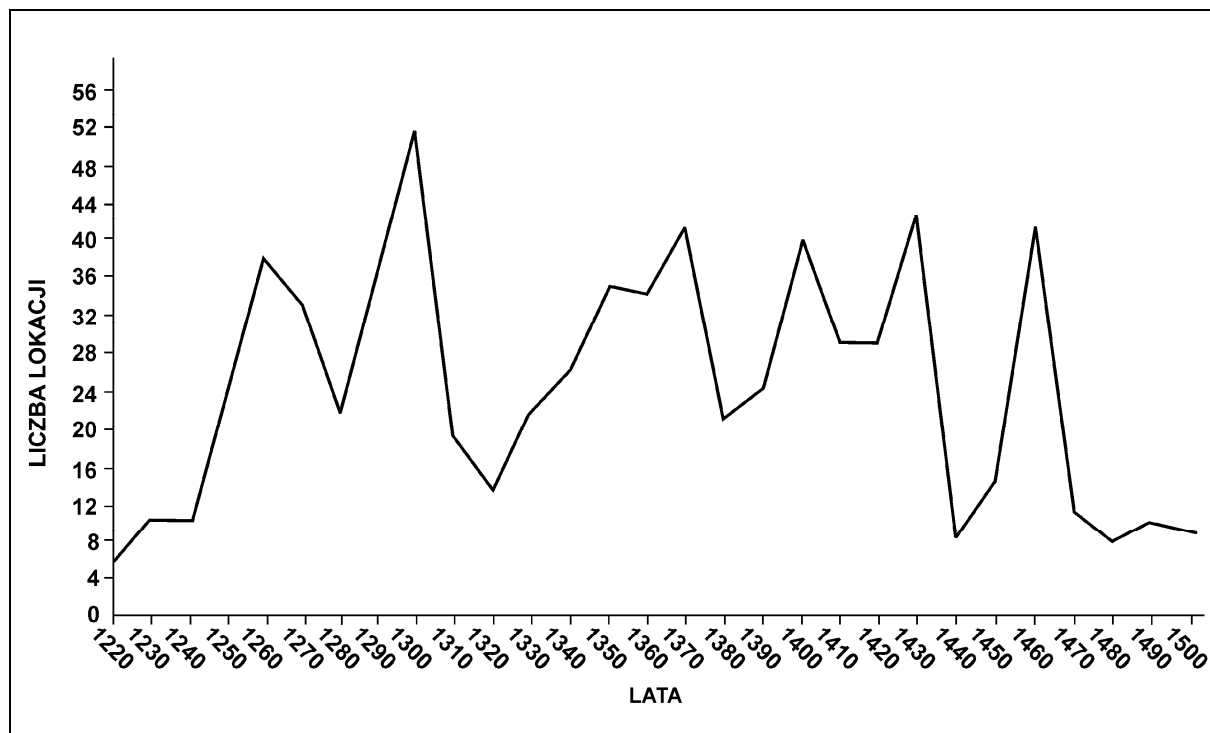
Źródło 2. Miniatura. Mistrz *Codexu Manesse*¹, *Henryk [IV Probus] książę wrocławski*

¹ *Codex Manesse* – powstały w latach 1305–1340 zbiór średniowiecznej poezji niemieckiej będący kolekcją utworów znanych ówczesnych minnesingerów, czyli autorów pieśni miłosnych.

Źródło: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/cpg848/0018?sid=f28c61c8ad7943842629843367b6cb60>
[dostęp: 12.12.2014]

Które z poniższych zadań dotyczących źródeł 1. i 2. jest prawdziwe, a które fałszywe? Wstaw X w odpowiednie miejsca w tabeli.

Lp.	Zdanie	Prawda	Falsz
1.	Z obu źródeł wynika, że zarówno Ulryk von Lichtenstein, jak i Henryk IV Probus uczestniczyli w turniejach rycerskich.		
2.	Z obu źródeł wynika, że działania podejmowane przez rycerzy miały na celu jedynie doskonalenie ich umiejętności bojowych.		
3.	Oba źródła dostarczają informacji na temat roli kobiety w kulturze rycerskiej.		

Zadanie 52.**Wykres. Nasilenie akcji lokacyjnej w Polsce w średniowieczu**

Źródło: *Historia Polski w liczbach*, pod red. A. Jezierskiego, Warszawa 1994, s. 35.

Na podstawie wykresu rozstrzygnij, czy prawdziwa jest teza, że na czasy panowania w Polsce dwóch ostatnich królów z dynastii Piastów przypada największe nasilenie lokacji miast. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 53.**Źródło 1. Relacja kronikarza Froissarta o wydarzeniach we Francji [fragment]**

W tym czasie, gdy król Francji¹ był więziony w Anglii, [...] w królestwie Francji [...] wielkie szaleństwo ogarnęło chłopów ze wsi; ponieważ wielu chłopów, piechurów i ludzi z osad miejskich, bez dowódcy czy przewodnika, zebrało się w Beauvaisis. [...] I mówili między sobą, że szlachta gubi i bezcześci całe królestwo Francji; że fałszywie i zdradliwie pozwoliła księciu Wali² ująć i wysłać do Anglii ich króla [...], że szlachta nic innego nie czyni, jak tylko niszczy i obdziera wszystek niski lud [...].

¹ Jan II Dobry – król Francji, panował w latach 1350–1364, w 1356 r. po bitwie pod Poitiers został wzięty do niewoli przez Anglików.

² Edward III – król Anglii, panował w latach 1327–1377.

Źródło: *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 300–301.

Źródło 2. *Oblężenie Orleanu* – dziewiętnastowieczny obraz przedstawiający wydarzenie z XV w.

Źródło: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/> [dostęp: 13.02.2015].

Wyjaśnij, jaką rolę odegrała w wojnie, której dotyczy fragment kroniki, przedstawiona na obrazie postać trzymająca sztandar.

Zadanie 54.

Źródło 1. Guillaume Cousino, *Chronique de la Pucelle*¹ [fragment]

Anglicy zostali zaatakowani z dwóch stron bardzo mocno. Oblężeni bowiem w Orleanie ostrzeliwali ich doskonale z dział, kolubryn, wielkich kusz. [Joanna zaś] pozwoliła ze swej strony poustawić drabiny w rowie fortu [w którym znajdowali się Anglicy] i szturmowała go krok za krokiem ze wszystkich stron [...]. Anglicy zaś tak byli zniszczeni przez kolubryny i inne maszyny, że nie ośmielali się nawet pokazywać, aby się bronić [...]. W końcu zostali naciśnięci ze wszystkich stron i tyłu mieli rannych, że i bronić się nie mogli, i wówczas postanowili opuścić fort [...], aby ratować swe życie. Most jednakże [na Loarze] załamał się pod nimi z woli bożej i zaczęli się topić w rzece [...]. Rozpoczęła się wtedy wielka rzeź Anglików. [...] Po tym wspaniałym zwycięstwie uderzono we wszystkie dzwony [...] i składano solenne dzięki Bogu we wszystkich kościołach Orleanu.

¹ *Chronique de la Pucelle* – francuska kronika powstała w czasie wojny stuletniej.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, Warszawa 1959, nr 10, s. 8–9.

Źródło 2. Jean-Auguste-Dominique Ingres, [...] podczas koronacji Karola VII w Reims¹

Objaśnienie:

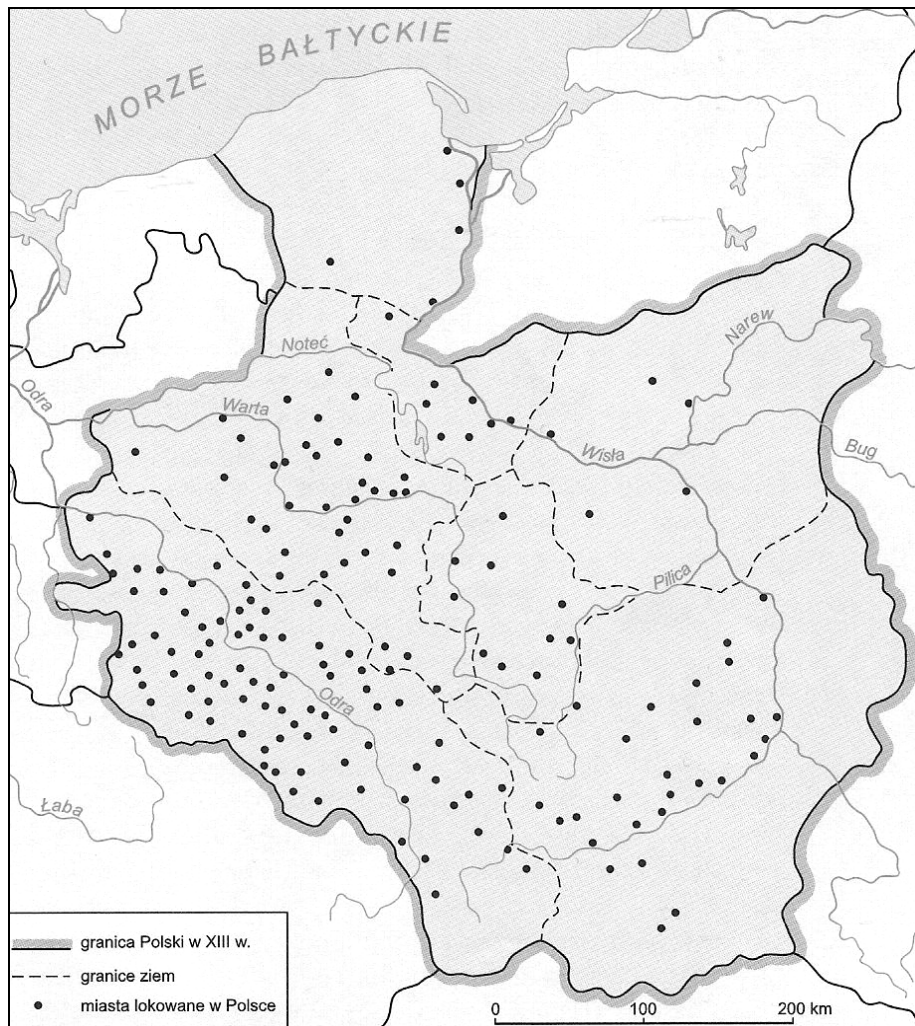
Treść napisu na tabliczce umieszczonej u stóp postaci: *W niebiosach jej stos obróci się w tron.*

¹ Obraz powstał w 1854 r.

Źródło: www.wga.hu [dostęp: 12.12.2014].

Które z poniższych zdań dotyczących źródeł 1. i 2. jest prawdziwe, a które fałszywe? Wstaw X w odpowiednie miejsca w tabeli.

Lp.	Zdanie	Prawda	Falsz
1.	Oba źródła informują o roli Joanny d'Arc podczas wojny stuletniej.		
2.	Wydarzenie, którego dotyczy źródło 2., było następstwem wydarzeń opisanych w źródle 1.		
3.	Postać przedstawiona w źródle 2. poniosła męczeńską śmierć.		

Zadanie 55.**Mapa. Lokacje miejskie na ziemiach polskich**

Źródło: T. Jurek, *Dzieje średniowieczne*, Warszawa 1999, s. 233.

Wyjaśnij przyczyny zróżnicowanego stopnia rozwoju lokacji miejskich na ziemiach polskich w XIII w.

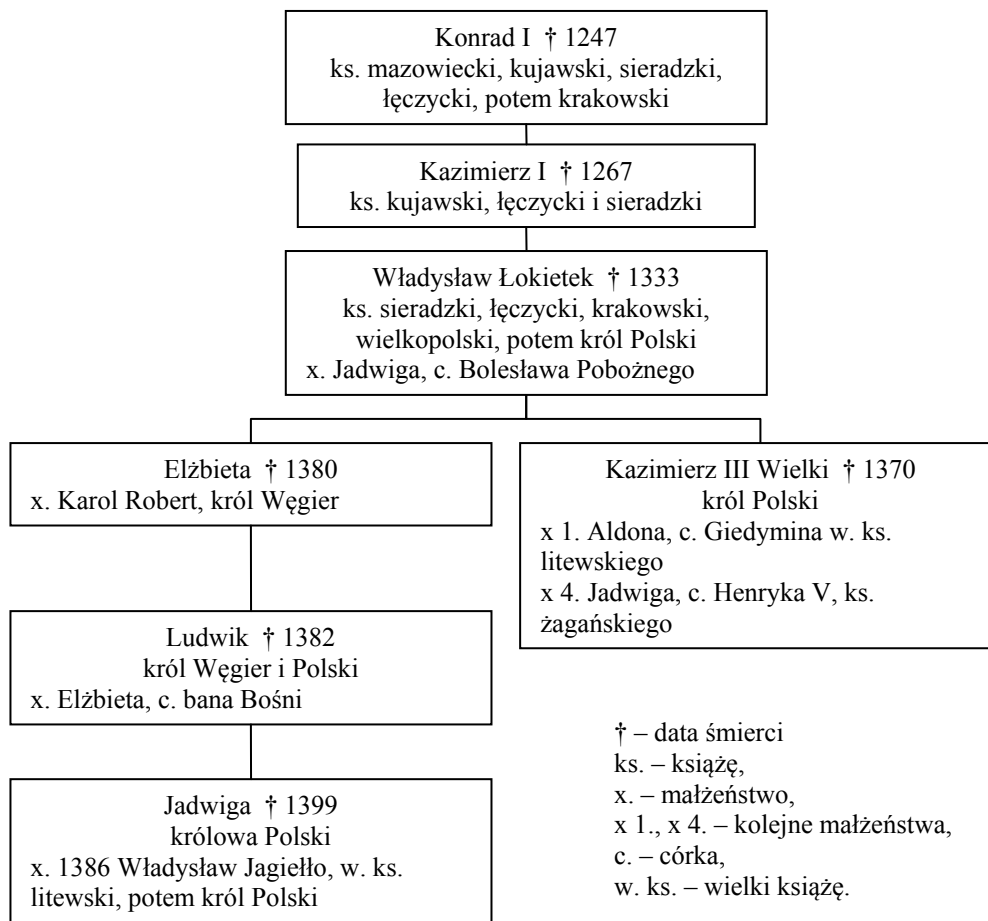
Zadanie 56.**Źródło 1. Fragment dzieła Jana Długosza¹**

[Zawierając pokój z Krzyżakami w 1343 r.] nie tylko zrzekł się prawa własności do ziemi pomorskiej i dwu innych ziem: chełmińskiej i michałowskiej i zrezygnował na przyszłość z domagania się ich zwrotu na drodze sądowej, ale nadto zobowiązał się, że nigdy nie będzie używał tytułu księcia pomorskiego i że wymaże go z pieczęci wielkiej królewskiej. Okazał się zupełnie niepodobny do ojca, który dłużej wojował i pozwolił się raczej przytłoczyć starości i śmierci, niż nakłonić do któregoś ze wspomnianych warunków [...].

¹ J. Długosz (1415–1480) – kronikarz, autor dzieła *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*; powstawało od ok. 1455 r. do końca życia.

Źródło: J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, księga IX, przekł. J. Mrukówna, Warszawa 1981, s. 101.

Źródło 2. Tablica genealogiczna [fragment]

Źródło: H. Samsonowicz, *Historia Polski do roku 1795*, Warszawa 1990, s. 316.

56.1. Na podstawie źródła 2. wymień ojca i syna, których politykę wobec Krzyżaków ocenił Długosz.

56.2. Wyjaśnij przyczynę wojowania ojca o księstwo pomorskie.

56.3. Wyjaśnij, dlaczego porównanie polityki ojca i polityki syna dokonane przez Długosza było niepochlebne dla jednego z nich.

Zadanie 57.

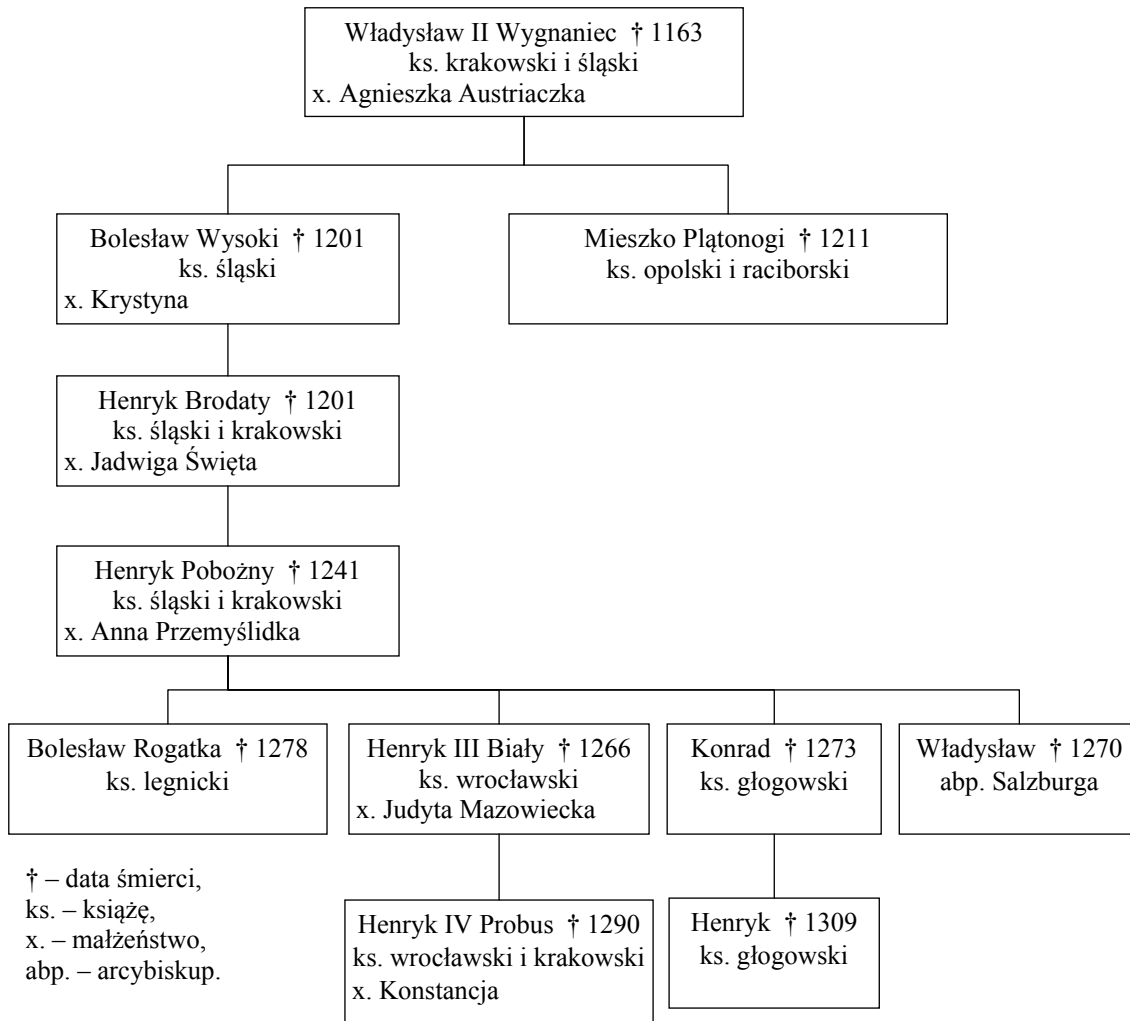
Suplika¹ króla polskiego do Stolicy Apostolskiej [fragment]

[Kazimierz Wielki uprasza] aby w Krakowie, jednym ze znaczniejszych miast Królestwa, mogło powstać studium generalne z wszystkimi wydziałami, a zwłaszcza z prawem kanonicznym i cywilnym, z przywilejami [...], w szczególności dlatego, że z powodu wielkiej odległości innych wszechnic [...] nauka w tych krajach jest upośledzona, a liczni szlachetni klerycy z Polski, jedni schwytni, inni uwięzieni, zmarli lub umierają w niewoli.

¹ suplika – tu: pisemna prośba.

Źródło: J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Wrocław 2004, s. 218.

Wyjaśnij, dlaczego władca podkreślał w suplice konieczność kształcenia w dziedzinie prawa.

Zadanie 58.**Tablica genealogiczna Piastów Śląskich [fragment]**

Na podstawie: H. Samsonowicz, *Historia Polski do roku 1795*, Warszawa 1990, tab. IV.

Na podstawie tablicy genealogicznej rozstrzygnij, które z poniższych zdań jest prawdziwe, a które fałszywe. Wstaw X w odpowiednie miejsca w tabeli.

Lp.	Zdanie	Prawda	Falsz
1.	Wnuk pierwszego seniora w okresie rozbicia dzielnicowego panował w Małopolsce.		
2.	Informacje zawarte w tablicy genealogicznej świadczą o jedności państwowej dzielniczycy śląskiej.		
3.	Żaden z wymienionych potomków Władysława Wygnańca nie był koronowanym władcą Polski.		

Zadanie 59.

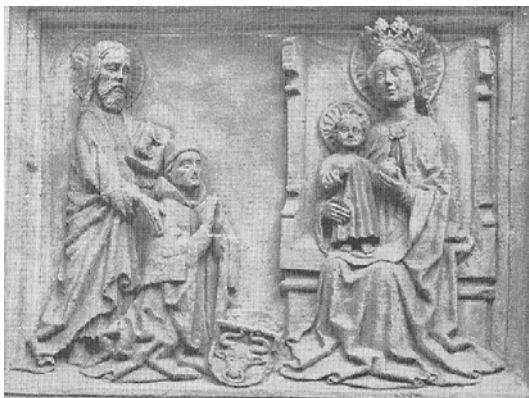
Źródło 1. Fragment opracowania historycznego

Średniowieczne obrazowanie człowieka dążyło do dokładnej identyfikacji osobowości, ale nie za pomocą wiernego odtwarzania oblicza, lecz środkami zewnętrznymi – strojem, gestem. Dlatego wszyscy ci modlący się noszą ubiór swej epoki, stanu, zawodu i są rozpoznawalni jako władcy, rycerze, patrycjusze, biskupi, zakonnicy. Strojem swym różnią się od świętych, których szaty są najczęściej pozaczasowe. [...] Zespół tych [przedstawień] stanowi wiernie odbicie hierarchicznej struktury ówczesnego społeczeństwa feudalnego, odpowiada elitarnemu kręgowi ludzi, którzy [...] zamawiali pomniki dla siebie i swych bliskich.

Źródło: T. Dobrzeński, *Średniowieczny portret w sakralnej sztuce polskiej*, cyt. za: *Polska Jana Długosza*, pod red. H. Samsonowicza, Warszawa 1984, część: Ilustracje, s. nlb.

Źródło 2. Polskie tablice fundacyjne z XIV i XV w.

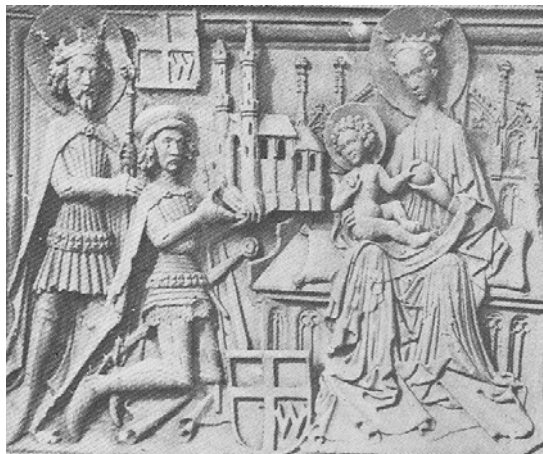
A.

B.

C.

D.

Źródło: *Polska Jana Długosza*, pod red. H. Samsonowicza, Warszawa 1984, część: Ilustracje, *Ludzie*, s. nlb.

59.1. Rozstrzygnij, czy zamieszczone wizerunki fundatorów [źródło 2.] potwierdzają tezę autora tekstu o możliwościach identyfikacji postaci [źródło 1.]. Odpowiedź poprzyj przynajmniej dwoma przykładami.

59.2. Wskaż element przedstawień, który poświadcza przynależność fundatorów do tego samego elitarnego kręgu społeczeństwa.

Zadanie 60.**Pieśń wielkopolska z XIV w.**

Nie daj Królu Kazimierzowi!
 Nie daj Niemcom pruskim¹ miru²
 Póki nie odzyszczesz³ Gdańska.

¹ Niemcom pruskim – tu: Krzyżakom.

² mir – pokój.

³ odzyszczesz – odzyskasz.

Źródło: K. Szajnocha, *Jadwiga i Jagiełło 1374–1413*, t. 1, Lwów 1861, s. 222.

60.1. Wybierz właściwe zakończenie zdania.

Pieśń dotyczy decyzji

- A. pokoju kaliskiego.
- B. I pokoju toruńskiego.
- C. II pokoju toruńskiego.
- D. traktatu krakowskiego.

60.2. Jaka opinia o decyzjach porozumienia zawartego z Krzyżakami została zawarta w pieśni? Odpowiedź uzasadnij.**Zadanie 61.****Fragment dzieła Jana Długosza¹**

Rok Pański 1382. Król Węgier i Polski Ludwik [...] pragnąc zabezpieczyć obydwie królestwa i obydwie córki, wybiera na zięcia [...] Zygmunta [Luksemburczyka], syna nieżyjącego cesarza rzymskiego, króla czeskiego Karola [...]. Jemu [...] oddaje za żonę swoją starszą córkę Marię, przeznaczając jej w posagu Królestwo Polskie. [...]

[Po śmierci Ludwika królowa wdowa, Elżbieta, prosi panów polskich zebranych na walnym zjeździe w Wiślicy] żeby nie składali przysięgi wierności i posłuszeństwa nikomu innemu, nawet margrabiemu Zygmontowi, dopóki ona nie zadecyduje o losie obydwu córek. [...]

Rok Pański 1383. [Na zjeździe w Sieradzu] przy udziale ogromnej liczby prałatów, panów i rycerzy polskich [...] niemal jednogłośnie postanowiono wybrać na króla polskiego księcia mazowieckiego Siemowita i wydać za niego za mąż królowę Jadwigę. [...]. [Siemowit przybył pod Kraków, ale wskutek oporu panów małopolskich i mieszczan krakowskich odjechał].

Rok Pański 1384. [Po przybyciu Jadwigi do Krakowa] Prałaci zaś i panowie polscy [...] przeprowadzili jej namaszczenie i koronację na królową Polski, [...] nadawszy jej pełną władzę do sprawowania rządów [...].

¹ J. Długosz (1415–1480) – kronikarz, autor dzieła *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*; powstawało od ok. 1455 roku do końca życia.

Źródło: J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, księga X, przekł. J. Mrukówna, Warszawa 1981, s. 135, 140–141, 155, 187.

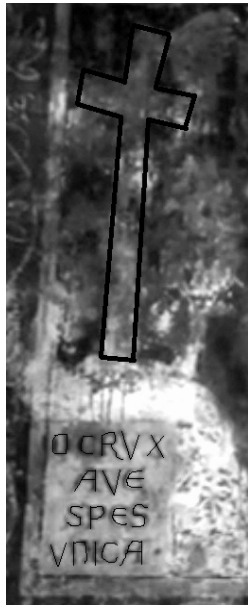
61.1. Podaj nazwy trzech dynastii, o których pisze Długosz w zamieszczonych fragmentach kroniki.**61.2. Rozstrzygnij, czy starania wymienionych przez Długosza kandydatów do tronu polskiego zakończyły się sukcesem. Odpowiedź uzasadnij.**

61.3. Oceń, która z osób lub grup politycznych wymienionych w tekście miała decydujący wpływ na obsadę tronu polskiego po śmierci Ludwika Węgierskiego. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 62.

Źródło 1. Fragmenty fresku¹ z kościoła św. Piotra w Strasburgu, przełom XIV i XV w.

Detale [odpowiednio lewy i prawy] fresku

Napis: *O krzyżu, jedyna nadziejo, bądź pozdrowiony.*

Napisy: *Polska, Wschód (Kościół wschodni), Litwa.*

¹ Na fresku przedstawiony jest pochód narodów Europy do krzyża.

Źródło: http://www.saintpierrelejeune.org/Le-cortege-des-nations_a494.html [dostęp: 29.12.2014].

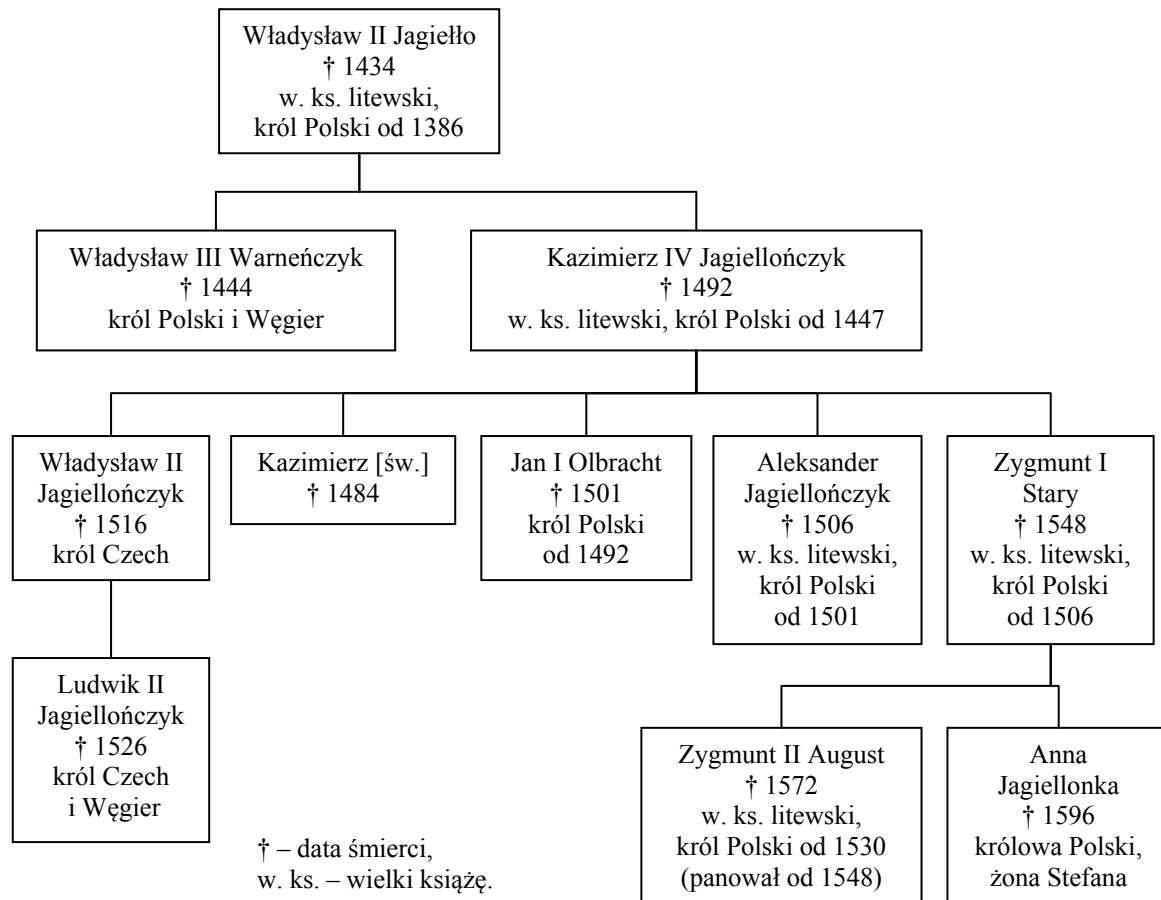
Źródło 2. Fragment opracowania historycznego

Wśród trzynastu konnych rycerzy trzymających proporce z nazwami swych krajów znajduje się też „Polonia”. Co zaś ciekawe, jest to jedyny rycerz, który ogląda się za siebie, niejako przywołując do wspólnego pochodu dwie postacie zbliżające się do krzyża pieszo: Kościół Wschodni [rodziła się właśnie idea mająca doprowadzić do unii florenckiej¹] i Litwę. Kraj jeszcze idący piechotą, ale już przynależny do świata chrześcijańskiego.

¹ unia florencka – zawarta w 1439 r. unia Kościołów katolickiego i prawosławnego, która miała zakończyć rozłam między nimi; okazała się nietrwała.

Źródło: H. Samsonowicz, *Bitwa pod Grunwaldem – znaczenie dla Polski, dla Kościoła, dla Europy*, [w:] *Grunwald. Walka 600-lecia*, pod red. A. Chylak, M. Horodniczego, Warszawa 2010, s. 93.

Wykorzystując informacje zawarte w źródle 2., udowodnij, że źródło 1. propaguje ideę jedności chrześcijaństwa.

Zadanie 63.**Źródło 1. Tablica genealogiczna Jagiellonów [fragment]**

Na podstawie: <http://www.genealogiapolska.pl> [dostęp: 23.01.2015].

Źródło 2. Adres¹ zjazdu piotrkowskiego do króla [fragment]

Zgłodniała i ustąpiła owa zaciekleść barbarzyńska, a nawet w zupełności została usunięta, skoro potężne państwo tureckie, niegdyś dla wszystkich tak straszne, okazało się przez potęgę Waszej Królewskiej Mości tak złamane, że wysławszy świetne poselstwo i dary bogate, prosiło o pokój czasowy lub trwały, wedle woli Waszej Królewskiej Mości [...]. Układ zawarty przez W.K.M. z cesarzem tureckim na wspomnianych warunkach pochwalamy, za dostateczny uważamy, i nie widzimy, co by doń jeszcze dodać było można. Po spełnieniu zaś w ten sposób obowiązku i zamiaru najlepszego, którym W.K.M. z zapalem była, tak jak i my, przejęta przy przyjęciu korony węgierskiej, pozostaje jeno W.K.M. zwrócić się wyłącznie do spraw królestwa polskiego [...]. I dlatego z niniejszego zjazdu generalnego zwracamy się z prośbą do W.K.M., aby najszybciej, jak tylko być może, przybyć raczył do królestwa polskiego, uporządkowawszy sprawy Węgier przez ten pokój, o którym się dowiedzieliśmy. Przybycia bowiem i szczęśliwego powrotu W.K.M. wzywamy, wyglądamy, błagamy.

¹ adres – pismo.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej*, zeszyt 24, Kraków 1924,
[w:] <http://www.genealogia.polska.pl> [dostęp: 23.01.2015].

63.1. Do którego z władców zamieszczonych w tablicy genealogicznej skierowano adres zjazdu piotrkowskiego? Odpowiedź uzasadnij.

63.2. Wskaż władców z rodu Jagiellonów, którzy również zasiadali na tronie węgierskim i określ stopień ich pokrewieństwa z królem, do którego skierowano adres zjazdu piotrkowskiego.

Zadanie 64.

Źródło 1. Chorągiew z herbem Gdańska zdobyta przez wojska polsko-litewskie pod Grunwaldem

Źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Herb_Gda%C5%84ska#mediaviewer/File:Grunwald_Gda%C5%84sk_miasto.svg [dostęp: 20.12.2014].

Źródło 2. Fragment pieczęci herbowej Gdańska z II połowy XV w.

Źródło: <http://ioh.pl/artykuly/pokaz/heraldyka—herby—w—miastach,1107/> [dostęp: 20.12.2014].

Wybierz właściwe zakończenie zdania.

Wydarzenie, które przesądziło o zmianie symboliki herbu Gdańska, to

- A. wielka wojna z zakonem krzyżackim.
- B. sobór w Konstancji.
- C. II pokój toruński.
- D. traktat krakowski.

Zadanie 65.**Źródło 1. List Jana Husa do Władysława Jagiełły [fragment]**

Gdy poseł od waszego majestatu [...] przyniósł wieści o zwycięstwie i chwalebnym pokoju, tak wielką sercu memu sprawił radość, że jej ani pióro opisać, ani głos mój wyrazić tak jak się godzi nie jest w stanie. Wiem jednak, o najbardziej chrześcijański królu, że nie waszej dostojności potęga, ale najwyższego króla pokoju, Jezusa Chrystusa upokorzyła pychę waszych nieprzyjaciół, waszej czci wrogich i zawistnych. [...] Gdzież są tedy owe dwa miecze nieprzyjaciół? Zaiste tymi samymi zostali obaleni, którymi przestraszyć chcieli pokornego. [...] Gdzie ich miecze, konie okute, ludzie pancerni, w których zaufali? Zaiste wszystko stracili.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, Warszawa 1960, nr 11, s. 20.

Źródło 2. Paweł Włodkowiec, Traktat o władzy papieża i cesarza w stosunku do niewiernych [fragment]

Krzyżacy, walcząc z niewiernymi, nigdy nie prowadzili wojny sprawiedliwej [...]. Tego rodzaju napad na niewiernych, zwłaszcza przedsięwzięty bez słusznej przyczyny, jest zaprzeczeniem miłości bliźniego [...]. Bliźnimi naszymi są zaś zarówno chrześcijanie, jak i niewierni, bez różnicy [...]. Nie wolno niewiernych przymuszać do przyjmowania wiary chrześcijańskiej zbrojnie lub opresją, gdyż ten sposób jest krzywdą dla bliźnich, a także i dlatego, że nie należy robić rzeczy złych w celu osiągnięcia rzeczy dobrych [...].

Źródło: *Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1999, s. 317–318.

Które z poniższych zdań dotyczących źródeł 1. i 2. są prawdziwe, a które są fałszywe? Wstaw X w odpowiednie miejsca w tabeli.

Lp.	Zdanie	Prawda	Falsz
1.	Oba źródła powstały po zawarciu II pokoju toruńskiego.		
2.	Autorzy obu źródeł byli obecni podczas obrad soboru w Konstancji.		
3.	Autorzy obu źródeł prezentowali stanowisko antykrzyżackie.		

Zadanie 66.**Źródło 1. Jan Długosz¹ o miastach polskich, 1455 r. [fragment]**

Ma ponadto Królestwo Polskie kilka miast znacznych [...]. Z nich zaś przede wszystkim miasto Gdańsk znane nie tylko wśród Polaków, lecz także wśród innych państw i sąsiednich narodów. Nie jest to wprawdzie wielkie miasto, lecz słynie z rozwiniętego handlu [...].

¹ J. Długosz (1415–1480) – kronikarz, autor dzieła *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*; powstawało od ok. 1455 roku do końca życia.

Źródło: J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, księga I, przekł. J. Mrukówna, Warszawa 1981, s. 64.

Źródło 2. Marcin Kromer¹ o miastach polskich [fragment]

W Prusach natomiast [...] leży Gdańsk. Tworzy całość złożoną z trzech miast i znany jest ze swego portu, stoczni oraz spichlerzy. [...]. Zabezpieczony potężnymi murami, osiąga wspinały rozwój dzięki pracowitości swych obywateli i przybyszów z obcych stron.

¹ M. Kromer (1512–1589) – jego dzieło, z którego pochodzi cytowany fragment, to *Polska, czyli o położeniu, ludności, obyczajach, urządach i sprawach publicznych Królestwa Polskiego*; ukazało się drukiem w 1575 r.

Źródło: M. Kromer, *Polska, czyli o położeniu, ludności, obyczajach, urządach i sprawach publicznych Królestwa Polskiego*, przekł. S. Kazikowski, oprac. R. Marchwiński, Olsztyn 1984, s. 60.

Źródło 3. Tabela. Ludność Gdańska od XIV do XVII w.

Rok	Liczba ludności (w tys.)
1400	12
1500	35
1600	50
1650	58

Źródło: *Historia Gdańska*, pod red. E. Cieślaka, t. 1, Gdańsk 1978, s. 383, 500; t. 2, Gdańsk 1982, s. 444.

66.1. Na podstawie źródeł 1., 2. i 3. wymień trzy zmiany, które nastąpiły w Gdańsku w okresie dzielącym oba opisy.

66.2. Wyjaśnij, co mogło być przyczyną polityczną, a co gospodarczą odnotowanych zmian.

Przyczyna polityczna:

.....

Przyczyna gospodarcza:

.....

Zadanie 67.**Źródło 1. Godfryd deVillehardouin¹, *Zdobycie* [...] [fragment]**

Po wielokroć starli się Frankowie i Grecy, a nigdy, Bogu dzięki, nie zdarzyło się, aby Grecy nie ucierpieli bardziej. [...] Tedy wymyślili Grecy wielki podstęp; wybrali 17 wielkich okrętów, napełnili drwem², wiórami, pakułą³, smołą, beczułkami i doczekali pory, kiedy podniósł się gwałtowny wiatr. I w połowie pewnej nocy zapalili okręty i podnieśli żagle; ogień strzelił wysoko. [...] Tak poleciały ku okrętom krzyżowców; krzyk podniósł się wśród wojska; do broni rzucają się ze wszystkich stron. Wenecjanie biegną ku swym statkom, inni też ku swoim; zaczynają całą mocą ratować je od pożaru. [...] [wenecjanie] wskakiwali na galery i na łodzie okrętowe; płonące statki chwyтали harpunami i wywlekali je poza port ku nieprzyjacielowi, i puszczali na prąd Złotego Rogu i pozostawiali tam płonące. Greków skupiło się na brzegu bez liczby i miary, krzyk rozlegał się tak ogromny, jakby ziemia i morza się zapadały.

¹ Godfryd de Villehardouin (1150–1212) – francuski kronikarz i uczestnik wyprawy krzyżowej.

² drwem – drewnem.

³ pakuły – włókno lniane lub konopne.

Źródło: *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*, Warszawa 1959, nr 6, s. 41.

Źródło 2. Fragment opracowania historycznego

W rok po przejściu Cypru [...] Wenecja, Hiszpania i Papiestwo utworzyły [...] Ligę Świętą, której celem było odzyskanie kontroli nad Morzem Śródziemnym oraz wypędzenie tureckiej floty z Adriatyku. [...] Do bitwy morskiej doszło u wejścia do Zatoki Patraskiej¹. Bitwa pod Lepanto [...] okazała się wielkim zwycięstwem sił chrześcijańskich. Zatopiono bądź pochwycono 230 tureckich jednostek, a tylko trzynaście europejskich. Piętnaście tysięcy chrześcijańskich galerników [...] odzyskało wolność. [...] Podczas mowy pogrzebowej w Bazylice Św. Marka, odprawionej dla uczczenia poległych, ogłoszono, że [polegli] dowiedli własnym przykładem, że Turcy nie są tak niepokonani, jak dotychczas sądzono.

¹ Zatoka Patraska – położona we wschodniej części Morza Jońskiego, u zachodnich wybrzeży Grecji.

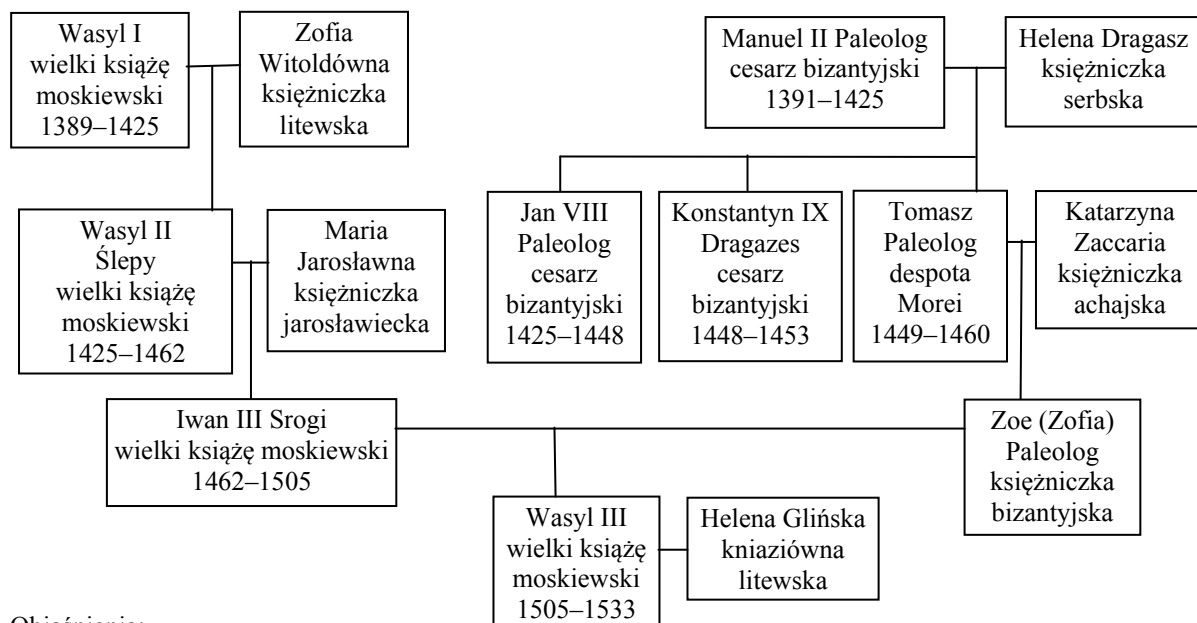
Na podstawie: P. Ackroyd, *Venice. Pure city*, Londyn 2010, s. 244–245.

Które z poniższych zdań dotyczących źródeł 1. i 2. jest prawdziwe, a które fałszywe? Wstaw X w odpowiednie miejsca w tabeli.

Lp.	Zdanie	Prawda	Falsz
1.	W obu źródłach opisano bitwy stoczone pomiędzy chrześcijanami i muzułmanami.		
2.	W obu bitwach weneccjanie należeli do grona zwycięzców.		
3.	Obie bitwy miały miejsce w tym samym stuleciu.		

Zadanie 68.

Źródło 1. Tablica genealogiczna Rurykowiczów i Paleologów [fragment]

Objaśnienia:

- przy imionach władców podano daty panowania;
- Jarosławiec [obecnie Małojarosławiec] – miasto w zachodniej Rosji;
- Despotat Morei – prowincja Cesarstwa Bizantyjskiego położona na terenie Grecji, istniejąca w latach 1349–1460;
- Księstwo Achai – państwo powstałe na terenie Grecji po IV krucjacie, w 1432 r. włączone do Despotatu Morei.

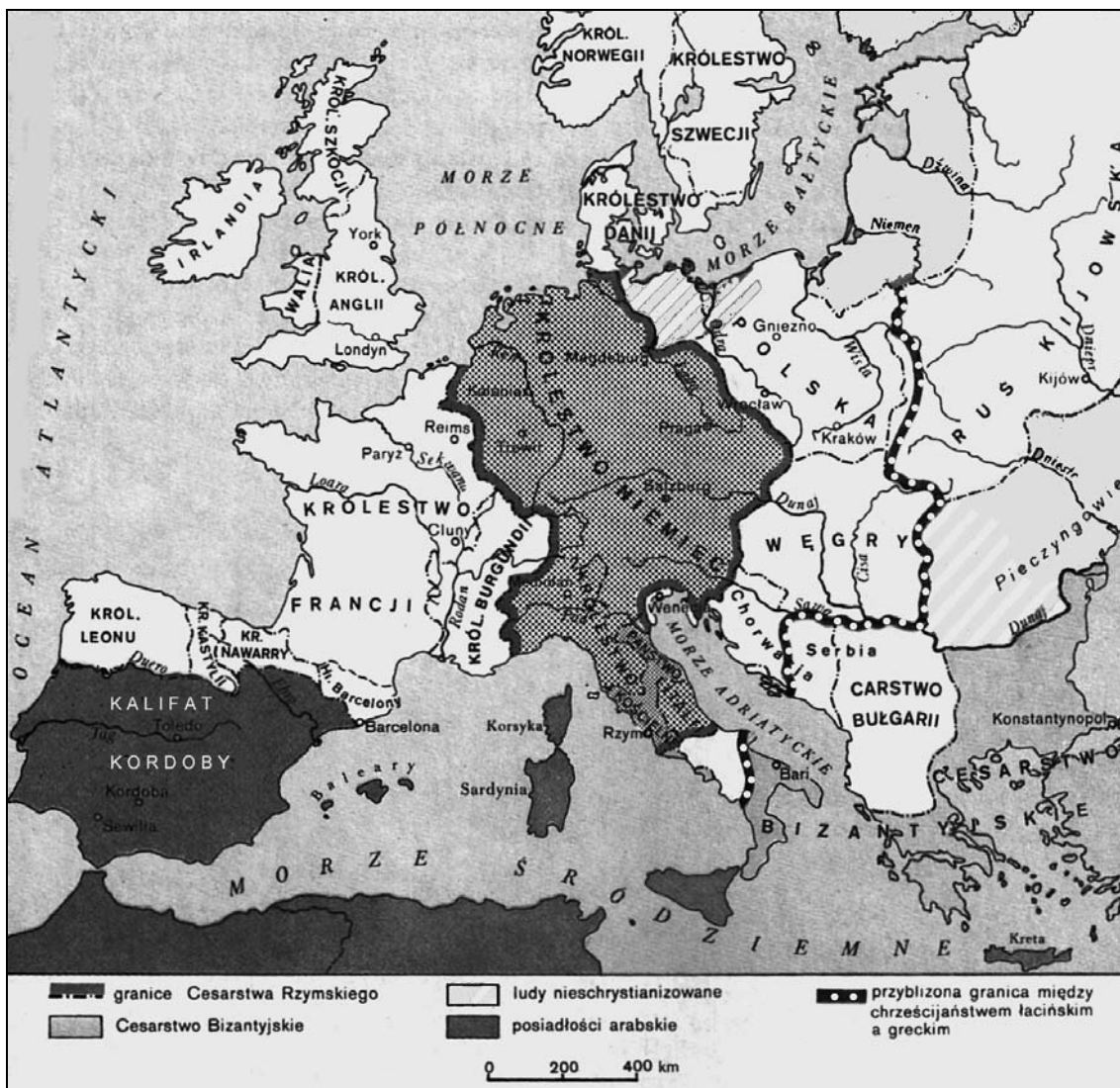
Na podstawie: *Paleologowie. Biografie, fakty, drzewa genealogiczne*, Warszawa 2011, s. 18–19;
Rurykowicze. Biografie, fakty, drzewa genealogiczne, s. 20–21.

Źródło 2. Fragment listu mnicha Filoteusza z Pskowa do Wasyla III z 1511 r.

Kościół Rzymu starożytny przyszedł do upadku z powodu herezji [...], świątynie Rzymu drugiego, miasta Konstantynowego, [Turcy] zbezczeszili [...]. Za to teraz pełnią blasku światłość słońca przewyższającego [...] w twoim potężnym państwie jaśnieje dzięki prawosławnej wierze chrześcijańskiej, święta, apostołska i powszechna Cerkiew Rzymu nowego, trzeciego. [...] Miej w pamięci i utwierdź się w przekonaniu, pobożny władco, że wszystkie państwa chrześcijańskie w twoim w jedno władanie się zeszyły, że dwa kolejne Rzymy upadły, trzeci natomiast Rzym stoi i trwa, czwartego zaś już nie będzie.

Źródło: J. H. Billington, *Ikona i topór. Historia kultury rosyjskiej*, Kraków 2008, s. 54.

Wyjaśnij, która informacja ze źródła 1. mogła zostać wykorzystana jako argument potwierdzający koncepcję wyłożoną w źródle 2.

Zadanie 69.**Źródło 1. Mapa. Europa w roku 1000**

Źródło: H. Manikowska, J. Tazbirowa, *Historia. Średniowiecze. Podręcznik dla szkół średnich*, Warszawa 1994, s. 21.

Źródło 2. Mapa. Europa w połowie XVI w.

Źródło: T. Cegielski, K. Zielińska, *Historia. Dzieje nowożytne. Podręcznik dla szkół średniej klasy II liceum ogólnokształcącego*, Warszawa 1991, s. 28.

Czy w połowie XVI w. pod panowaniem muzułmańskich władców znajdowały się te same obszary w Europie, co w 1000 r.? Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 70.

Źródło 1. Memorial papieża Leona X z 1517 r. [fragment]

I. [...] nasz wieczysty i również najpotężniejszy wróg jak największe poczynił i czyni przygotowania celem wypędzenia nas i pozbawienia dobrobytu, majątków, a nawet życia, i jawnie się chełpi [...], że skoro tylko Wschód ujarzmi, zaraz zwróci swą broń na Zachód i nie spocznie pod żadnym warunkiem, póki nie zagarnie całego chrześcijaństwa. [...]

III. Największą przeszkodę stanowi[ą] niezgody i spory książąt chrześcijańskich pomiędzy sobą [...]. Dla wytepienia tego zła, jako nasienia szatana, pożądanym jest wprowadzić pokój, lecz przynajmniej należy ustanowić powszechne zawieszenie broni na rok, a następnie jak długo będzie ta święta wojna i do 6 miesięcy po jej ukończeniu.

Źródło: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1997, s. 225.

Źródło 2. List Erazma z Rotterdamu do króla Zygmunta, 15 maja 1527 r.

Erazm z Rotterdamu pozdrawia najjaśniejszego króla Polski, Zygmunta, tego imienia pierwszego. [...] zachęciła mnie do [napisania] listu odraza do tych ustawicznych zamieszek na świecie i wielkie pragnienie pokoju. Ciągłe odwlekają się nadzieje na jego nadejście i to nas rani boleśnie! [...] Zaprawdę w człowieku obdarzonym takim jak ty umysłem, te tak wielkie waśnie wśród władców mogą tylko budzić odrazę! [...] Oto teraz ta niezgoda między monarchami otwiera drogę Turkom. [...] A wcisną się Turcy głębiej jeszcze między nas, jeśli, pojednani, nie przeciwstawimy im razem naszych tarczy. Czy człowiekowi o sercu chrześcijanina może nie sprawiać bólu obecne położenie? Jednak dużo jeszcze okropniejszy jest fakt, że podczas gdy książęta prowadzą między sobą burzliwe waśnie, ginie doszczętnie religia chrześcijańska, rozsypuje się w gruzy porządek publiczny, rozluźniają się hamulce, a ci, których powinnością jest posłuszeństwo, domagają się władzy nad potężniejszymi od siebie.

Źródło: T. Cegielski, K. Zielińska, *Dzieje nowożytne 1492–1815. Ćwiczenia źródłowe dla szkół średnich*, t. 3, Warszawa 1999, s. 173.

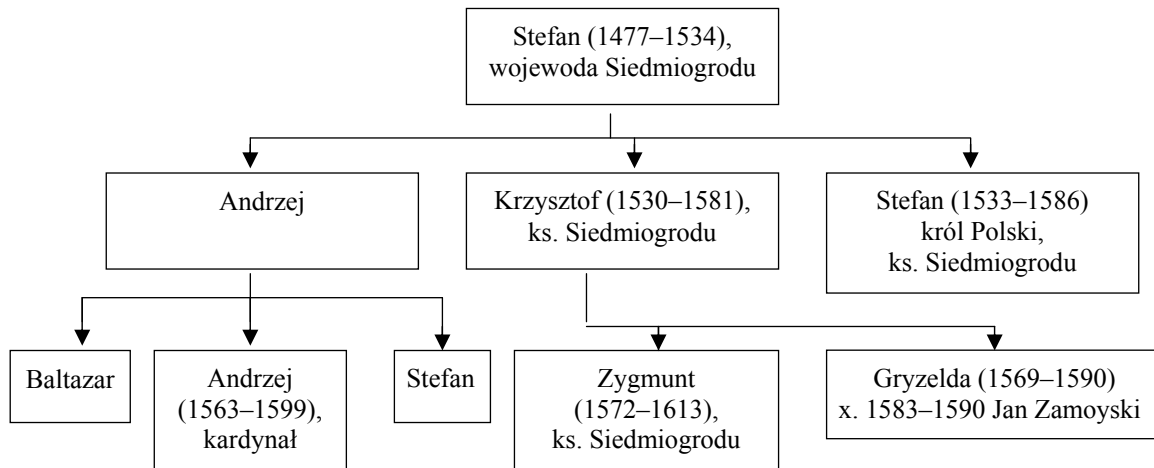
70.1. Podaj, co, zdaniem autorów obu źródeł, było głównym zagrożeniem dla Europy na początku XVI w.

70.2. Wyjaśnij, co, według autorów tekstów, osłabiało możliwość obrony państw europejskich przed zewnętrzną ekspansją.

1.3. Dzieje nowożytne

Zadanie 71.

Źródło 1. Tablica genealogiczna rodu Batorych [wybrani przedstawiciele]

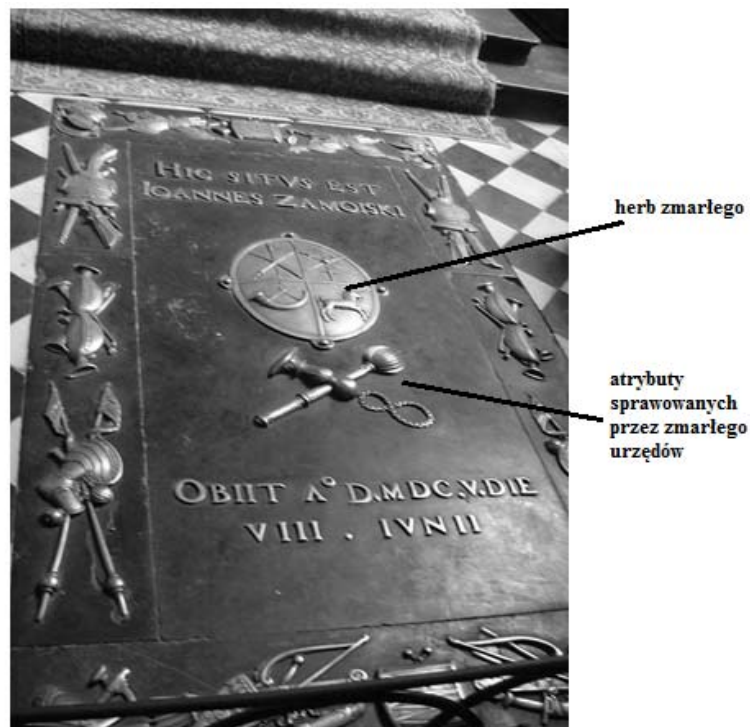
Uwaga! Daty w nawiasach obok postaci oznaczają lata życia.

ks. – książę,

x. – małżeństwo.

Na podstawie: S. Grzybowski, *Król i kanclerz*, Kraków 1988, s. 81.

Źródło 2. Zdjęcie. Nagrobek Jana Zamoyskiego

Napisy na płycie: *Tu pochowany jest Jan Zamoyski; zmarł roku pańskiego 1605, 8 czerwca.*

Źródło: http://cmentarzeswiata.pl/images/temp/big2_1246909301DSCF0759.JPG [dostęp: 20.12.2014].

Na podstawie analizy obu źródeł podaj, z czego wynikała wyjątkowo wysoka pozycja polityczna Jana Zamoyskiego w Rzeczypospolitej w latach 1583–1586.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Analizując tablicę genealogiczną, zwróć uwagę na postać Jana Zamoyskiego i ustal, kogo poślubił oraz jakie znaczenie dla kariery politycznej tego magnata mogło mieć pochodzenie jego żony. Odczytaj symboliczne znaczenie przedmiotów wyobrażonych na tablicy nagrobnej między herbem a napisem.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Z analizy tablicy genealogicznej można wywnioskować, że Jan Zamoyski był mężem (od 1583 r.) bratanicy króla Stefana Batorego (zmarłego w 1586 r.). Z analizy źródła 2. można wywnioskować, że Jan Zamoyski pełnił urzędy kanclerza i hetmana wielkiego, których atrybuty znalazły się na jego nagrobku (pieczęć i buława).

Zadanie 72.

Źródło 1. Fragment opracowania historycznego

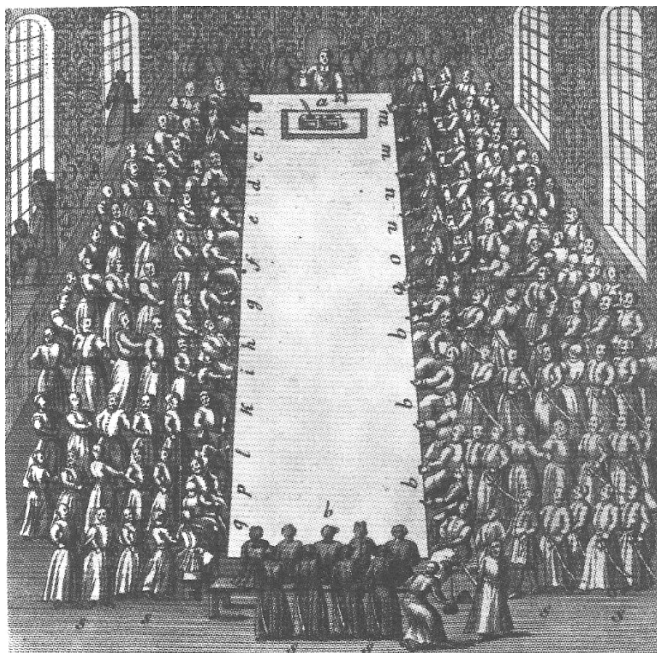
Instytucją ciekawą [...] był generał pruski¹, jedyny z sejmików prowincjonalnych, który przetrwał aż do drugiej połowy XVIII wieku. Dzielił się on, inaczej niż inne generały, na dwie izby. [...]

Sejmik obradował w ratuszach Malborka lub Grudziądza, zdarzało się jednak w XVII w., że obradował w Toruniu, Gdańsku, Chełmie, Tucholi i Radzynie [...].

¹ generał pruski – skrótowe określenie sejmiku generalnego Prus Królewskich.

Źródło: W. Kriegseisen, *Sejmiki Rzeczypospolitej Szlacheckiej w XVII i XVIII wieku*, Warszawa 1991, s. 22.

Źródło 2. Obrady połączonych izb sejmiku generalnego Prus Królewskich. Rycina z pierwszej połowy XVIII w.

Oznaczenia literowe postaci:

- a – przewodniczący: biskup warmiński,
- b – biskup chełmiński,
- c, d, e – wojewodowie: chełmiński, malborski, pomorski,
- f, g, h – kasztelanowie: chełmiński, elbląski, gdański,
- i, k, l – podkomorzowie: chełmiński, malborski, pomorski,
- m – dwóch posłów Torunia,
- n – dwóch posłów Elbląga,
- o – dwóch posłów Gdańska,
- p – marszałek izby szlacheckiej,
- q – posłowie ziemscy i dygnitarze,
- r – sekretarze miast (stojący),
- s – pozostała szlachta.

Źródło: W. Kriegseisen, *Sejmiki Rzeczypospolitej Szlacheckiej w XVII i XVIII wieku*, Warszawa 1991, s. 23.

Źródło 3. Sceny z życia sejmikowego XVIII w.

A

B

Źródło: 1. M. Wrede, *Sejm i dawna Rzeczpospolita. Momenty dziejowe*, Warszawa 2005, s. 179.
2. W. Kriegseisen, *Sejmiki Rzeczypospolitej Szlacheckiej w XVII i XVIII wieku*, Warszawa 1991, s. 49.

72.1. Na podstawie źródeł 1., 2. i 3. podaj trzy różnice między sejmikiem generalnym Prus Królewskich a innymi sejmikami prowincjonalnymi, uzasadniające opinię historyka, że *generał pruski* był *instytucją ciekawą*.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Analizując tekst, zwróć uwagę na to, że autor dla uzasadnienia swojej opinii o generale pruskim wskazuje wprost dwie cechy różniące go od pozostałych: trwanie aż do XVIII w., podczas gdy inne zanikły, oraz dwuizbowy skład. Wspomina też o zbieraniu się sejmiku w ratuszu. Skonfrontuj tę ostatnią informację z rycinami: źródło 2. ją potwierdza, a źródło 3. pokazuje inne sejmiki, które zbierały się – jak widać – w kościołach. Analizując źródło 2., zwróć też uwagę na obecność reprezentantów miast oraz zajmowane przez nich miejsce: mieszczanie siedzą, a szlachta stoi z tyłu, co świadczy o ważnej roli posłów miejskich.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Trzy spośród wymienionych:

- W sejmiku generalnym Prus Królewskich ważną rolę odgrywali mieszczanie (posłowie miast Torunia, Elbląga, Gdańska oraz sekretarze miejscy), w pozostałych sejmikach prowincjonalnych nie mieli oni swojej reprezentacji.
- Generał pruski obradował w ratuszu, pozostałe – w kościele.
- Sejmik Prus Królewskich składał się z dwu izb, inne były jednoizbowe.
- Sejmik pruski przetrwał do XVIII w., a inne generały zanikły wcześniej.

72.2. Wyjaśnij genezę odmienności sejmiku generalnego Prus Królewskich od sejmików innych prowincji Rzeczypospolitej.

Wskazówki do rozwiązania zadania

Zwróć uwagę na najważniejszą odmiennosć, czyli pokazaną przez źródło 2. rolę mieszczan w sejmiku, i sformułuj wniosek wiążący tę rolę z pozycją miast pruskich i ich mieszczaństwa uzyskaną w wyniku wojny trzynastoletniej jeszcze w XV w. Zwyczaj obradowania w ratuszach, a nie w kościołach, skojarz zarówno z pozycją mieszczan, jak i z przyjętym przez nich w wyniku reformacji wyznaniem, które unikało korzystania w celach świeckich ze świątyni protestanckiej, a tym bardziej katolickiej.

Przykład poprawnej odpowiedzi

Najważniejsze odmiennosć: rola mieszczan w sejmiku i zwyczaj obradowania w ratuszach, a nie w kościołach, wynikały z roli politycznej i gospodarczej mieszczaństwa miast pruskich włączonych do Królestwa Polskiego w XV w. i obdarzonych wtedy przywilejami. Wybór ratusza zamiast kościoła wiązał się również z panowaniem w tych miastach od XVI w. protestantyzmu.

Zadanie 73.**Źródło 1. Fragment opracowania historycznego**

Wolter zainteresował się Rosją jeszcze przed wstąpieniem Katarzyny na tron. Za panowania Elżbiety został wybrany członkiem Petersburskiej Akademii Nauk. Za pośrednictwem Iwana Szuwałowa, po pozytywnej opinii szeregu osób, wśród których znalazł się również Michał Łomonosow, otrzymał z Rosji materiały, jakie posłużyły mu do napisania dziejów Piotra I. Przeżył głęboko śmierć swej pierwszej rosyjskiej dobrodziejki na tronie. Nie zdążył się jeszcze oswoić z tą wiadomością, kiedy z Rosji nadeszły informacje o kolejnej zmianie panującego. Katarzyna została odmalowana przez nieznaną informatorów w tak ciepłych barwach, że Wolter już w sierpniu 1762 r. nie wahał się nazwać jej Semiramidą. [...] W grudniu 1766 r. Wolter, nie znając miary w pochlebstwach, pisał nawet, że jest ona Gwiazdą Polarną najjaśniej świecącą na niebie [...].

Źródło: W.A. Serczyk, *Katarzyna II*, Wrocław 1983, s. 163–164.

Źródło 2. Fragment listów z podróży po Rosji w 1839 roku

Katarzyna stworzyła szkoły, aby zadowolić francuskich filozofów, których pochwał pożądała jej próżność. Gubernator moskiewski, jeden z jej dawnych faworytów, [...] napisał kiedyś do niej, że nikt nie posyła dzieci do szkół. Cesarzowa odpisała mniej więcej tymi słowy: „Drogi książę, nie narzekaj na to, że Rosjanie nie chcą się kształcić. Wprowadzamy szkoły nie dla nas, lecz dla Europy, bo należy podtrzymywać naszą rangę w jej opinii, ale gdyby nasi chłopcy zechcieli się uczyć, ani ty, ani ja nie utrzymalibyśmy się na naszych miejscach”. List ten czytała osoba naprawdę godna zaufania. Rosjanie zgodnie ze swoją taktyką zaprzeczają autentyczności tej anegdoty, ale choć nie jestem pewien dokładności słów, mogę stwierdzić, że wyrażają prawdziwą myśl władczyni. Powinno to wystarczyć dla Ciebie i dla mnie.

¹ Astolphe markiz de Custine (1790–1857) – francuski pisarz i podróżnik.

Źródło: A. Markiz de Custine¹, *Listy z Rosji. Rosja w 1839 roku*, Kraków 1989, s. 105.

73.1. Czy Wolter i Markiz de Custine podobnie oceniali Katarzynę II? Odpowiedź uzasadnij.

73.2. Wyjaśnij, co mogło mieć wpływ na opinie o Katarzynie II zaprezentowane w źródłach 1. i 2.

Wskazówki do rozwiązania zadania

73.1.

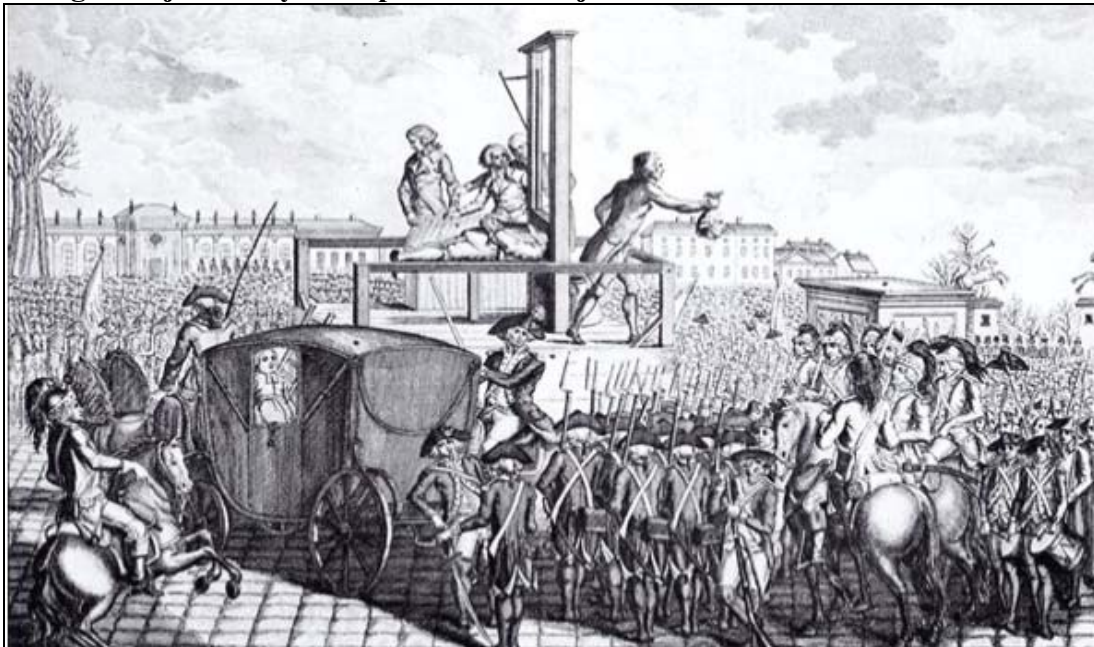
Zwróć uwagę na sformułowane przez Woltera porównanie Katarzyny II do Gwiazdy Polarnej i niepochlebną anegdotę przekazaną przez markiza de Custine. Wyciągnij wnioski dotyczące opinii każdego z autorów o Katarzynie II.

73.2.

Zwróć uwagę na czas formułowania ocen dotyczących Katarzyny II oraz pochodzenie informacji dotyczących carowej i osobiste doświadczenia obu autorów. Zestawienie tych danych pozwoli Ci na wyjaśnienie problemu postawionego w poleceniu.

Zadanie 74.

Obraz. Egzekucja w Paryżu na placu Rewolucji

Objaśnienie: plac Rewolucji nazwano w 1795 r. placem Zgody, a w 1815 placem Ludwika XV.

Źródło: <http://www.histurion.pl/historia/nowozytnosc/> [dostęp: 20.02.2015].

Wyjaśnij, dlaczego w 1795 i w 1815 r. zmieniono nazwę paryskiego placu, na którym dokonało się wydarzenie przedstawione na ilustracji.

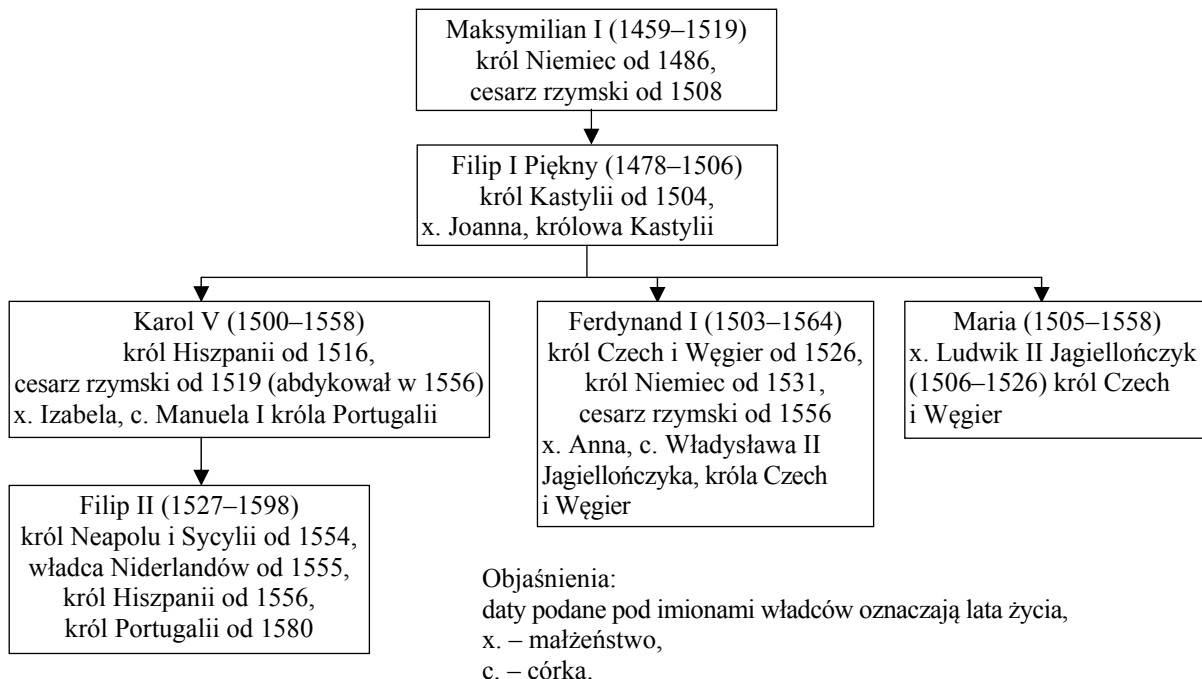
Wskazówki do rozwiązania zadania

Zwróć uwagę na wydarzenie, które zostało przedstawione na ilustracji. Przeczytaj objaśnienie zamieszczone poniżej. Zastanów się, jaka zmiana polityczna nastąpiła we Francji w 1795 r., a jaka w 1815 r. Zwróć uwagę na fakt, że zmiana nazwy placu w 1795 r. wynikała z chęci podkreślenia porozumienia różnych grup politycznych i zaprzestania polityki terroru. Przypomnij sobie, jakie związki rodzinne łączyły Ludwika XV z Ludwikiem XVIII, który zasiadł na tronie po upadku Napoleona I. Odpowiedzi na pytania częściowe pozwolą Ci dojść do konkluzji i prawidłowo rozwiązać zadanie.

Zadanie 75.**Źródło 1. Marcin Bielski, *Kronika* [fragment]**

Rok 1515 był znaczny spólnym zjazdem królów [...]. Albowiem gdy [cesarz] Maksymilian do Węgier patrzył, starał się o spowinowacenie z Władysławem królem węgierskim i czeskim. Miał Władysław syna Ludwika już koronowanego i córkę Annę jedyną miał i cesarz dwu wnuków, Karola i Ferdynanda i Marię wnuczkę jedną [...].

Źródło: M. Ferenc, *Epoka nowożytna. Teksty źródłowe*, Warszawa 2001, s. 61.

Źródło 2. Tablica genealogiczna Habsburgów [fragment]

Na podstawie: W. Dworzaczek, *Genealogia. Tablice*, t. 2, Warszawa 1959, tab. 13, 47, 48.

Rozstrzygnij, czy starania cesarza Maksymiliana, o których mowa w tekście, zakończyły się sukcesem. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 76.**Źródło 1. Fragment dzieła F.L. de Gomary¹**

Jest wielką chwałą i wielkim zaszczytem dla naszych królów i dla Hiszpanów, że doprowadzili Indian do przyjęcia jednego Boga, jednej wiary i jednego chrztu, i że odwiedzili ich od bałwochwalstwa, od ofiar ludzkich, od ludożerstwa [...] i od wielu jeszcze złych grzechów [...]. Odwiedziono ich także od wielożeństwa, [...] pokazano im alfabet, bez którego ludzie są jak zwierzęta, oraz jak posługiwać się żelazem tak potrzebnym człowiekowi. Pokazano im także wiele dobrych przyzwyczajęń, sztuk, cywilizowanych obyczajów, aby mogli lepiej żyć. Wszystko to [...] warte jest więcej niż pióra, perły, złoto, które im zabrano [...]. W tym wszystkim złe było tylko to, że [zdobywcy] kazali [Indianom] nadmiernie pracować w kopalniach, przy połowie pereł i przy transporcie.

¹ Francisco Lopez de Gomara (1511–1566) – hiszpański duchowny; na podstawie relacji uczestników konkwisty opisał podbój państwa Azteków i kulturę Indian meksykańskich.

Źródło: M. Ferro, *Historia kolonizacji*, Warszawa 1997, s. 41.

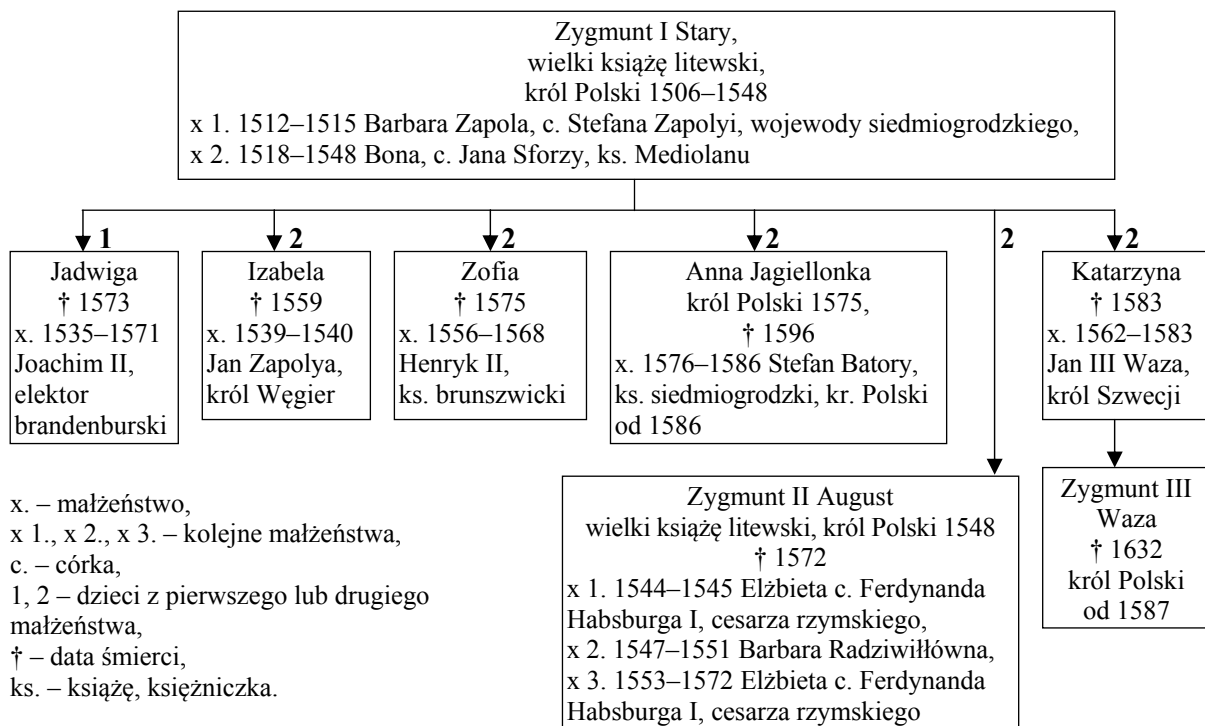
Źródło 2. Fragment muralu w prezydenckim pałacu w stolicy Meksyku¹

¹ Mural autorstwa Diego Rivery (1886–1957), meksykańskiego twórcy nawiązującego do sztuki prekolumbijskiej.

Źródło: Fot. W. Królikowska.

76.1. Wyjaśnij, z czego mogło wynikać przekonanie autora tekstu, że pozytywne skutki podboju przeważały nad skutkami negatywnymi.

76.2. Rozstrzygnij, czy stosunek autorów źródeł 1. i 2. do chrystianizacji był podobny. Odpowiedź uzasadnij.

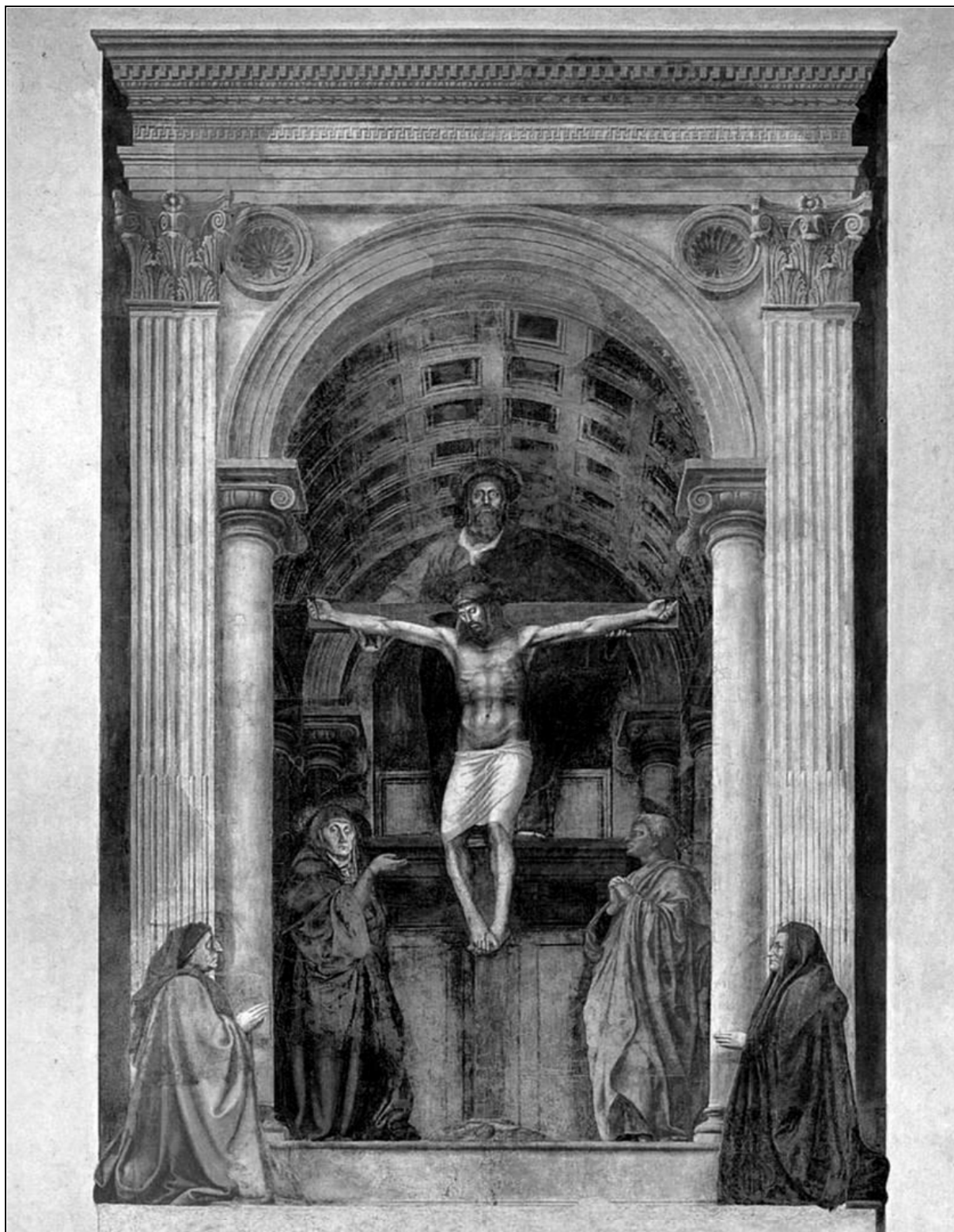
Zadanie 77.**Tablica genealogiczna Jagiellonów [fragment]**

Na podstawie: <http://wlpzpolne.pl/index.php?etap=10&i=1242&nomenu=1&oe=UTF-> [dostęp: 13.02.2015].

Wyjaśnij, o jakich kierunkach polskiej polityki zagranicznej świadczą małżeństwa zawierane przez dzieci Zygmunta Starego.

Zadanie 78.

Źródło 1. Fresk *Trójca święta* [fragment]

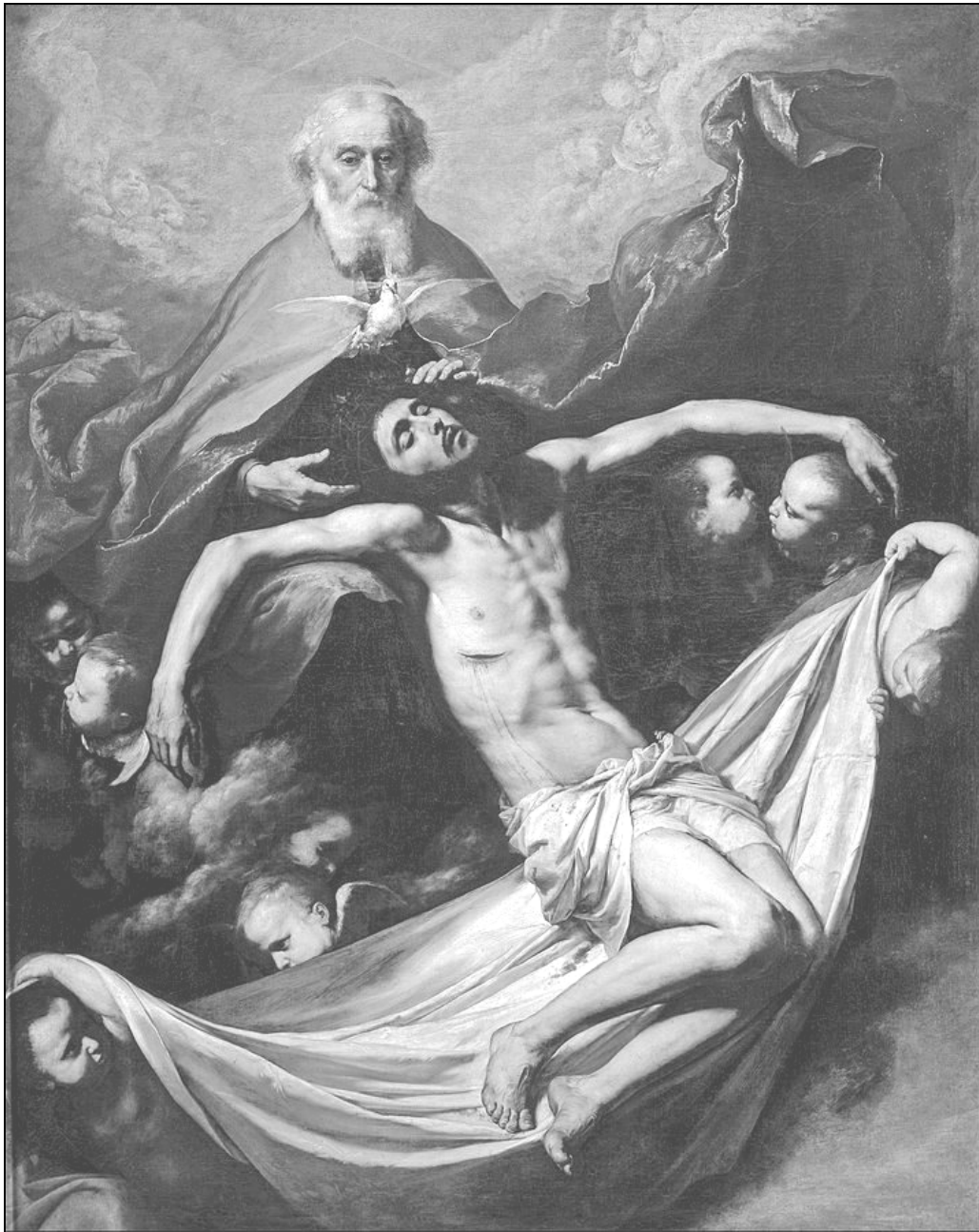

Postacie stojące: Maria (po lewej) i św. Jan (po prawej).

Postacie klęczące: donatorzy.

Źródło: *Klasyki sztuki* [...], Warszawa 2006, s. 32–33.

Źródło 2. Obraz *Trójca święta*

Źródło: wga.hu [dostęp: 12.12.2014].

Rozstrzygnij, które ze źródeł reprezentuje malarstwo doby renesansu. Odpowiedź uzasadnij w odniesieniu do obu malowideł.

Zadanie 79.

Źródło 1. Fragment opracowania historycznego

Wolno stojąca na rynku niewielka prostopadłościenna bryła wyróżnia się wśród ratuszy polskich swoją attyką, która należy do najlepszych i najbardziej oryginalnych rozwiązań tego motywu na naszych terenach [...]. Nad całością założenia dominuje centralnie osadzona wieża [...].

Źródło: H. i S. Kozakiewiczowie, [...] w *Polsce*, Warszawa 1976, s. 139.

Źródło 2. Fotografia. Ratusz w Chełmnie

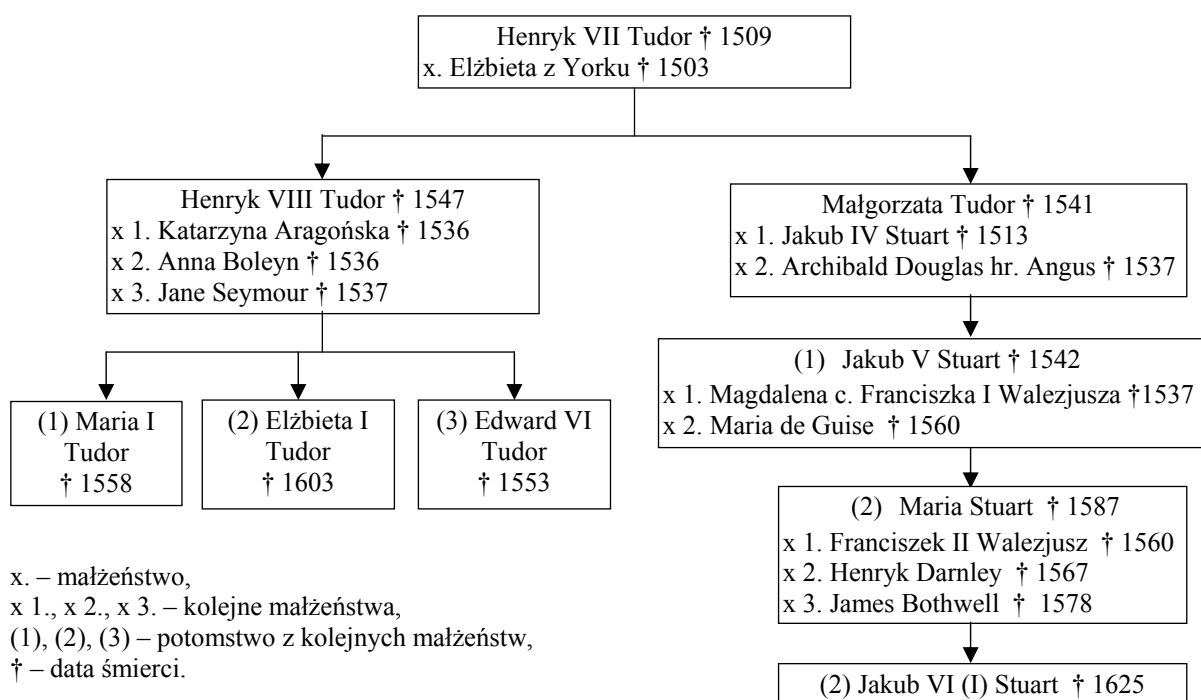

Źródło: <http://www.visitkujawsko-pomorskie.pl/upload/Chełmno%2001.jpg> [dostęp: 20.12.2014].

Podaj nazwę elementu architektonicznego, którego obecność potwierdza, że opis i fotografia dotyczą tego samego dzieła renesansu.

Zadanie 80.

Źródło 1. Fragment tablicy genealogicznej Tudorów i Stuartów

Źródło: M. Bogucka, [...], Wrocław 1990, s. 256.

Źródło 2. Fragment opracowania historycznego

Natychmiast po śmierci Marii I Tudor [...] Henryk II¹ proklamował [katoliczkę] Marię Stuart królową Anglii, Irlandii i Szkocji. Prawa jej tylko we Francji zostały uznane za oczywiste i niepodważalne.

¹ Henryk II – król Francji z dynastii Walezjuszy w latach 1547–1559, ojciec Franciszka II Walezjusza.

Na podstawie: *Wielka Historia Świata*, Kraków 2002, s. 200.

Na podstawie źródeł wyjaśnij, dlaczego Henryk II uznał Marię Stuart za prawowitą następczynię tronu angielskiego.

Zadanie 81.

Źródło 1. Rycina przedstawiająca bitwę pod Orszą¹, XVI w.

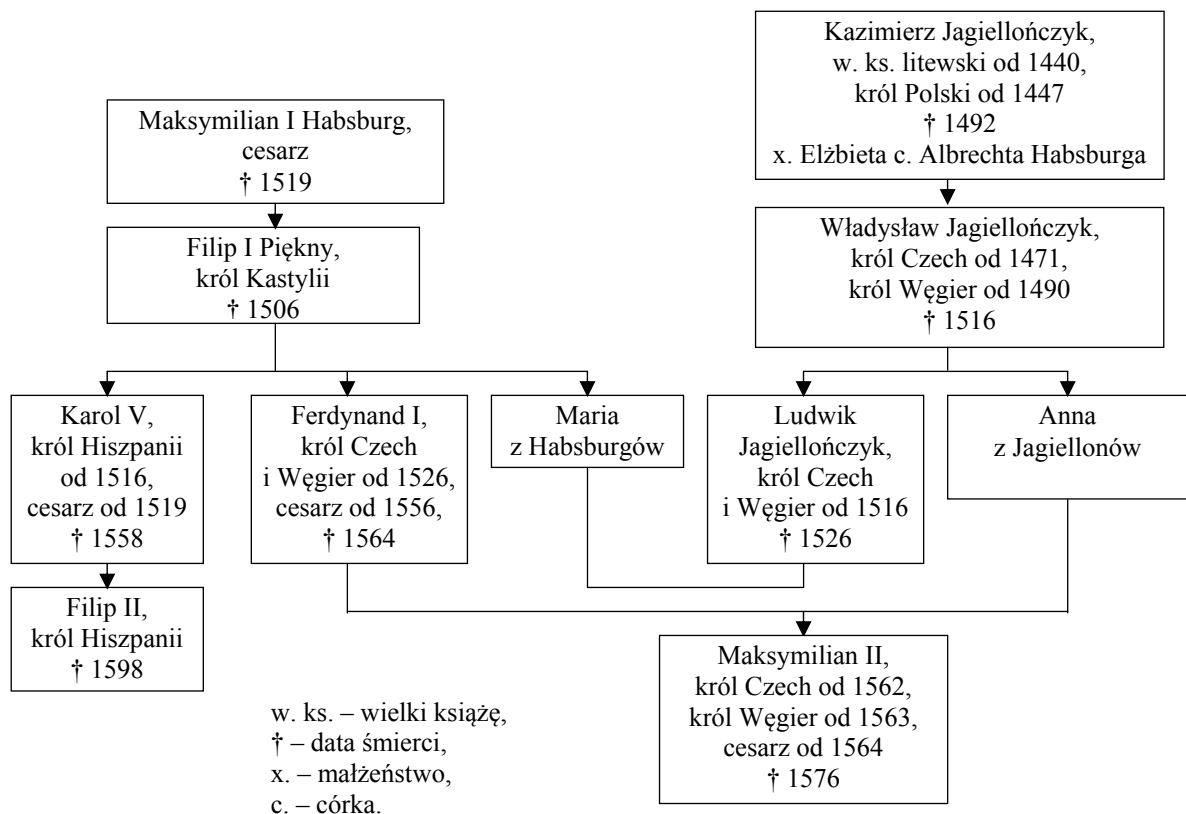
¹ bitwa pod Orszą 8 września 1514 r. – zwycięstwo nad armią moskiewską połączonych sił litewsko-polskich pod wodzą księcia Konstantego Ostrogskiego.

Źródło: H. Grała, *Zakładnicy racji stanu. Rzecz o jeńcach spod Orszy*, „Mówią Wieki”, 06. 1999, s. 34.

Źródło 2. Fragment artykułu z czasopisma historycznego

Zwycięstwo pod Orszą dwór jagielloński powitał z niebywałym entuzjazmem. Nie dość, że powstrzymano potężną ofensywę moskiewską, to jeszcze zyskano bezcenne argumenty w podjętej właśnie z bezprzykładnym rozmachem akcji propagandowej. Wymagał tego prestiż domu jagiellońskiego, nadszarpnięty niedawną utratą Smoleńska [...], celem nadrzędnym zaś było rozerwanie sojuszu habsbursko-moskiewskiego. Podjęte przez obu potężnych sąsiadów zabiegi na rzecz skonstruowania ligi antyjagiellońskiej [...] stanowiły śmiertelne niebezpieczeństwo dla państwa polsko-litewskiego.

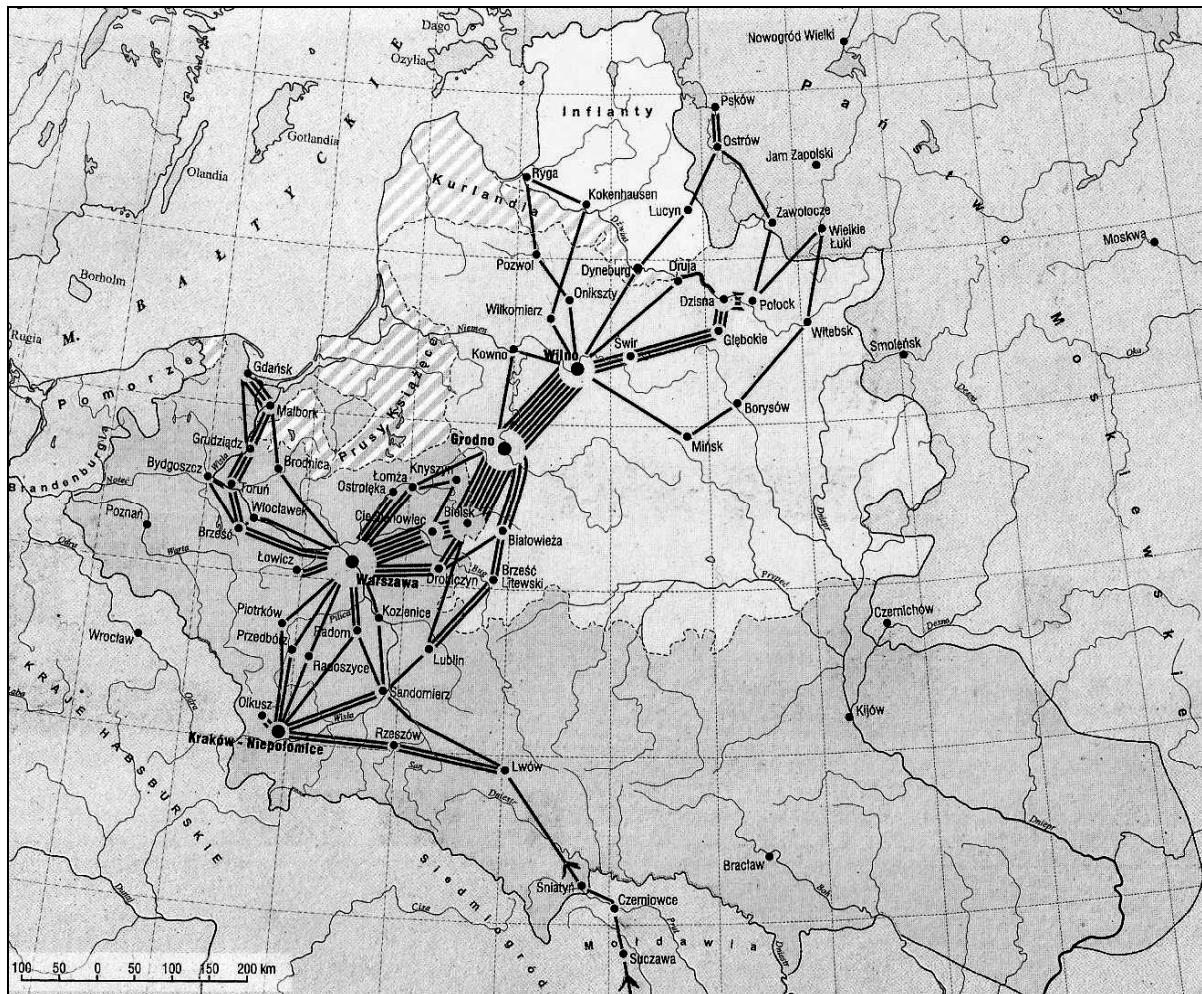
Źródło: H. Grala, *Zakładnicy racji stanu. Rzecz o jeńcach spod Orszy*, „Mówią Wieki”, 06. 1999, s. 31.

Źródło 3. Fragment tablicy genealogicznej. Związki Jagiellonów z Habsburgami

Źródło: *Dynastie Europy*, pod red. A. Mączaka, Wrocław 2003, s. 127–129.

81.1. Odnosząc się do sakralnych elementów obrazu, udowodnij, że rycina miała charakter *propagandowy*.

81.2. Na podstawie tablicy genealogicznej rozstrzygnij, czy jagielloński plan polityczny opisany w źródle 2. powiódł się. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 82.**Mapa. Itinerarium¹ króla Stefana Batorego**

¹ itinerarium – używane w średniowieczu i wczesnej epoce nowożytnej określenie wykazu tras przejazdów monarchy oraz miejsc, gdzie się zatrzymywał.

Źródło: M. Wrede, *Itinerarium króla Stefana Batorego*, Warszawa 2010, s. 141.

82.1. Podaj nazwy co najmniej dwóch miast na obszarze państwa moskiewskiego, do których wyprawiał się Batory, oraz wyjaśnij cel tych wypraw.

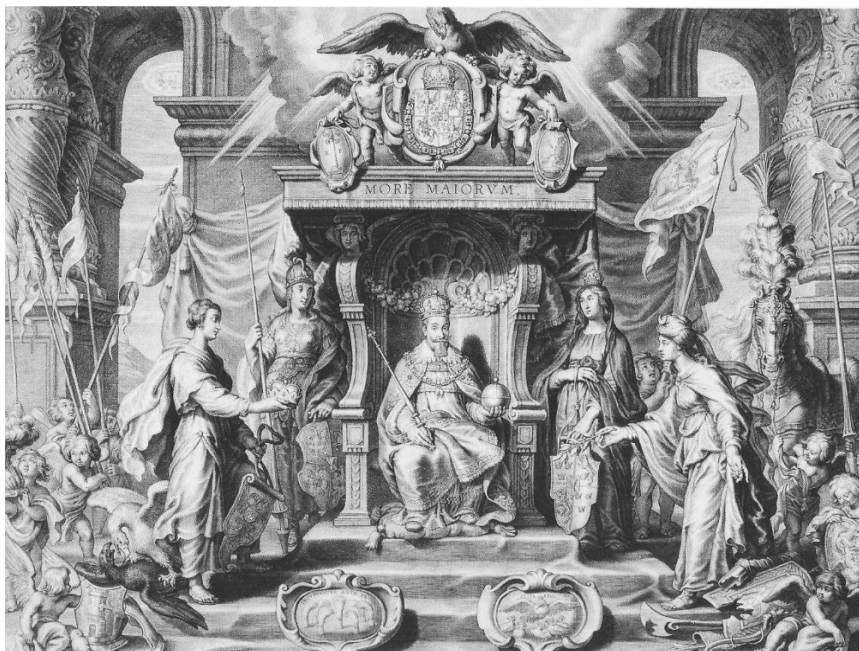
82.2. Panowanie Batorego sytuuje się pomiędzy czasami ostatniego z Jagiellonów a czasami pierwszego z Wazów. Wybierz właściwe zakończenie zdania.

Wymienieni władcy walczyli o

- A. Prusy Królewskie.
- B. Prusy Książęce.
- C. Kurlandię.
- D. Inflanty.

Zadanie 83.

Rycina z 1628 r. Alegoria rządów Zygmunta III Wazy

Napis na zwieńczeniu baldachimu tronowego: *MORE MAIORUM* – Według zwyczaju przodków.

Personifikacja Turcji
(kobieta ofiarująca gałązkę oliwną
i wskazująca na potrzaskane oręż).

Personifikacja Wielkiego Księstwa
Moskiewskiego
(kobieta ofiarująca mitrę wielkksiążęcą).

Źródło: *Imagines potestatis. Insygnia i znaki władzy w Królestwie Polskim i Zakonie Niemieckim*, Katalog wystawy w Muzeum Zamkowym w Malborku 8 czerwca–30 września 2007 roku, pod red. J. Trupindy, Malbork 2007, s. 348.

Oceń, w jakim stopniu przedstawione na rycinie postaci kobiece personifikujące Turcję i Moskwę (Rosję) oddają rzeczywisty stosunek tych państw do Zygmunta III Wazy w roku powstania ryciny.

Zadanie 84.

Źródło 1. Mapa. Rzeczpospolita Obojga Narodów w 2. poł. XVI w.

Źródło: <http://wlczpolske.pl/index.php?etap=10&i=1242&nomenu=1&oe=UTF-> [dostęp: 13.02.2015].

Źródło 2. Dziewiętnastowieczny obraz Jana Matejki

Źródło: J.M. Michałowski, *Jan Matejko*, Warszawa 1979, 12 tablica.

Wizja artystyczna Jana Matejki stanowiła komentarz do rezultatu zaznaczonej na mapie kampanii wojennej. Która to była kampania? Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 85.

Źródło 1. Fragment opracowania historycznego

W szesnasto- i siedemnastowiecznej Europie daje się zaobserwować wzrost ilościowy przedstawień życia publicznego. Z myślą o upamiętnianiu ważnych publicznych wydarzeń stworzono nowy gatunek: wzorowany na starożytnych monetach medal państwowy. Rządy wręczały je ambasadorom i innym ważnym osobistościom. Zamieszczane na nich inskrypcje dawały współczesnym widzom wymowne wskazówki, jak należy te przedstawienia odczytywać [...].

Tego typu wyobrażenia w pewnym sensie były siłami sprawczymi historii, nie tylko bowiem rejestrowały zdarzenie, lecz także rzutowały na postrzeganie owych zdarzeń.

Źródło: P. Burke, *Naoczność. Materiały wizualne jako świadectwa historyczne*, Kraków 2012, s. 169–170.

Źródło 2. Medal upamiętniający rozejm ze Szwecją w Sztumskiej Wsi w 1635 r.

Awers

Rewers

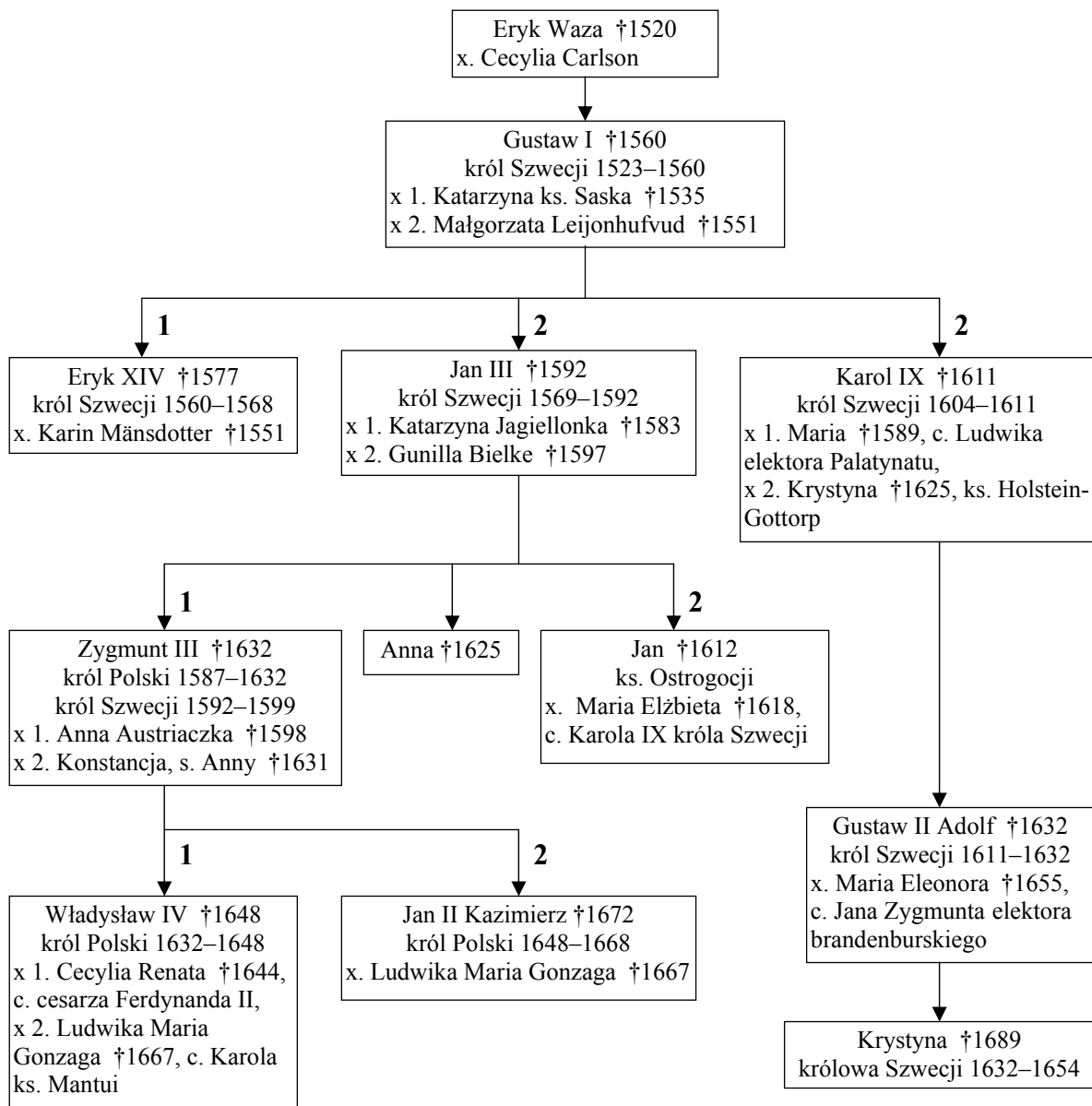
Napis na awersie: *Pobożność* (z gałązką oliwną), *Wiara* (z tarczą słoneczną), w tle panorama Gdańska; napis w otoku: *Szczęśliwa ziemia, gdzie wiara z pobożnością złączona triumfuje.*

Napis na rewersie: *Sprawiedliwość* (z mieczem i koroną z gwiazd), *Pokój* (z kaduceuszem).

Napis w otoku: *Pokój i sprawiedliwość wieńczą miasta, świątynie i wioski.*

Źródło: *Imagines potestatis. Insignia i znaki władzy w Królestwie Polskim i Zakonie Niemieckim*, Katalog Wystawy w Muzeum Zamkowym w Malborku, pod red. J. Trupindy, Malbork 2007, s. 382.

Rozstrzygnij, czy treść medalu [źródło 2.] odpowiada scharakteryzowanej w tekście roli wyobrażeń. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 86.**Tablica genealogiczna Wazów [fragment]**

† – data śmierci, x. – małżeństwo, x 1., x 2. – kolejne małżeństwa,
1, 2 – dzieci z pierwszego lub drugiego małżeństwa,
ks. – książe, księżniczka, c. – córka.

Źródło: *Dynastie Europy*, pod red. A. Mączaka, Wrocław 2003, s. 526.

86.1. Wyjaśnij, dlaczego dla zwolenników kandydatury królewicza szwedzkiego Zygmunta Wazy na króla Polski istotne znaczenie miało pochodzenie jego przodków.

86.2. Czy dane z tablicy genealogicznej świadczą o tym, że stosunki Polski z Habsburgami miały w pierwszej połowie XVII w. ważne znaczenie w polityce zagranicznej Rzeczypospolitej? Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 87.**Nuncjusz papieski Franciszek Martelli do króla Polski w sprawie abdykacji w 1668 r.**

Jego Świątobliwość¹ sądzi, że pożyteczniej będzie dla zachowania i rozszerzenia naszej świętej wiary, jeżeli Wasza Królewska Mość dalej panować będziesz, i spodziewa się, że za błogosławieństwem bożym uwolnisz Polaków od szukania króla w innym kraju, gdy będzie mógł między nimi urodzić się godny korony przez własne zalety i zasługi sławnych przodków [...]. Mówisz Wasza Królewska Mość, że się oglądasz na zbawienie duszy, że głos sumienia radzi ci złożyć koronę, uczucie godne bez wątpienia niezrównanej pobożności W. K. Mości. Lecz niech mi wolno będzie powiedzieć, że sam wzgląd na zbawienie duszy każe wprzód zastanowić się nad szkodami, jakie przez złożenie korony ponieść może religia, spokójność królestwa, krew tylu niewinnych mogąca być rozlaną [...]. Nie rzucaj tedy, Najjaśniejszy Panie, tej korony.

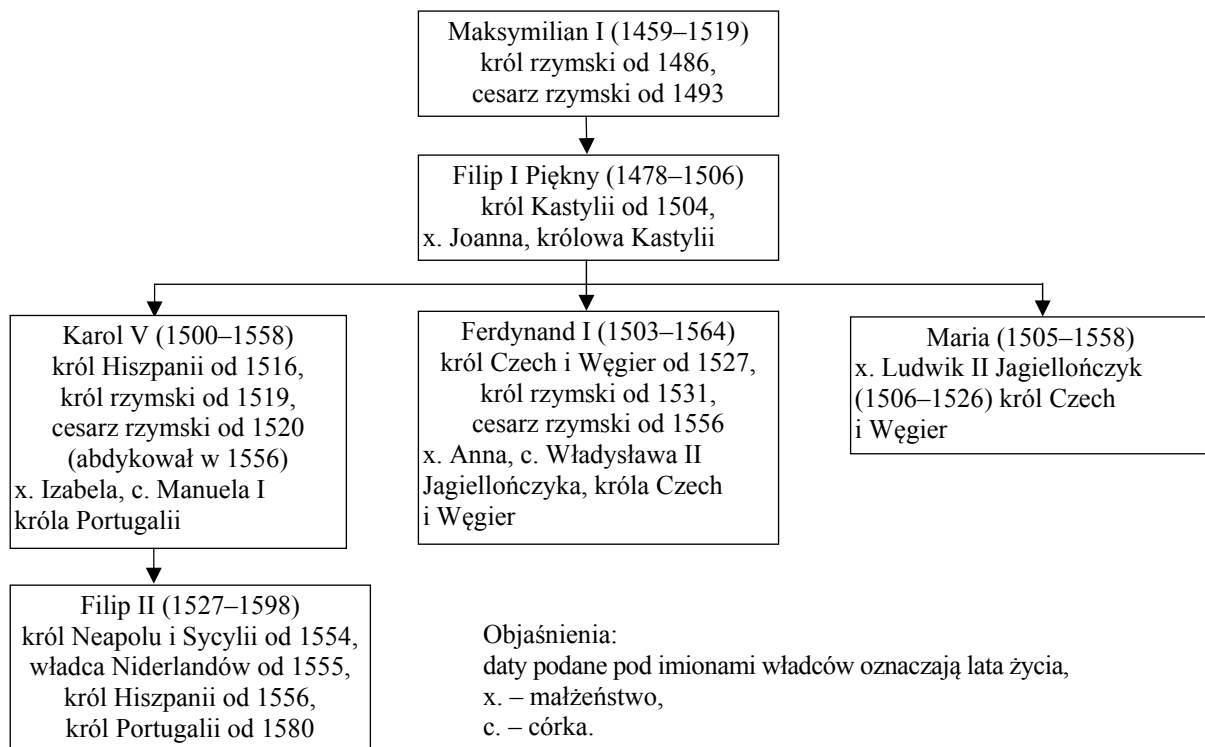
¹ papież Klemens IX (1667–1669).

Źródło: D. Ostapowicz, S. Suchodolski, D. Szymikowski, *Z archiwum Klio*, t. 2, Gdańsk 2001, s. 83, 84.

Wyjaśnij, dlaczego według autora listu papież był przeciwny zamiarom króla.

Zadanie 88.**Źródło 1. Mapa. Europa w XVI w.**

Źródło: K. Mikulski, J. Wijaczka, *Historia powszechna. Wiek XVI–XVIII*, Warszawa 2012, s. 244.

Źródło 2. Tablica genealogiczna Habsburgów [fragment]

Na podstawie: W. Dworzaczek, *Genealogia. Tablice*, t. 2, Warszawa 1959, tab. 13, 47, 48.

Wykorzystując informacje ze źródła 2., udowodnij, że na mapie pokazano posiadłości Habsburgów w okresie po 1556 roku.

Zadanie 89.**Źródło 1. Testament mieszczki wileńskiej Anny Daniłówny sporządzony w 1664 r., 9 lat po omawianych wydarzeniach [fragment]**

Srebro, uchodząc przed następującymi wojski i potęgą moskiewską, [wraz z mężem] zakopaliśmy byli w Wilnie na pewnym miejscu, aleśmy potem powróciwszy, [...] nie znaleźliśmy, bo to nieprzyjacielska ciekawość doszła i wykopała.

Źródło: Lietuvos valstybės istorijos archyvas w Wilnie, Senieji aktai 5334, s. 607.

Źródło 2. Pamiętnik podczaszego nowogródzkiego Jana Cedrowskiego [fragment]

[W roku 1656 21 marca]. Dopuścił Pan Bóg w województwie mińskim na różnych miejscach i w moim domu straszną moc myszy polnych, tak że zboża wprzód w polach, a potem w [szopach] i [spizarniach] [...] strasznie psowali. Za którym dopuszczeniem Bożem zaraz głód straszny nastąpił, który trwał aż do żniw w r. 1657 [...] [ta klęska grasowała na Białorusi i w Inflanciech].

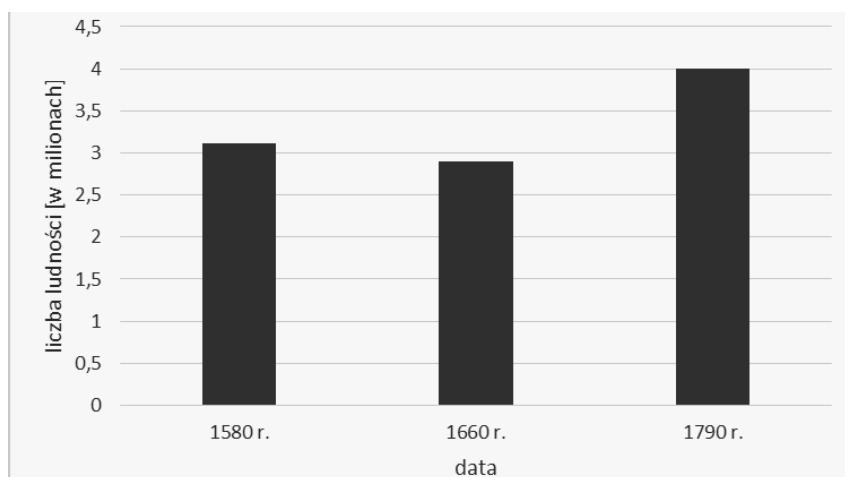
Źródło: *Dwa pamiętniki z XVII wieku*, wyd. A. Przyboś, Wrocław–Kraków 1954, s. 10–11.

Wyjaśnij, czy w obu źródłach przyjęto, że za pogorszeniem sytuacji społeczno-gospodarczej w Wielkim Księstwie Litewskim w drugiej połowie lat 50. XVII w. stała ta sama przyczyna.

Zadanie 90.**Źródło 1. Tabela. Liczba mieszkańców miast podlaskich w latach 1576–1662**

Miasto	Liczba ludności	
	1576 r.	1662 r.
Augustów	1770	240
Drohiczyn	1970	680
Kleszczele	2250	660
Knyszyn	1860	540
Mielnik	1520	480
Narew	1040	350
Rajgród	870	130

Na podstawie: M. Bogucka, H. Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 341.

Źródło 2. Wykres. Zaludnienie Małopolski, Wielkopolski i Mazowsza w latach 1580–1790

Na podstawie: C. Kukło, *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009, s. 212.

Wyjaśnij, czy źródło 2. potwierdza wniosek, że tendencja, którą przedstawia źródło 1., miała zasięg ogólnopolski.

Zadanie 91.**Źródło 1. Fragment Słownika sarmatyzmu**

Noszenie się po polsku było zawsze wyrazem przywiązania do tradycji rodzimych, identyfikowanych z tradycyjnymi cnotami rycerskimi [...]. Szerokie rzesze szlachty traktowały nieufnie modę zachodnią [...]. Począwszy od lat trzydziestych XVIII w. strój francuski stał się synonimem postępu cywilizacyjnego i reformatorskich poczynań Familii. Zwolennicy tradycyjnie nastawionego stronnictwa hetmańskiego trwali przy ubiorze polskim, traktowanym przez ich przeciwników jako znak „sarmackiego” zacofania. Fanatyczne przywiązanie do polskiego stroju było charakterystyczne dla sławnych postaci schyłkowego sarmatyzmu [...].

Źródło: *Słownik sarmatyzmu. Idee, pojęcia, symbole*, pod red. A. Borowskiego, Kraków 2001, s. 218.

Źródło 2. M. Bacciarelli, Portret Stanisława Poniatowskiego, kasztelana krakowskiego¹

¹ Stanisław Poniatowski, kasztelan krakowski (1676–1762) – ojciec ostatniego króla polskiego, Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Źródło: A. Sołtys, *Opat z San Michele. Grand Tour prymasa Poniatowskiego i jego kolekcje*, Warszawa 2008, s. 17.

Uzasadnij tezę, że portret kasztelana miał zademonstrować jego przywiązanie zarówno do tradycyjnych cnót, jak i do postępu cywilizacyjnego.

Zadanie 92.**Armand de Richelieu, *Testament polityczny* [fragment]**

Powołany na najpocześniejszy urząd, postawiłem sobie za pierwszy cel uczynić mego władcę najpierwszym na świecie. Chciałem, by był Arcychrześcijańskim i najpotężniejszym: chciałem, by został synem pierwotnym Kościoła i Europy [...].

Dwie były choroby, toczące Francję: herezja i swawola. Obydwie uleczył [król] swoim orężem a moją radą. Pierwsza choroba tak się wyodrębniła, że w granicach jednego królestwa liczone wiele państweczek. Religia tolerowana przez władców, ledwo raczyła tolerować prawowitego króla. [...].

Źródło: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1997, s. 317.

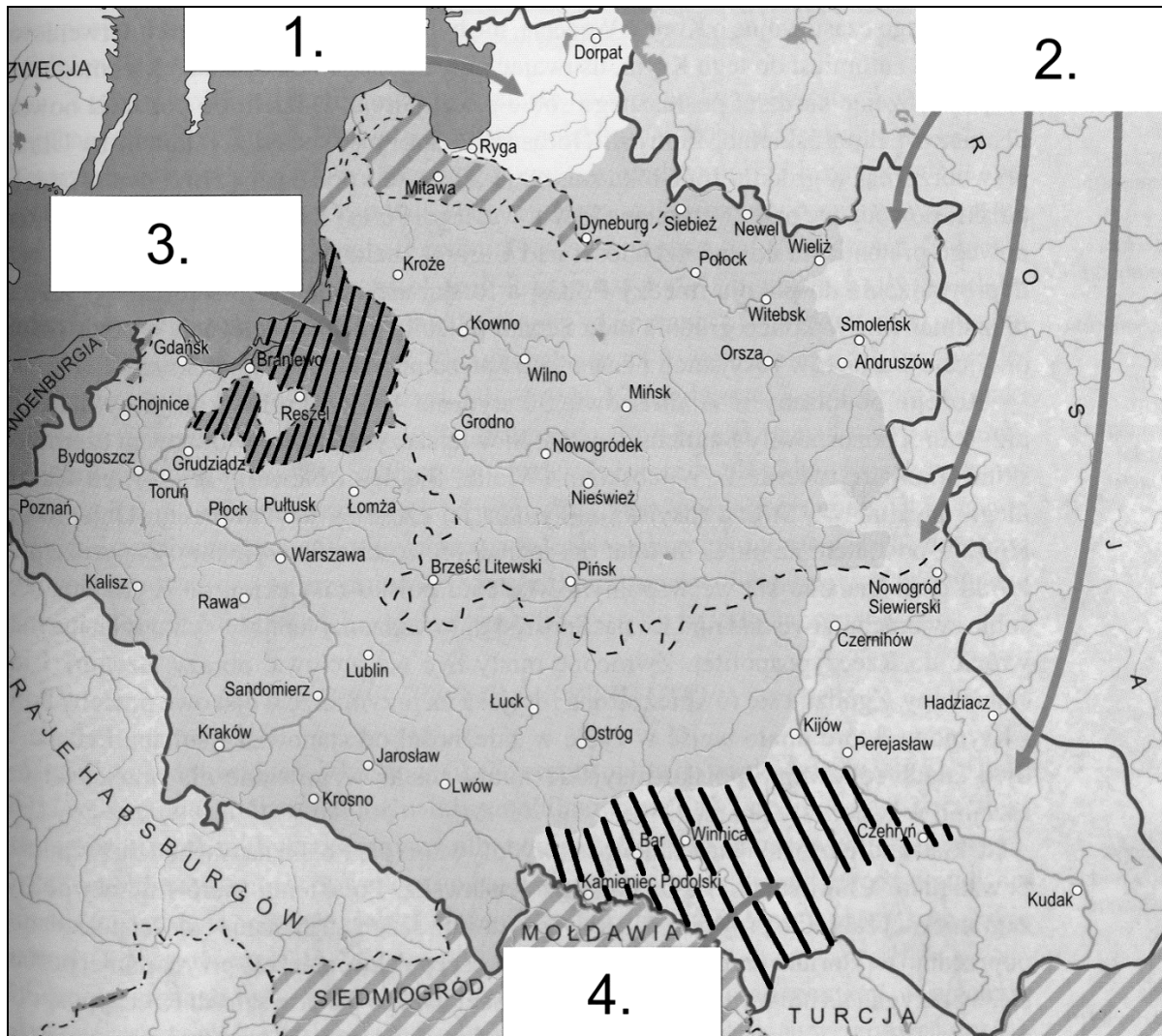
92.1. Pełnienie jakiej funkcji państwowej umożliwiło Armandowi Richelieu realizację polityki, o której mowa w tekście.

92.2. Podaj, jakie wyznanie Armand Richelieu określa mianem *herezja*.

92.3. Wyjaśnij, dlaczego Armand de Richelieu uznał herezję za *chorobę toczącą Francję*.

Zadanie 93.

Źródło 1. Mapa. Straty terytorialne Rzeczypospolitej w 2. poł. XVII w.

Na podstawie: *Wielka Historia Polski*, Kraków 2004, t. 5, s. 101.

Źródło 2. Fragment biografii królowej Marii Kazimiery

Tymczasem poddaje się Kamieniec [...]. Zawiązuje się konfederacja [...] przy królu przeciw frakcji francuskiej; konfederacja opojów i pyskaczy. Załatwia śmieszne formalne drobiazgi, uchwała złożenie z urzędu prymasa, zajeżdża wioski wielkiego hetmana, któremu król stara się buntować wojsko [...]. Wszystko to dzieje się w [czasie] wojny [...]. Niebawem traktat buczacki oddaje Polskę niemal w lenno sułtana.

Źródło: T. Żeleński-Boy, *Marysienka Sobieska*, Warszawa 1967, s. 221–223.

Jakim numerem na mapie oznaczono straty terytorialne Rzeczypospolitej będące rezultatem wojny, o której mowa w tekście? Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 94.**Źródło 1. Obraz z kościoła w Trokach¹**

Łaciński napis na obrazie:

Aleksander Witold Wielki Księżę Litwy, który ufundował ten kościół w Roku Pańskim 1409

Komentarz do obrazu umieszczony w artykule litewskiego historyka:

Portret sarmacki wielkiego księcia Witolda z kościoła w Trokach [...]. Przedstawienie Witolda jako Sarmaty odbiega od tradycyjnych wizerunków tego władcy.

¹Troki – miasto na Litwie niedaleko Wilna.

Źródło: A. Vasiliasukas, *Antyk i sarmatyzm*, [w:] *Kultura Wielkiego Księstwa Litewskiego. Analizy i obrazy*, Kraków 2006, s. 18.

Źródło 2. Dwa fragmenty opracowania historycznego**Tekst 1.**

Sarmatyzacja szlacheckiego stroju i obyczaju przejawiała się w zamiłowaniu do futer [...] i [...] do jaskrawych zestawień kolorów. Stroje [...] szyto z kosztownych materiałów [...] oraz z futer. Właśnie w strojach, klejnotach [...], zapinkach, kitach z piór u czapek oraz w ozdobnej broni (szablach z rękojeściami wysadzanych drogimi kamieniami) wyrażało się zamiłowanie szlachty polskiej, litewskiej i ruskiej do luksusu.

Tekst 2.

Dopiero po II wojnie światowej zwrócono uwagę, że sarmatyzm jako zjawisko kulturowe nie był czymś stałym i niezmiennym, a jako ideologia był niespójny [...]. [Wewnętrzne] Sprzeczności narastały w trakcie ewolucji sarmatyzmu, przy czym na trzech jego etapach rozwoju dominowały różne aspekty: w XVI w. sarmacki wywód genealogiczny, w XVII w. – ideologia polityczna integrująca tzw. naród szlachecki, w XVIII w. – sarmacka obyczajowość, mentalność i gusty artystyczne [...].

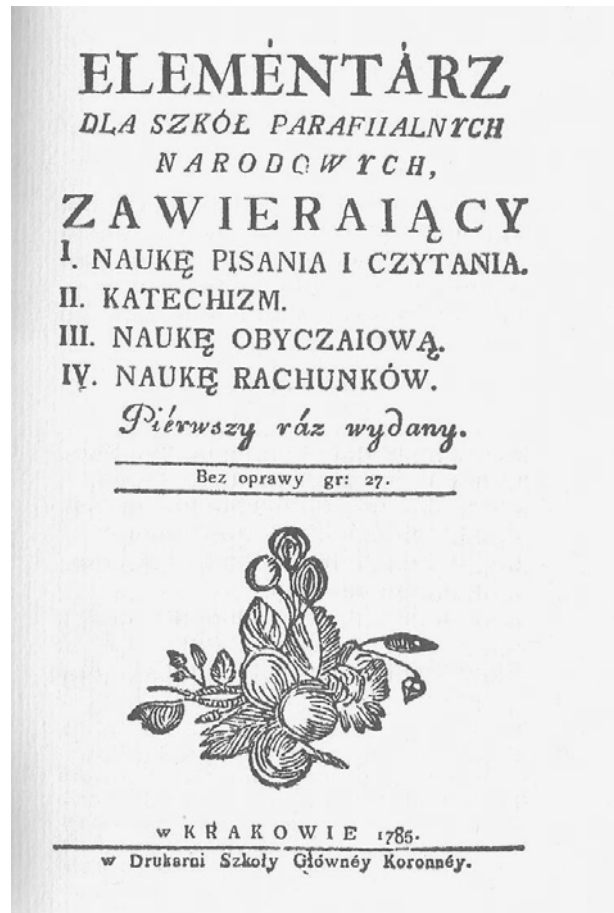
Źródło: U. Augustyniak, *Historia Polski 1572–1795*, Warszawa 2008, s. 352–353, 359, 360.

94.1. Czy w kontekście uwag o sarmatyzacji stroju [źródło 2. – tekst 1.] można zgodzić się z określeniem zamieszczonego wizerunku wielkiego księcia Witolda jako *portretu sarmackiego*? Odpowiedź uzasadnij.

94.2. Do którego etapu rozwoju sarmatyzmu, wymienionego przez autorkę tekstu, można przyporządkować wykonanie *odbiegającego od tradycyjnego* wizerunku Witolda.

Zadanie 95.

Źródło 1. Okładka elementarza z 1785 r.

Źródło: Facsimile oryginału, Warszawa 1995, strona tytułowa.

Źródło 2. Trzy fragmenty *Elementarza*

a) Wy, którym Pan Bóg dał sposobność odbierania nauk [...], nie rozumieście, iż was nauka ma do tego prowadzić, abyście przeciwiczywszy się porzucali stan wasz lub siedliska wasze, lecz zostając, [...] w tej Wsi, w tym Miasteczku [...], macie się przez naukę stawać sposobniejszymi do lepszego gospodarowani [...].

b) Wielką liczbę dzieci z tego świata z nieutulonym żalem Rodziców, z uszczerbkiem zaludnienia, znosi ospa. W czym najwięcej winni sami Rodzice, że albo nie używają podanego od Opatrzności Boskiej, przeciwko tej zarazie środka, to jest szczepienia dobrej ospy, albo z dziećmi mającymi ospę, nie umieją sobie postępować [...].

c) Owszem, stan rolników u wszystkich mądrych jest poważany. Rolnik żywi drugich ludzi pracą swoją, bez niego społeczność ludzka, żadne Państwo stać by nie mogło. [...] Cnotliwy kmiotek więcej wart szacunku, niż niepocziwy Pan i bogacz. Toż [należy] mówić o rzemieślniku i kupcu.

Źródło: *Elementarz dla szkół parafialnych narodowych*, Kraków 1785, s. 6, 37, 41.

Źródło 3. Obraz Jana Norblina, *Przyjęcie kandydatów do szkoły w obecności króla Stanisława Augusta*

Źródło: *Stanisław August ostatni król polski...*, Katalog wystawy pod red. A. Sołtys, Warszawa 2012, s. 421.

95.1. Podaj nazwę prądu kulturowego, który spowodował zmiany udokumentowane przez źródła 1., 2. i 3.

95.2. Na podstawie źródła 2. udowodnij, że *Elementarz* godził tendencję czasów, w których powstał, z mentalnością, którą miał zwalczać.

95.3. Rozstrzygnij, czy obraz Norblina [źródło 3.] przedstawia szkołę, dla której napisano *Elementarz* [źródło 1. i 2.]. Odpowiedź uzasadnij.

Zadanie 96.

Fragment opracowania historycznego

Żona [prezydenta Warszawy Jana Dekerta] Antonina Dekertowa [...] interesowała się żywo wszystkim, co się w szerokim świecie działo. Ciekawy jest incydent, jaki miał miejsce pomiędzy [Kazimierzem Nestorem] Sapieha¹ a Dekertową. Wiosną 1791 r. Sapieha zaprosił do teatru jakieś swoje znajome panie. Niestety, wszystkie łóżca były już uprzednio [...] wynajęte. Sapieha dowiedziawszy się, że Dekertowa zajmuje jedną z dużych łóżeczek, nie pytając jej o zdanie, posłał stolarzy, żeby w tej łóżce zrobili przepierzenie na połowę dla jego „faworytek”. Gdy Dekertowa ujrzała, że mimo kontraktu odbierają jej połowę łóżca, rzekła z niecierpliwością: „Niechby książę Sapieha pamiętał, co się w Paryżu dzieje”. Te słowa dały wiele do myślenia butnemu marszałkowi litewskiemu. Gdy go później pytano, dlaczego jest taki układowy w stosunkach z mieszczaństwem, miał odpowiedzieć: „Nie chcę wisieć”.

¹ Kazimierz Nestor Sapieha (1757–1798) – książę, generał artylerii litewskiej, marszałek konfederacji Wielkiego Księstwa Litewskiego w czasie Sejmu Wielkiego.

Źródło: D. Wawrzykowska-Wierciochowa, *Od prządki do astronautki. Z dziejów kobiety polskiej, jej pracy i osiągnięć*, Warszawa 1963, s. 137–138.

Wyjaśnij historyczny kontekst wypowiedzi Antoniny Dekertowej i Kazimierza Nestora Sapiehy.

Zadanie 97.

Źródło 1. Obraz. Benjamin West¹, *Benjamin Franklin² przyciągający elektryczność z nieba*, ok. 1816 r.

¹ Benjamin West (1738–1820) – malarz amerykański.

² Benjamin Franklin (1706–1790) – amerykański polityk i naukowiec, jeden z Ojców Założycieli Stanów Zjednoczonych.

Źródło: <http://www.philamuseum.org/collections/permanent/57044.html> [dostęp: 30.12.2014].

Źródło 2. Artykuł z „Gazety Warszawskiej” z 1784 r. [fragment]

Z Warszawy dnia 10 lipca. W przeszły wtorek osadzony był na tutejszej wieży zamkowej wyższej konduktor¹ dla bezpieczeństwa w przypadku piorunów.

¹ konduktor – wyraz pochodzenia łacińskiego, w tym przypadku można go przetłumaczyć jako „to, co sprowadza, kieruje, gromadzi”.

Źródło: „Gazeta Warszawska” nr 55, 10.07.1784, b.p.

Wyjaśnij, jakie praktyczne zastosowanie miały badania zobrazone w źródle 1.

Zadanie 98.

Źródło 1. Fragment radzieckiego plakatu propagandowego z 1989 r.

Napis: *Wolność, Równość, Braterstwo.*

Źródło: <http://eng.plakaty.ru/catalog/16/2908/> [dostęp: 20.12.2014].

Źródło 2. Fragment amerykańskiego znaczka pocztowego z 1989 r.

Źródło: <http://www.championstamp.com/Vintage/airmails-2.htm> [dostęp: 20.12.2014].

Podaj nazwę wydarzenia upamiętnionego przez obydwie źródła. Odpowiedź uzasadnij, wskazując na dwa rozwiązania graficzne lub tekstowe.

Zadanie 99.

Jędrzej Kitowicz o mieszczanach [fragment]

[Dekert¹] chciał [...] dokazać tego, aby stan miejski również jak szlachecki zaszczycał się prawodawstwem i innymi dotąd tylko samej szlachcie służącymi prerogatywami. Skoro więc terażniejszy sejm postanowił reformować stary rząd krajowy, Dekert, będąc już natenczas prezydentem warszawskim [...] wszystkie swoje do zamierzonego celu swego obrócił starania. Najprzód przez ludzi w prawie i historii polskiej biegłych pozbierał w jedno pismo rozmaite przykłady [...], [że kiedyś szlachta] jako bez utraty szlachectwa miejskim prawom podlegała [...].

Mając to pismo wygotowane², rozpisał listy do wszystkich miast i miasteczek w Koronie i Litwie [...] aby [...] delegatów najmniej po dwóch z każdego [...] na pewny dzień do Warszawy przysłały [...].

Gdy się zjechali delegowani od miast, poubierali się w czarne suknie i [...] poszli najprzód do króla.

¹ Jan Dekert (1738–1790) – prezydent Warszawy, działacz mieszczański, kupiec.

² wygotowane – gotowe.

Źródło: J. Kitowicz, *Pamiętniki, czyli historia polska*, Warszawa 2005, s. 454–456.

99.1. Wybierz właściwe zakończenie zdania.

Do wydarzenia, o którym mowa w tekście, doszło przed

- A. utworzeniem Szkoły Rycerskiej.
- B. pierwszym rozbiorem Rzeczypospolitej.
- C. utworzeniem Komisji Edukacji Narodowej.
- D. uchwaleniem Konstytucji 3 maja.

99.2. Wyjaśnij, czy pismo, o którym mowa w tekście, przyczyniło się do zmiany sytuacji prawnej mieszczaństwa.

Zadanie 100.

Fragment opracowania historycznego

Z faktu, iż w tekście nie pada nazwa Rzeczypospolitej Obojga Narodów, historycy wysnuwają diametralnie różne wnioski. Na przykład, według Jerzego Łojka, Konstytucja „faktycznie likwidowała ustrój Rzeczypospolitej, jako unii Polski z Litwą, powołując w to miejsce jednolite państwo polskie [...]. Z kolei Łukasz Kądziela uważa ten pogląd [...] za błędny i dodaje: „dorobek sejmu późniejszy niż Konstytucja 3 maja przeczy takiemu stanowisku”. Istotnie, 20 października 1791 r. Sejm uchwalił ustawę *Zaręczenie wzajemne obojga narodów*, w myśl której we wszystkich urzędach administracji państwowej przedstawiciele Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego mieli zasiadać w proporcji 1:1, a przewodnictwo w nich miał sprawować na zmianę raz reprezentant Litwy, raz Korony. To niejasne potraktowanie w ustawie zasadniczej zagadnienia unii polsko-litewskiej wynikało z różnych stanowisk króla i Ignacego Potockiego. Ten pierwszy opowiadał się za całkowitą unifikacją i centralizacją kraju [...]; ten drugi był zwolennikiem dualizmu litewsko-polskiego.

Źródło: S. Suchodolski, D. Ostapowicz, *Obalenie mitów i stereotypów. Od Jana III Sobieskiego do Tadeusza Kościuszki*, Warszawa 2008, s. 130–131.

Dlaczego według Łukasza Kądzieli decyzje podjęte na Sejmie Wielkim nie likwidowały dualizmu litewsko-polskiego?